

บทที่ 4

กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการสะท้อนภาพสังคม

เรื่องสั้นที่นำมาศึกษา แม้ว่าจะมีเนื้อหาที่สะท้อนภาพปัญหาสังคมต่างๆ ทว่าในแง่ของรูปแบบทางกลวิธีการนำเสนอและองค์ประกอบของเรื่องสั้นแล้วมีความแตกต่างกันอันทำให้เรื่องสั้นมีลักษณะเฉพาะตัว เรื่องสั้นจะประกอบด้วยรูปแบบและเนื้อหาที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้¹

ในบทนี้จึงได้ศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์ของเรื่องสั้นที่มีเนื้อหาสะท้อนภาพสังคมไทยในช่วงปี พ.ศ. 2538-2542 โดยแยกพิจารณาสัญลักษณ์ในเรื่องสั้น การเสนอเรื่องด้วยฉาก การเสียดสี การเสนอเรื่องด้วยกระแสสำนึก และการจบเรื่อง

4.1 สัญลักษณ์ในเรื่องสั้น

สัญลักษณ์ (Symbol) ในทางวรรณกรรมหมายถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่สมมุติให้หมายถึงอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งผู้อ่านจะเข้าใจได้โดยการถอดความเครื่องหมาย² เรื่องสั้นในกลุ่มที่ศึกษาก็ใช้กลวิธีการใช้สัญลักษณ์ด้วยเช่นกันมีเรื่องสั้น 7 เรื่องจากนักเขียน 6 คน ดังนี้

- สมพงษ์ ทวี' เรื่อง *สร้อยคอทองคำ* และ *คำสบถของนกพิราบปีกหัก*
- ตะวัน สันติภาพ เรื่อง *กรง*
- กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เรื่อง *แม่มดแห่งหุบเขา*
- จุฬิลา ละคร เรื่อง *ปฤชชนกพิราบและอีแร้ง*
- พิสิษฐ ภูศรี เรื่อง *การมาเยือนของมนุษย์ต่างดาว*
- มาโนช พรหมสิงห์ เรื่อง *ระบำคางคก*

ในเรื่อง *สร้อยคอทองคำ* ใช้สร้อยคอเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงค่านิยมวัตถุของตัวละคร ส่วนเรื่อง *คำสบถของนกพิราบปีกหัก* ใช้นกเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงการสิ้นอิสรภาพเมื่อต้องใช้ชีวิตคู่

เรื่อง *กรง* ใช้นกเป็นสัญลักษณ์เช่นเดียวกัน แต่นำเสนอให้เห็นถึงสภาพชีวิตที่สิ้นอิสรภาพในเมือง ส่วนเรื่อง *ปฤชชนกพิราบและอีแร้ง* สะท้อนชีวิตที่พร้อมจะหนีไปสู่อิสรภาพ

เรื่อง *แม่มดแห่งหุบเขา* แม่เม่าหมาคือสัญลักษณ์ของความเชื่อที่กำลังถูกทำลาย

เรื่อง *ระบำคางคก* ผู้เขียนใช้คางคกเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นถึงชะตากรรมของคนท้องถิ่น

ถิ่น

¹ เถลิง พันธุ์เกิงอมร, *นวนิยายและเรื่องสั้น การศึกษาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์*, หน้า 280.

² อภินันท์ ลิขิตลัจฉริยะ, *ศตวรรษเดียวในภาษาไทย* (กรุงเทพฯ : เคจีดีไทย, 2527), หน้า 184

โดยภาพรวม สัญลักษณ์ในเรื่องสั้นดังกล่าวใช้เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและความเชื่อรวมถึงวิถีชีวิตของคนในสังคม

4.1.1 การสะท้อนค่านิยมและความเชื่อ

ค่านิยมเป็นผลสืบเนื่องมาจากความคิดในเรื่องที่ควรจะเป็น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ค่านิยม คือการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า อะไรบ้างเป็นสิ่งถูกต้อง และอะไรบ้างที่มีความสำคัญ³ ค่านิยมจึงเป็นเรื่องของความคิดในสิ่งที่ควรจะเป็น และเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ปรารถนาหรือเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงความปรารถนาดังกล่าว⁴ ส่วนความเชื่อหมายถึงสิ่งที่มนุษย์แต่ละคนหรือแต่ละสังคมยึดถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในสิ่งที่ควรจะเป็น และเป็นที่คนส่วนใหญ่ปรารถนาหรือเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงความปรารถนาดังกล่าว⁴ ส่วนความเชื่อหมายถึงสิ่งที่มนุษย์แต่ละคนหรือแต่ละสังคมยึดถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในสิ่งที่ควรจะเป็น ถูกต้องที่สุดซึ่งมักจะแสดงออกในรูปของความเชื่อทางศาสนาที่นับถือแตกต่างกัน โดยทั่วไปแล้วความเชื่อจะฝังอยู่ในใจของมนุษย์แต่ละคน⁵

กล่าวได้ว่า ทั้งความเชื่อและค่านิยมล้วนเกี่ยวข้องกับความคิดของมนุษย์แต่ละคน que คิดว่าสิ่งใดเหมาะสมและดีที่สุดสำหรับตัวเองและสังคม ค่านิยมและความเชื่อจึงสะท้อนภาพของสังคมที่เกิดขึ้น

ในเรื่อง *สร้อยคอทองคำ* ของ สมพงษ์ ทวี⁶ นั้น สร้อยคอที่พรซึ่งเป็นตัวละครฝ่ายหญิงต้องการ คือสัญลักษณ์ของการหลงใหลในวัตถุที่ไม่มีความจำเป็นใดๆต่อชีวิตครอบครัว สร้อยคอทองคำจึงเป็นแกนหลักของเรื่องที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิดความปรารถนาและความรู้สึกของคู่ชีวิต ดังเช่นที่พรกล่าวกับมานถึงเหตุผลที่เธอต้องการใส่สร้อยคอทองคำ

“เวลา ๆ ที่พรอยู่กับพี่มาตั้งสองปีไม่ใช่เวลาอีกหรือ” พรเริ่มน้ำตาคลอหน่วย “แล้วพี่ให้อะไรกับพี่บ้าง บอกแต่ให้อดทนนะอดทน เพื่อน ๆ เขามีสร้อยคอ มีสร้อยข้อมือใส่กันทุกคนไม่มากไม่น้อยก็มีกัน แล้วพี่พรละ”⁶

³K. Young and W.R. Mack, *Sociology and Social Life* (New York. : American Book Company, 1959), p. 70.

⁴อานนท์ อากาศิรม, *ลักษณะสังคมและปัญหาสังคมของไทย*, หน้า 23.

⁵อุทิศ จิณิพนธ์สกุล, *สังคมศึกษา* (กรุงเทพฯ : ไสเ็ด็ดพับลลิซซิง, 2521), หน้า 441.

⁶สมพงษ์ ทวี, “สร้อยคอทองคำ,” ใน *เสียงสะท้อนของความรู้สึก*, หน้า 84.

จากบทสนทนาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าพรต้องการใส่สร้อยคอเพื่อให้ทัดเทียมกับเพื่อนในที่ทำงาน แสดงให้เห็นว่าสร้อยคอทองคำเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเทียมหน้าเทียมตาในสังคม ขณะที่มานพไม่ได้คิดเช่นนั้น

“อะไร ๆ พรก็จะเอาแต่ใจตัวเอง จะเอาให้ได้ ไม่ได้ถึงอน ก็ฉุนเฉียว ควรจะรับรู้บ้างสิ ว่าความเป็นอยู่ของเราตอนนี้มันเป็นอย่างไง เรากำลังสร้างฐานะไข่ม้อย ไม่ใช่เศรษฐกิจที่จะใส่ทองใส่หยองให้มันพราวทั้งตัว พรคิดว่าใส่แล้วตัวเองจะสูงส่งเหนือคนหรือไง”⁷

จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามานพไม่เห็นว่สร้อยคอทองคำมีประโยชน์ในชีวิต เขามีทัศนคติที่ค้านกับพร สร้อยคอทองคำในเรื่องจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมวัตถุของพรซึ่งเป็นทัศนคติที่ต่างจากมานพในเรื่องการใช้เงินสำหรับสิ่งจำเป็นต่อชีวิตเท่านั้น ความขัดแย้งนี้นำไปสู่ปัญหาของความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันจนมีปากเสียงกันในชีวิตคู่

เรื่อง *แม่มดแห่งหุบเขา* เป็นเรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงไป แม่เฒ่าหมาเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อดั้งเดิม ชะตากรรมของแม่เฒ่าหมาจึงเป็นชะตากรรมของความเชื่อดั้งเดิมที่ค่อยๆ สูญหายไปทีละน้อย

ผู้เขียนใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์สร้างแม่เฒ่าหมาให้เป็นสัญลักษณ์แห่งความเชื่อซึ่งถ่ายทอดผ่านคำเตือนของคนขับรถกระบะ

(...)คนขับรถกระบะซึ่งนำเรามาถึงไว้กล่าวเตือนว่า : *อย่าไปยุ่งเกี่ยวไม่ว่าในทางใดกับแม่เฒ่าหมา, จงรับฟัง หากว่าชาวบ้านเล่าขานเกี่ยวแก่ตัวแก แต่อย่าวิพากษ์วิจารณ์, อย่าลบหลู่ดูหมิ่น*⁸

คำเตือนดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคนขับรถกระบะมีความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของแม่เฒ่าหมา นอกจากนี้ เล็กยังได้รับรู้คำเล่าขานเกี่ยวกับแม่เฒ่าหมาในเรื่องการรักษาคนถูกยิง

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

⁸ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, “แม่มดแห่งหุบเขา,” ใน *แผ่นดินอื่น*, หน้า 250.

“มีคนหนึ่งบอกว่า หากเป็นเมื่อก่อนไอ้หมอนั้นก็คงไม่ตาย เคยมีนะมัด โดนกระสุนเจาะหน้าผากแบบนี้แหละ แม่เฒ่าหมาเพียงเอานิ้วกดกระดูกกระสุนไว้ ถึงตอนนี้ไอ้คนนั้นก็ยังมีชีวิตอยู่”⁹

คำรำลือในปาฏิหาริย์การรักษาของแม่เฒ่าหมาเน้นย้ำความเชื่อของคนในท้องถิ่น ตัวละครมัดได้กล่าวถึงความเชื่อนี้ไว้อย่างน่าสนใจ

มัดบอกว่ากำเนิดของแม่มดก็เหมือนกำเนิดของศาสดา คือเริ่มจากความเชื่อเพื่อนำไปสู่ศรัทธา และเรื่องราวปาฏิหาริย์ก็เป็นสิ่งเดียวที่จะตอกหมุดความเชื่อให้ฝังแน่นลงสู่ศรัทธาได้ง่ายที่สุด¹⁰

ด้วยเหตุว่าแม่เฒ่าหมาคือสัญลักษณ์ของความเชื่อดั้งเดิมที่มีชีวิต ชะตากรรมของแม่เฒ่าหมาจึงกลายเป็นสัญลักษณ์เพื่อนำเสนอสภาวะการณ์ของความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่นที่ถูกคุกคามจากความเจริญ ดังจะเห็นได้จากชื่อของแม่เฒ่า

“ชื่อ ‘หมา’ นั้นให้ความหมายไปในทางน่ารัก, น่าเอ็นดู เป็นชื่อของคนแก่ คนแก่ในช่วงศตวรรษที่แล้ว คงไม่เหลือชื่อนี้อยู่ในคนสมัยปัจจุบันอีก”¹¹

จะเห็นได้ว่า ชื่อของแม่เฒ่าหมามีความหมายในเชิงบวกอันแสดงให้เห็นถึงทัศนคติด้านดีที่มีต่อความเชื่อดังกล่าว ส่วนตัวแม่เฒ่าซึ่งเป็นคนชราานั้นคือสัญลักษณ์ของความเก่าแก่ แม่เฒ่าหมาจึงเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อเก่าแก่ในชุมชนดั้งเดิมดังที่คนขับรถกระบะกล่าวถึงแม่เฒ่าหมาว่าเป็น “แม่มดและหมอยาประจำหมู่บ้าน และยังเป็นศาสดาพยากรณ์เสียด้วยซ้ำ”¹²

สภาวะของความเชื่อที่ถูกคุกคาม สะท้อนให้เห็นในสภาพบ้านของแม่เฒ่าหมาที่ถูกถอดถอนออกจากดินรอบๆบ้าน

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 254.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 262.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 250.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 250.

มันเป็นบ้านบนแท่งดินจริง ๆ – แท่งดินลูกรังซึ่งสูงไม่ต่ำกว่าหกเมตร มีเนื้อที่เหลือออกมาจากชายคารอบด้านไม่เกินวา ทั้งนี้ไม่ได้เกิดจากปาฏิหาริย์ใดเลย นอกจากรถแทรกเตอร์และแบคโฮซึ่งตะลุยขุดเซาะทั้งวันทั้งคืน กับรถบรรทุกดินซึ่งวนเข้าวนออกตลอดเวลา ในอาณาพื้นที่กว่าสิบไร่ถูกเซาะลงไปเป็นแอ่งใหญ่ เนินครึ่งลูกถูกตัดตรง กลายเป็นหน้าผาชัน เมื่อมองลงไปจากสวนบนเนินซึ่งเราทำงานอยู่ บ้านหลังนั้นตั้งโด่งเด่นอยู่กลางแอ่ง ตัวบ้านยกพื้นสูง สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง ทำทางแข็งแรง แต่กับเครื่องยนต์ซึ่งกระหึ่มทั้งวันทั้งคืน น่ากลัวว่าต้องมีสักวันหนึ่งที่มันเขย่าแท่งลูกรังนั้นให้ทลายลงมา มัดบอกว่า ถึงแม้แกจะเป็นแม่มดจริง แกก็คงกำลังจนปัญญา ด้วยไม่มีคาถาบทไหนที่จะปราบเจ้าสัตว์ประหลาดซึ่งวิ่งพล่านอยู่รอบ ๆ นั้นได้¹³

สภาพของบ้านของแม่เฒ่าที่ตั้งบนแท่งดินที่ถูกรถแทรกเตอร์ขุดโดยรอบนั้น สะท้อนให้เห็นถึงการถูกคุกคาม เมื่อแม่เฒ่าเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อดั้งเดิม การถูกคุกคามดังกล่าวก็คือความเชื่อที่ถูกคุกคามนั่นเอง

การคุกคามของรถแทรกเตอร์ที่ขุดดินรอบบ้านแม่เฒ่าสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของความเจริญที่สิ้นคลอนความเชื่อท้องถิ่น นำไปสู่ความล่มสลายทางความเชื่อดั้งที่เรื่องสั้นเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นด้วยความตายของแม่เฒ่าหมา

การใช้สัญลักษณ์ของเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมในวัตถุที่ไม่มีความจำเป็นใดๆ ต่อพื้นฐานการดำรงชีวิต นำไปสู่ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งในชีวิตคู่ที่เริ่มสร้างตัว และความเชื่อของท้องถิ่นที่ถูกคุกคามจากความเจริญอันนำไปสู่การล่มสลาย

4.1.2 การสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคม

สัญลักษณ์ในเรื่องสั้นยังใช้เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสภาพวิถีชีวิตของคนในสังคม ผู้เขียนมักจะใช้นักเป็นสัญลักษณ์ของอิสรภาพ เช่นเรื่อง *บุณชนกพิราบและอีแร้ง* ผู้เขียนใช้นักพิราบแก่ที่เกาะบนหลังคาบ้านเก่าแก่ฮังรินเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการพร้อมจะลาออกจากการทำงานเก่าแก่ฮังรินไปสู่อิสรภาพ

นักพิราบแก่เป็นภาพแทนสถานการณ์ของตัวละครผู้เล่าเรื่อง ผู้ซึ่งเคยรู้จักเก่าแก่ฮังรินมาตั้งแต่วัยเด็ก เขาเห็นความเปลี่ยนแปลงของเก่าแก่ฮังรินตั้งแต่เริ่มสร้างตัวจนกระทั่งร่ำรวยขึ้น เขา

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 250-251.

จำได้ว่าสมัยอดีตเค้าแกฮังรินเมื่อครั้งยังเป็นคนขายไอศกรีมเป็นคนเอื้อเฟื้อ แต่เมื่อยิ่งร่ำรวยขึ้นนิสัยของเค้าแกยิ่งเปลี่ยนไป

แต่ที่เขาเปลี่ยนแปลงไปมากก็คือเขาไม่รำเริงเลย เขาเกลียดชังพวกเด็กๆ ที่เขาเคยชอบเคยรักเมื่อมาอยู่ที่นี้ใหม่ๆ เขาเกลียดลูกจ้างระดับกรรมกร ชอบที่จะตะคอกอยู่เสมอ แต่สำหรับผู้บริหารระดับหัวหน้าขึ้นไป เขาจะทุ่มเทและเอาอกเอาใจเป็นอย่างมาก เขาเปลี่ยนไปจริงๆ¹⁴

การไม่เอาใจใส่ลูกจ้างของเค้าแกฮังรินนำมาเปรียบเทียบในเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับนกพิราบไว้เช่นกัน

เขาไม่มีเวลาแม้กระทั่งจะไปรับประทานอาหารให้นกพิราบ ซึ่งคล้ายกับว่าเป็นสัตว์ปีกนำโชคให้กับความรุ่งเรืองในกิจการและชีวิตเขา¹⁵

จะเห็นได้ว่าการไม่ไปรับประทานอาหารให้นกพิราบนำมาเปรียบเทียบได้กับความเปลี่ยนแปลงของเค้าแกฮังริน จึงเท่ากับว่านกพิราบเป็นสัญลักษณ์ของลูกจ้างทั้งหลาย นกพิราบแก่ที่เกาะบนหลังคาบ้านของเค้าแกฮังรินตัวสุดท้ายก็คือตัวละครผู้เล่าเรื่องซึ่งทำงานกับเค้าแกมานานนั่นเอง

“พู่นี่จะลาออก กูจะไปจากเสียฮังริน และโบายบินไปเหมือนนกพิราบฝูงใหญ่”¹⁶

นกพิราบในเรื่องสั้นเรื่องนี้ก็คือสัญลักษณ์แทนตัวผู้เล่าเรื่องและลูกจ้างที่พร้อมจะลาออกและโบายบินไปสู่อิสรภาพ การใช้สัญลักษณ์นี้ปรากฏในความหมายเดียวกันในเรื่อง คำสบถและนกพิราบปีกหัก ผู้เขียนใช้สภาพของนกปีกหักเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงสภาพของตัวละครที่สิ้นอิสรภาพในขณะที่ต้องอยู่กับคนรัก

ถึงแม้ว่าตัวละครหลักจะรู้ดีว่าขนาดยาตัวละครฝ่ายหญิงเอาแต่ใจตัวเองและชอบบ่นแต่ก็ไม่สามารถแยกทางจากไปได้ ผู้เขียนได้ใช้สัญลักษณ์ของนกพิราบปีกหักที่ตะเกียกตะกายอยู่บนพื้นหน้าห้องตัวละครหลักเป็นภาพแสดงความสัมพันธ์ในชีวิตคู่ระหว่างตัวละครและคนรัก วิถีชีวิต

¹⁴ จุฬาลักษณ์, “บุรุษนกพิราบและอีแร้ง,” ใน คำบอกเล่าของชายคนนั้น, หน้า 141.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 142.

ของตัวละครหลักขึ้นอยู่กับคนรักเท่านั้น เขายินยอมคู่รักทุกอย่างโดยให้เหตุผลว่า “เพื่ออนาคตเพื่อนก็แค่เพื่อน แต่เมียต้องอยู่ร่วมกันตลอดชีวิต”¹⁷ ยอมเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตด้วยการเลิกคบเพื่อน เลิกดื่มเหล้า เลิกสูบบุหรี่ ตามคำสั่งของนายดา หรือแม้กระทั่งยอมเปลี่ยนแปลงเวลาอาบน้ำ ผู้เขียนได้ใช้สัญลักษณ์นกปีกหักเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการหมดสิ้นอิสรภาพของฝ่ายชายในการใช้ชีวิตคู่

ในเรื่อง *กรง* นกที่ถูกติดติดกับลูกหมุนระบายอากาศในครัวเป็นภาพแทนสภาพวิถีชีวิตของตัวละครที่ไม่สามารถหลุดออกจากวังวนของวิถีชีวิตในเมืองได้ ความพยายามของนกที่จะบินขึ้นเพื่อให้หลุดพ้นจากแรงดูดของลูกหมุนก็คือสถานการณ์เดียวกับตัวละครซึ่งต่อสู้กับสภาพการทำงานและการใช้ชีวิตในเมือง

ผมเป็นคนจน มุดหัวยุ่งอยู่กับงานตลอดศก ทำงานสาหัสอย่างไร ไม่เคยมีเงินเหลือ ตารางชีวิตรายวันซ้ำซากอยู่บนรถเมล์ที่อัดอัดทะนนาน ติดตายบนทุกทางแยก สูดควันพิษเข้าไปมรปอด ตั้งความหวังว่าสักปีละครั้งจะได้เหาะเหินไปสูดอากาศบริสุทธิ์ตามทะเลหรือภูเขา มันเป็นเพียงฝันแล้งร้าย¹⁸

จะเห็นได้ว่าตัวละครรู้สึกเหมือนกับติดกับดักของวิถีชีวิตที่ซ้ำซากจำเจ ตกอยู่ในสภาพเดียวกับนกที่ติดกับลูกหมุนดูดอากาศในห้องครั้ดั่งที่ปรากฏในเรื่องสั้น

นกที่ติดอยู่กับลูกหมุนดูดอากาศในเรื่องสั้นจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตของคนในเมืองได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อนกหลุดจากลูกหมุนได้โดยฝีมือของลูกชาย

ผมยังไม่สามารถหนีไปไหน ผมไม่มีปีก ผมถูกขังในเมืองนี้นานกว่ายี่สิบปีแล้ว ไม่มีใครเอาอะไรมาyingผม ผมยังอยู่ที่นี้ อยู่ต่อไปอย่างไม่มีกำหนด ผมได้แต่ตั้งความหวังว่าสักวันหนึ่ง คงมีใครสักคน เอาอะไรมาyingผม เพื่อจะสามารถหนีพ้นจากกรงขังอันแข็งแกร่งอภิมหามี่มานี้¹⁹

ผู้เขียนเปรียบเทียบสถานการณ์ของนกกับสภาพชีวิตของตัวละคร ข้อความนี้ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่านกคือสัญลักษณ์ที่ใช้เปรียบเทียบกับชีวิตของตัวละครที่ต้องติดอยู่ในเมือง

¹⁷ สมพงษ์ ทวี, “คำสวดและนกพิราบปีกหัก,” ใน *เสียงสะท้อนของความรู้สึก*, หน้า 94.

¹⁸ ตะวัน สันติภาพ, “กรง,” ใน *เอาโลกมาทำปากกา*, หน้า 172.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 179.

ในเรื่อง *การมาเยือนของมนุษย์ต่างดาว* การมาถึงของมนุษย์ต่างดาวคือสัญลักษณ์แห่งการคุกคามของความเจริญอันนำไปสู่การล่มสลายของธุรกิจและวิถีชีวิตในท้องถิ่นดั้งเดิม การเปิดธุรกิจร้านดอกไม้ของมนุษย์ต่างดาวในเรื่องสั้นได้สร้างผลกระทบอันใหญ่หลวงแก่ชุมชน ผู้คนที่เคยอุดหนุนร้านดอกไม้เจ้าประจำในท้องถิ่นดั้งเดิมพากันเปลี่ยนไปอุดหนุนร้านดอกไม้ของมนุษย์ต่างดาว เพราะมีดอกไม้ที่หลากหลายกว่า ประกอบกับเทคโนโลยีที่เหนือกว่าทำให้สามารถผลิตดอกไม้ได้เป็นจำนวนมากในแต่ละวัน แต่ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างร้านดอกไม้ของมนุษย์ต่างดาวกับวิถีชีวิตดั้งเดิมไม่ได้มีความใกล้ชิดเหมือนกับร้านดอกไม้ร้านเดิม

ตาแกชี้เมามีข่าวจากร้านต่างดาวมาบอกอยู่เสมอ ครั้งหนึ่งแกเล่าว่า ฝ่ายรักษาความปลอดภัยจับเด็กที่แอบขโมยดอกไม้ในร้าน เด็กคนนั้นถูกลงโทษนำตัวไปขังไว้ในห้องมืดใต้ดิน มนุษย์ต่างดาวบังคับให้เด็กกินเมล็ดทานตะวันจนครบ 50 เมล็ด แล้วจึงปล่อยตัว คนขายดอกไม้รับฟังด้วยความรู้สึกหดหู่²⁰

ธุรกิจของมนุษย์ต่างดาวได้ทำลายธุรกิจในพื้นที่ดั้งเดิมจนหมดสิ้น หลังจากการจากไปของมนุษย์ต่างดาวและการเปิดร้านดอกไม้ ท้องถิ่นดังกล่าวก็ไม่มีร้านดอกไม้อีกต่อไป ผู้เขียนได้ใช้การมาถึงของมนุษย์ต่างดาวเป็นสัญลักษณ์แสดงความแปลกแยกไปจากชุมชนเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าธุรกิจจากต่างถิ่นได้เข้ามาทำลายและเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างกิจการค้าในเมืองกับชาวเมือง

ในเรื่อง *ระบำคางคก* ผู้เขียนได้ใช้คางคกเป็นสัญลักษณ์เปรียบเทียบวิถีชีวิตของคนในท้องทุ่งที่เป็นเช่นเดียวกับคางคก และสะท้อนให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคางคกนั้นกลมกลืนกับธรรมชาติแห่งท้องทุ่ง

(...) สัตว์ที่อ้ายและเจียมเนื้อเจียมตัวเหล่านี้อาศัยอยู่ในซอกซอนเรือนของท้องทุ่งมายาวนาน เป็นเจ้าของแผ่นดินและหนองน้ำร่วมกับสัตว์อื่น ๆ ที่กำเนิด เติบโต และตายดับอยู่ ณ ที่แห่งนี้ แทบจะกล่าวได้ว่ามันมีจำนวนมากยิ่งกว่าสัตว์ใด ๆ มันดำรงชีพอย่างสมถะ กินแมลงเล็ก ๆ เป็นอาหาร เกี้ยวพวนแนบแน่นอยู่กับระบบนิเวศอันซับซ้อนและสมบูรณ์ของท้องทุ่งกว้างใหญ่²¹

²⁰ พิสิฐ ภูศรี, "การมาเยือนของมนุษย์ต่างดาว," ใน *คนไซในปราสาท*, หน้า 88.

²¹ มาโนช พรหมสิงห์, "ระบำคางคก," ใน *ร่างแหแห่งวิหค*, หน้า 114.

ชะตากรรมของคางคกที่ถูกรถบรรทุกทับบีแบนเกลื่อนกลาดบนถนนที่ไปสู่มุมบ้านจัดสรร แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในท้องทุ่งที่กลับกลายมาเป็นโครงการหมู่บ้านทิพย์วิมาน หมู่บ้านแสนสวยอันเป็นผลมาจากความเจริญที่รุกเข้าสู่ท้องทุ่ง แต่ได้เหยียบย่ำความงามตามธรรมชาติและทำลายวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติ

เรื่องสั้นได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตครอบครัวของตัวละครหลักในเรื่องที่ต้องเปลี่ยนแปลงสถานะจากเจ้าของท้องทุ่งกลายเป็นคนทำสวนในหมู่บ้านจัดสรร ความสวยงามในสวนของหมู่บ้านถูกสร้างขึ้นด้วยน้ำมือของพ่อและผู้ร่วมชะตากรรมคนอื่นๆ ในชุมชนที่มีบ้านขนาดเล็กและคับแคบขึ้นเนื่องจากการขายที่ดินไป

คางคกที่ถูกรุกหนีออกมาจากท้องทุ่งเพื่อจับกินแมลงที่บินมาเล่นไฟบนถนน และต้องถูกเหยียบบีแบนนับพันตัวด้วยล้อรถที่เดินทางเข้าออกหมู่บ้าน มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ สัตว์เหล่านี้มีชะตากรรมเดียวกับพ่อและคนอื่นๆ ที่ขายที่ดินเพราะความโลภจนทำให้ตัวเองและครอบครัวต้องกลายมาเป็นคนทำสวน มีผลทำให้ครอบครัวต้องประสบกับความยากลำบากในการใช้ชีวิต

จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนมักจะใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้น เช่น นกหมายถึงอิสรภาพ และคางคกเป็นสัญลักษณ์ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงชะตากรรมของชุมชนท้องถิ่นที่ถูกคุกคามด้วยความเจริญ รวมทั้งมนุษย์ต่างดาวที่สะท้อนให้เห็นถึงธุรกิจต่างถิ่นที่ทันสมัยกว่าเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในชุมชน

กล่าวโดยสรุป การใช้สัญลักษณ์ของเรื่องสั้นที่นำมาศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและความเชื่อ รวมทั้งวิถีชีวิตของคนในสังคม

ในด้านค่านิยม มีการใช้สัญลักษณ์แทนวัตถุอันนำมาซึ่งปัญหาในครอบครัว และแทนความเชื่อของท้องถิ่นที่ล่มสลายอันเป็นผลมาจากความเจริญที่รุกเข้ามา

ด้านการสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคม การใช้สัญลักษณ์ในเรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นชีวิตครอบครัวที่ไร้อิสระ วิถีชีวิตที่ขาดอิสรภาพในเมือง อีกทั้งยังสะท้อนภาพของการคุกคามของความเจริญที่มีต่อท้องถิ่น ข้อสังเกตประการหนึ่งคือเรื่องสั้นที่กล่าวถึงอิสรภาพมักใช้นกเป็นสัญลักษณ์

4.2 การเสนอเรื่องด้วยฉาก

ฉากหมายถึงธรรมชาติและสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ รวมถึงสภาพแวดล้อม ข้าวของเครื่องใช้ เวลา บรรยากาศ สภาพทางภูมิศาสตร์ และฤดูกาลที่แวดล้อมตัวละคร²² ฉากจึงเป็นทั้งภูมิหลัง บรรยากาศ และท่าทีต่างๆซึ่งหลอมรวมกันทั้งหมดในเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งอันมีหน้าที่และเนื้อหาอยู่ในตัวเอง

ในเรื่องสั้นที่นำมาศึกษา พบว่ามีหลายเรื่องและผู้เขียนสะท้อนภาพของสังคมโดยการใช้ฉากเป็นองค์ประกอบสำคัญ เรื่องสั้นที่นำเสนอด้วยกลวิธีดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ไม่มีปมขัดแย้งหรือการต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งของตัวละคร แต่ใช้ฉากเพื่อสะท้อนภาพบางอย่างในสังคมหรือเพื่อให้ตัวละครวิพากษ์วิจารณ์ฉากที่ปรากฏในเรื่อง

เรื่องสั้นที่มีลักษณะดังกล่าวพบว่ามีอยู่ 8 เรื่อง จากผู้เขียน 5 คนดังนี้

- จำลอง ผึ้งชลจิตร เรื่อง *อนาคตของชาติ*
- ชัชวาลย์ โคตรสงคราม เรื่อง *สนามบิน* และ *ชานาผู้ประสพภัย*
- ประมวล มณีโรจน์ เรื่อง *กระท่อมในดงหญ้า* และ *ภูเขา*
- พิสิฐ ภูศรี เรื่อง *ผู้รุกราน* และ *ทุ่งแห่งดวงดาว*
- วรรณะ กวี เรื่อง *หุบเขาความฝัน*

เรื่อง *อนาคตของชาติ* ปรากฏฉากในข่าวโทรทัศน์ที่แสดงให้เห็นถึงความรุนแรงต่อเด็ก เรื่อง *สนามบิน* สะท้อนภาพของความเจริญที่รุกล้ำเข้าสู่ท้องถิ่น ส่วนเรื่อง *ชานาผู้ประสพภัย* มีฉากความฝันซึ่งสะท้อนความรู้สึกหวาดระแวงของชานา

ฉากกระท่อมในเรื่อง *กระท่อมในดงหญ้า* สะท้อนความเจริญที่เข้าสู่วิถีชนบท ส่วนเรื่อง *ภูเขา* สะท้อนภาพความเจริญที่กอบโกยทุกสิ่งจากชนบท

สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปของจังหวัดบ้านเกิดจากเรื่อง *ผู้รุกราน* สะท้อนถึงความเจริญอย่างตะวันตกที่เข้ายึดครองวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน เรื่อง *ทุ่งแห่งดวงดาว* สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกหวาดกลัวของเด็กที่ถูกทอดทิ้ง และเรื่อง *หุบเขาความฝัน* เป็นเรื่องสั้นที่ใช้ฉากในความฝันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพ่อและแม่ที่มีต่อลูก

การเสนอเรื่องด้วยฉากดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพปัญหาสังคมได้ 2 กรณีคือ การสะท้อนสภาพแวดล้อมของเด็ก และการสะท้อนสภาพแวดล้อมของชุมชน

²²Edgar V. Robert, *Writing Themes about Literature* (New York : Prentice-Hall International, Inc, 1988), p. 91.

4.2.1 การสะท้อนสภาพแวดล้อมของเด็ก

เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีการเสนอเรื่องด้วยฉากเพื่อสะท้อนสภาพแวดล้อมของเด็กนั้น มักชี้ให้เห็นถึงความน่ากลัวของสภาพแวดล้อมที่มีต่อเด็ก เช่น เรื่อง *หุบเขาความฝัน* นำเสนอฉากในความฝันของป๊อนที่แสดงให้เห็นว่าพ่อเป็นสิ่งที่น่ากลัวที่สุดในความฝันดังกล่าว

ป๊อนและ "ตัวความฝัน" เต็มใจในหุบเขาความฝันจนได้พบกับพ่อ ผู้เขียนบรรยายบรรยากาศและสีชาวดำในฉากของความฝัน

หุบเขาความฝันเป็นสีดำทั้งหมด มีดและไม่มีภาพสี มีแต่สีขาวและสีดำ บางครั้งป๊อนก็อยากให้อาณาในหุบเขาความฝันเกิดเป็นภาพสี จะได้มีสีฟ้าซึ่งเป็นสีที่ป๊อนชอบ เวลาป๊อนใส่ชุดนอนสีฟ้าจะได้ไม่กลายเป็นสีขาวไป²³

ความฝันที่เป็นสีขาว-ดำแสดงให้เห็นว่าความฝันของป๊อนเป็นฝันร้าย เนื่องจากพ่ออยู่ในความฝันนั้นด้วย

(...)ป๊อนเพิ่งสังเกตเห็นว่าหุบเขาความฝันเป็นดินแดนที่น่ากลัว มันเว้งว่างทมิฬทึมเป็นสีดำทั้งบริเวณ ป๊อนเว้งว่างอยู่ท่ามกลางความมืดจนกระทั่งหัวของพ่อลอยมาใกล้ๆ คราวนี้ป๊อนเห็นพ่อหัวขาดน่ากลัวมาก ป๊อนพยายามวิ่งหนีหัวของพ่อ จนกระทั่งมาเจอแม่มืดถือไม้กวาด ให้ตายเถอะ...แม่มืดก็คือแม่ของป๊อนนั่นเอง ...แม่ใช้ไม้กวาดไล่พ่อไปในที่สุดหัวของพ่อก็ตกตกลงไปสู่หุบเขาความฝัน...²⁴

จากฉากที่ยกมา จะเห็นได้ว่า แม่คือผู้ปกป้องป๊อนให้พ้นจากการคุกคามของพ่อ ในฉากดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกหวาดกลัวที่ลูกมีต่อพ่อ ความรู้สึกนี้ฝังอยู่ในใจจนทำให้ลูกต้องเก็บไปฝันในยามคำคืน ความหวาดกลัวยังสะท้อนในฉากของเรื่อง *ทุ่งแห่งดวงดาว* ซึ่งเป็นเรื่องสั้นที่มีฉากหลายฉากที่ไม่เกี่ยวเนื่องกัน ไม่เป็นเหตุเป็นผล และไม่อาจชี้ชัดสถานที่ลงไปได้ แต่ขณะเดียวกันฉากกลับเป็นส่วนสำคัญอันสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกหวาดกลัว ตื่นตระหนก หรืออุนใจ

เรื่องเริ่มต้นด้วยการเคลื่อนไหวอย่างรุนแรงของฉากทำให้ตัวละครที่อยู่ในฉากนั้นตื่นตระหนก

²³ วรรณะ กวี, "หุบเขาความฝัน," ใน *ดั่งดอกไม้ไม่มีชีวิต*, หน้า 52.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57.

เสียงโครมครืนสะเทือนลั่นอยู่เหนือศีรษะ ผันรอบด้านลั่นยวบ ฟันไหว
โคลงเคลง มองไปทางไหนก็เห็นแต่แสงสีแดงเด่นพราว, หนูดาลาย-ยีนไม่อยู่... ريب
โถมกายลงบนที่นอน²⁵

ตัวละครที่ตื่นกลัวขดตัวอยู่บนที่นอนจนกระทั่งจากหยุดนิ่ง เปลี่ยนจากสีแดงวูบไหวเป็นสี
แดงเรื่อ จนกระทั่งแม่เข้ามาพบตัวละครและพาออกมา จากได้เปลี่ยนเป็นทุ่งโล่งกว้างใหญ่ บนฟ้า
เต็มไปด้วยดาวมากมาย

หนุมายืนอยู่บนที่โล่งกว้างใหญ่ บรรยากาศรอบด้านเปลี่ยนเป็นสีคราม
เข้ม เบื้องบนนั้นดาวนับหมื่นแสนดวงทอแสงระยิบระยับ แม่เคยบอกให้รู้ว่าที่นี่คือ
ทุ่งแห่งดวงดาว²⁶

อย่างไรก็ตาม หลังจากตัวละครทั้งสองมีความสุขกับการที่ชวนกันดูดาวบนท้องฟ้า ก็เกิด
พายุใหญ่และไฟเผาทุ่งกว้างแห่งนี้ ตัวละครวิ่งหนีไปสู่อุทยานาศาสตร์สีแดงเรื่อ ทว่าเปลวไฟก็เข้าแผด
เผาและฉีกร่างของตัวละครเด็กเป็นชิ้นๆ

(...)ร่างหนูปลิวคว้างระไปตามขอบผนัง เปลวเพลิงระเบิดเกลียวฉีกคว้านร่างกาย
เจ็บปวดที่สุดในชีวิต หนูกระเด็นกระดอนไปไม่รู้ทิศทาง อวัยวะส่วนต่าง ๆ ฉีกขาด
ออกจากกัน ขาสองข้างขาดกระเด็น แขนหลุดหายไปข้างหนึ่งแล้ว คอของหนูห้อย
ร่อนแรงกำลังจะหลุดออกจากบ่า เลือดทะลักแดงฉาน²⁷

เมื่อเปลวเพลิงหายไป เศษร่างและชิ้นส่วนของตัวละครไหลไปตามซอกหลืบแคบก่อนจะ
หลุดออกมาพบกับแสงสีขาวอย่างฉับพลัน

²⁵ พิลิฐุ ภูศรี, "ทุ่งแห่งดวงดาว," ใน *คนไซในปราสาท*, หน้า 173.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 176.

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 181.

ร่างของหนูหลุดผลั้วะออกจากหีบบรรจุแห่งนั้น ร่วงลงไปกระทบกับ
วัตถุเรียบแข็งเต็มแรง เจ็บปวดไปทั้งตัว แสงสีขาวสาดสว่างอย่างฉับพลัน สว่าง
อย่างที่หนูไม่เคยเห็นมาก่อน...สว่างจ้ามากแล้ว²⁸

ชะตากรรมของตัวละครสิ้นสุดลงเมื่อมีชายคนหนึ่งโยนตัวละครที่ยังมีชีวิตอยู่ลงไปในเศษ
ซากที่กองรวมกัน

เมื่อพิจารณาจากที่ปรากฏทั้งหมดในเรื่อง ทำให้สามารถประมวลได้ว่า เรื่องราวดังกล่าว
คือเรื่องของการทำงานที่สังเกตเห็นได้จากฉากที่เคลื่อนไหวได้อันมีสีแดงเรื่อซึ่งคล้ายคลึงกับสีของ
อวัยวะภายในของมนุษย์ ประกอบกับช่องทางต่างๆที่เชื่อมต่อระหว่างฉากมีลักษณะเป็นทางแคบ
สีแดงเรื่อคล้ายคลึงกับมดลูก การโหมกระหน่ำของพายุจนกระทั่งตัวละครที่เป็นเด็กถูกฉีกร่างเป็น
ชิ้นๆ มีลักษณะเดียวกับการใช้เครื่องมือทำแท้งดูดเอาทารกในครรภ์ออก และการไหลของเศษชิ้น
ส่วนจนไปพบกับแสงสว่างอย่างฉับพลัน คล้ายคลึงกับสภาพของห้องผ่าตัดที่มีแสงแรงจ้า อีกทั้ง
เรื่องราวยังนำเสนอประเด็นของความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก โดยเสนอความรู้สึกของลูกที่ถูก
ทอดทิ้ง

ผู้เขียนนำเหตุการณ์ทำแท้งมาประกอบสร้างเป็นฉากในจินตนาการ สร้างอารมณ์ความรู้
สึกของเด็กในครรภ์ที่แสดงความหวาดกลัวและร่ำร้องหาแม่ ฉากจึงเป็นกลไกสำคัญในการนำเสนอ
สภาพที่น่ากลัว เพื่อให้จินตนาการถึงความรู้สึกของทารกที่ถูกทำแท้ง รวมทั้งความหวาดกลัวจาก
การถูกทอดทิ้ง

เรื่อง *อนาคตของชาติ* เป็นเรื่องสั้นที่นำเสนอด้วยฉากเดียว คือฉากที่ร้านส้มตำของเจ๊สอน
ในฉากดังกล่าว เจ๊สอนกำลังตำส้มตำขณะที่ชมข่าวโทรทัศน์อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจับกุมคนร้าย
ฆ่าข่มขืนเด็กอนุบาลอายุ 6 ขวบ ฉากนี้สะท้อนวิถีชีวิตธรรมดาของแม่ค้าปากซอยและลูกค้าที่สนิท
สนมกัน การสนทนาเป็นไปในเชิงหยอกล้อ

“เอาข้าวเหนียวม้วย”

“ฉันสั่งแล้วตะกี้”

“สั่งอีกไม่ได้หรือ แม่ค้าลืม”

“ก็หุ้มวแต่ฟังโทรทัศน์อยู่นี่” ช่างสี่เข้า

มอเตอร์ไซค์รับจ้างหนุ่มพูดสอดขึ้น “ดินะเนี่ย บางวันสั่งส้มตำ ได้ลาบไป

โน่น จะไม่เอาก็เกรงใจ”²⁹

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 182.

จะเห็นได้ว่า จากดังกล่าวแสดงถึงบรรยากาศการค้าขายปกติของวิถีชีวิตระหว่างแม่ค้า กับลูกค้า เมื่อโทรทัศน์เสนอข่าวการฆ่าข่มขืนเด็กวัย 6 ขวบ ชาวดังกล่าวอาจสะกิดความรู้สึกของ เจ็สสอนได้บ้างเพราะลูกสาวต้องตายไปจากอุบัติเหตุรถชน แต่สำหรับลูกค้าที่เป็นมอเตอร์ไซค์รับจ้างชาวดังกล่าวกลับไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจแต่อย่างใด ปฏิกริยาของตัวละครต่างๆ ในเรื่องนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับเด็กที่นำเสนอในข่าวกลายเป็นเรื่องทั่วไปใน สังคม และเมื่อโทรทัศน์เสนอข่าวว่าเด็กคนที่ 60 ล้านจะกลายเป็นผู้นำของชาติ ก็ทำให้เจ็สสอนคิด ว่า “ขอให้มันอยู่รอดก่อนเถอะ”³⁰

อาจกล่าวได้ว่า ความคิดของเจ็สสอนคือทัศนคติของผู้เขียนที่แสดงความเป็นห่วงอนาคตของเด็ก แสดงให้เห็นว่าในสังคมปัจจุบัน อาชญากรรมและความรุนแรงกำลังคุกคามเด็กมากขึ้นทุก ขณะจนข่าวการเสียชีวิตของเด็กจากความรุนแรงกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา

การเสนอเรื่องด้วยฉากในเรื่องสั้นที่สะท้อนสภาพแวดล้อมของเด็กสะท้อนความรุนแรง ความน่ากลัว แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของเด็กที่มีความหวาดกลัวพ่อโดยใช้ฉากความฝัน การ สะท้อนความรู้สึกของเด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือภาวะอันโหดร้ายของการทำแท้งนำเสนอผ่านฉากใน จินตนาการ เพื่อชี้ให้เห็นถึงภัยของความรุนแรงที่คุกคามเด็กในสังคมปัจจุบัน

4.2.2 การสะท้อนสภาพแวดล้อมของชุมชน

เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีการเสนอเรื่องด้วยฉากที่สะท้อนสภาพแวดล้อมของชุมชน ได้แก่ เรื่อง สนามบิน ซึ่งเปิดเรื่องด้วยฉากสนามบินเก่าที่สร้างขึ้นช่วงสงครามอินโดจีน

พลันที่ข้าพเจ้ากลับมาถึงเลิงนกทา-บ้านเกิดของแม่ ประหนึ่งว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเพียงความฝันชั่วขณะ ข้าพเจ้าไม่อาจอธิบายได้ว่า สิ่งที่ย้อนกลับมาปรากฏอยู่เบื้องหน้ามีความหมายอย่างไร แม้จะรู้และเห็นอยู่เต็มตานั้นคือ สนามบินก็ตาม ข้าพเจ้าไม่มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่จะบอกเล่าให้ใครๆ ฟังได้ว่า สนามบินเก่าช่วงสงครามอินโดจีนที่มีพื้นที่ห้าพันไร่ มีรันเวย์เป็นคอนกรีตเสริม

²⁹จำลอง ผึ้งชลจิตร, “อนาคตของชาติ,” ใน *เมื่อน้ำอยู่*, หน้า 16.

³⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

เหล็ก ยาวหนึ่งพันห้าร้อยเมตรและความกว้างสามสิบหกเมตรฝั่งทางถนนขยางกูร
แห่งนี้กลับพื้นคืนชีพมาได้อย่างไร³¹

สถานที่ซึ่งเป็นที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่องสั้นคือสนามบินเก่าช่วงสงครามอินโดจีน การเริ่ม
เรื่องด้วยสนามบินเป็นการกล่าวถึงฉากที่สำคัญอันนำไปสู่ความขัดแย้งในใจของเฉม่าผาด ผู้มี
ความหลังอันขมขื่นกับสนามบินจนไม่ยอมขับเกวียนขนไม้ผ่านสนามบิน ยิ่งความแปลกใจต่อ
บุตรดาและผู้เล่าเรื่อง

สำหรับบุตรดาแล้ว สนามบินเป็นสถานที่อันน่าขมขื่นเช่นที่เขากล่าวกับตัวละครผู้เล่าเรื่อง

การกลับเข้าสู่เรือนบ้านของบุตรดา ฟังแล้วช่างตรงกันข้ามกับตาเฉม่าผาดเป็นที่สุด
เพราะเขาเลือกที่จะขับเกวียนตามเส้นทางเลาะของสนามบินในช่วงเวลาที่มีเครื่อง
บินผ่านมาลงจอด เขาบอกกับข้าพเจ้าอย่างมีความสุขว่า ขณะที่เขาขับเกวียน
บรรทุกไม้แปรรูปในช่วงที่มีเครื่องบินบินผ่าน โดยเงาของเครื่องบินทาบบนเล่ม
เกวียนของเขา นั่นคือช่วงวินาทีที่เขาที่มีความปิติสุขซาบซ่านสูงสุด³²

จะเห็นได้ว่า บุตรดามีความรู้สึกที่ดีต่อสนามบินเพราะบุตรดาไม่มีความหลังฝังใจกับสนาม
บิน ตรงข้ามกับเฉม่าผาด สนามบินคือความขมขื่นเพราะพื้นที่ของสนามบินเคยเป็นที่ดินซึ่งเคยฝัง
ศพบรรพบุรุษ สนามบินยังเป็นที่ซึ่งลูกชายเดินทางจากไปทำงานในตะวันออกกลางแต่กลับมา
เพียงกระดูก อีกทั้งลูกสาวยังหนีตามทหารอเมริกันผู้ประจำการที่สนามบินแห่งนี้ไป

"(...)คุณอาจจะคิดว่ามันเป็นเรื่องตลกน่าหัวเราะก็ได้ ที่जूๆ วันหนึ่ง ตื่นเช้าขึ้นมา
ที่นาของแกกลายเป็นลานแผ่นหินสีชาวกว้าง คุณเข้าใจไหม นาของคนคนหนึ่ง
กลายเป็นหิน เป็นแผ่นปูน เท่านั้นยังไม่พอ วันหนึ่งอีกนั่นละ ลูกสาวคนเดียวของ
แกก็หนีไปกับทหาร คุณเข้าใจไหม มันไปพร้อมกับพวกทหารที่มากับเครื่องบินนั่น
ละ มาอีกหนึ่งปีลูกชายคนที่ไปทำงานตะวันออกกลางก็กลับมาแค่กระดูกในห่อผ้า
ขาว"³³

³¹ ชัชวาลย์ โคตรสงคราม, "สนามบิน," ใน *ชาวนาผู้ประสบภัย*, หน้า 31.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 53.

ฉากสนามบินจึงเป็นเครื่องมือของผู้เขียนที่ใช้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกของคนในชุมชนที่ถูกระงับจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

เรื่อง *ชาวณาผู้ประสบภัย* เป็นเรื่องในห้วงฝันของชาวณาคนหนึ่งผู้กลัวจะสูญเสียที่นา ในภาพความฝันนั้น ชาวณาฝันว่าแผ่นดินไหว ทำให้นายุบ รัฐสภาถล่ม โรงเรียน บ้านเรือน ธนาคาร ยุบตัวพังลงมาด้วย

ในตอนนั้น เขายืนอยู่ที่บ่อน้ำใต้ร่มแค เด็ก ๆ เพิ่งกลับมาจากวงเบ็ด ดวงอาทิตย์เป็นสีแดงและประกายแสงของมันก็สีแดง แรงแล้นสะท้อนขนาด เท่ากับต้นสะแบงล้มลงพร้อมกัน ประมาณได้หนึ่งแสนสามหมื่นต้น เรือนไม้หลัง คาสังกะสีไหวสั่นและทรุดยวบลงเสียงดังก้องสะท้อน ได้ยินเสียงร้องตื่นผวาและ เสียงร้องให้ระงมของเพื่อนบ้าน³⁴

ความฝันดังกล่าวสะท้อนความรู้สึกของชาวณาที่มีความหวาดระแวงว่าจะสูญเสียที่นา ดังที่ชาวณาพิมพ์ว่า “ถ้านาหาย ฉันก็ต้องตาย”³⁵

เรื่องสั้นเรื่องนี้นำเสนอภาพความฝันของชายชราทั้งสิ้น ในความฝันนั้นทุกสิ่งทุกอย่างพังทลายลงจากผลของแผ่นดินไหว ประกอบด้วยโรงเรียนอันเป็นภาพแทนของการศึกษาที่ไร้คุณภาพ บ้านกำนันซึ่งเป็นภาพแทนของนักการเมือง ธนาคารเพื่อการเกษตรที่พร้อมจะยึดที่นาของชาวณา และโรงสีข้าวของพ่อค้าที่รีดนาทาเร้นชาวณา การพังทลายของทุกสิ่งดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าเรื่องสั้นนำเสนอถึงความรู้สึกของชาวณาที่ถูกบีบคั้นจากภาครัฐกิจและหน่วยงานของรัฐ การสะดุ้งตื่นของชาวณาจากความฝันสะท้อนให้เห็นว่าการพังทลายของทุกสิ่งทุกอย่างที่คุกคามชาวณานั้นล้วนเป็นความฝันทั้งสิ้น ความเป็นจริงแล้วสิ่งเหล่านี้ยังคงดำรงอยู่และยังบีบคั้นผู้ที่เป็ชาวณาต่อไป ผู้เขียนใช้ฉากความฝันที่เต็มไปด้วยความหายนะของสถาบันต่างๆ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกของชาวณาที่หวาดผวาต่อการคุกคามของสถาบันเหล่านี้

ในเรื่อง *กระท่อมในดงหญ้า* ผู้เขียนใช้ผู้เล่าเรื่องเป็นคนนอกที่เฝ้ามองความเป็นไปของครอบครัวของกระท่อมที่อยู่ในดงหญ้า ผู้เล่าเรื่องไม่รู้จักครอบครัวนี้เลยแม้แต่น้อย ผู้เล่าเรื่องเพียงแต่เล่าเรื่องผ่านกระบวนการความคิดและการสังเกตความเปลี่ยนแปลงของชีวิตในกระท่อมหลังนี้

³⁴ ชัชวาลย์ โคตรสงคราม, “ชาวณาผู้ประสบภัย,” ใน *ชาวณาผู้ประสบภัย*, หน้า 76.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

จากกรอบหน้าต่างของบ้านพัก, ดงหญ้าคาเขียวใบตองระเนนยอดยวบ โยนและไถ่ระลอกหายไปในฉากเขียวครึ้มของกำแพงภูเขา ไม้ยืนตายที่เห็นลิบลับ แยกจากแนวป่าดูโดดเด่นยวบงาคร่ำอยู่ในม่านฝนโปรยปราย แต่แผงรับสัญญาณโทรทัศน์ที่ด้านลมไหวเอนอยู่บนลำไม้ไผ่ข้างกระท่อมกลับเป็นความขมปร่าที่ต้องกล้ำกลืน³⁶

จะเห็นได้ว่า ในฉากที่ปรากฏในบทพรรณนา แผงรับสัญญาณโทรทัศน์ท่ามกลางสภาพแวดล้อมของกระท่อมและดงหญ้าในความรู้สึกของผู้เล่าเรื่องกลายเป็นความขัดแย้ง สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในวัตถุสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของครอบครัวในดงหญ้า

โลกเราทุกวันนี้ ยากนักที่ใครจะรอดพ้นจากการถูกกำหนดของวัตถุสมัยใหม่ แบบแผนชีวิตที่ต่างไปจากเดิมได้สร้างความจำเป็นทางวัตถุขึ้นมากำหนดให้เราต้องตกเป็นทาสของมัน ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจึงควรเป็นความผิดพลาดของเส้นแบ่งขอบฟ้าไกลลิบนั้น เมื่อเครื่องรับโทรทัศน์คือสิ่งที่พวกเขาใฝ่ฝันและอยากเป็นเจ้าของมานานแล้ว ในขณะที่ลูกชายไม่สมประกอบยังสามารถมีชีวิตอยู่ได้ ยังหายใจ-ยังกินข้าว-ยังนอนหลับ-และยังใช้แรงงาน ท่ามกลางความอดอยากแร้นแค้น พวกเขายังรักและยังเลี้ยงดูกันตามสภาพที่ควรจะเป็น³⁷

ฉากกระท่อมของครอบครัวที่ยากจนในดงหญ้าแต่มีเสารับสัญญาณโทรทัศน์ในเรื่องสั้น จึงสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการตกเป็นทาสทางวัตถุของคนในสังคมที่แม้จะยากจนเพียงใดก็ยังเพียรแสวงหาวัตถุมาไว้ในครอบครองทั้งที่ไม่มีความจำเป็นแม้แต่น้อย

เรื่อง *ภูเขา* ได้เสนอฉากของทางหลวงหมายเลข 4 ระหว่างจังหวัดพัทลุงและตรัง และมีถนนใหม่ตัดแยกขึ้นไปสู่ภูเขา

เรื่องสั้นเรื่องนี้ไม่มีเนื้อเรื่อง แต่เป็นการเสนอความเห็นของผู้เล่าเรื่องที่มีต่อถนนเส้นดังกล่าวในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ความไม่เท่าเทียมกันของคนบนพื้นราบกับคนภูเขา คนกลุ่มหลังนี้มีจำนวนมากมายแต่มีสภาพความเป็นอยู่ลำพัง

³⁶ ประมวล มณีโรจน์, "กระท่อมในดงหญ้า," ใน *บ้านหลังสุดท้ายของดวงตะวัน*, หน้า 95.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 99-100.

ผู้คนจำนวนมากมายมหาศาลตามป่าสูงดงทึบ ตามหุบเขาห้วยเหล่า นั้น แม้ว่าอีกหลายกลุ่มหลายเผ่าจะไม่รู้กฎหมายไทย อ่านและพูดภาษาไทยกลาง ไม่ได้ แต่เมื่อเขาอยู่ในเขตของประเทศไทยแล้ว โดยพฤตินัย พวกเขาย่อมเป็นคนไทยอย่างสมบูรณ์ ไม่ว่าจะพวกเขาจะมีความเชื่ออย่างไร นับถือศาสนาไหน และรู้จักชื่อของนายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันหรือไม่ก็ตาม ผู้คนเหล่านั้นมีศักดิ์และสิทธิ์ที่จะเป็น 'คนไทย' และเป็นคนไทยที่ไม่เคยมีอะไรเลย นอกจากชีวิต-ลมหายใจ-และการดิ้นรน³⁸

จะเห็นได้ว่าตามทัศนะของผู้เล่าเรื่อง ประชาชนที่อาศัยอยู่บนภูเขาจำนวนมากคือคนไทย ที่ถูกทอดทิ้งให้ด้อยการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม การตัดถนนแยกจากทางหลวงหมายเลข 4 เข้าสู่ภูเขาไม่ได้เป็นไปเพื่อพัฒนาชุมชนในภูเขาให้ทัดเทียมกับชุมชนในพื้นที่ราบ แต่เป็นไปเพื่อกอบโกยสิ่งที่มีอยู่บนภูเขามา รับใช้ชาวพื้นราบ

วันนี้-ด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 และถนนสี่ดำสายใหม่ ข้าพเจ้า เห็นภูเขาเดินทางออกมาสู่ตัวเมืองกันอย่างเร่งรีบ-ตลอดวันคืนไม่หยุดหย่อน ด้วยรูปลักษณะของกล้วยดิบ สะตอป่า น้ำผึ้ง พืชผัก ผลไม้ ยาสมุนไพร ท่อนซุง หิน ดิน ทราย แร่ธาตุ และแม่กระทิงสาวโรงงาน³⁹

ฉากของภูเขาดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงการกอบโกยทุกสิ่งจากธรรมชาติ รวมถึงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนบนภูเขา นอกจากนี้จากที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมนำเสนอให้เห็นถึงสภาวะของการรุกรานเช่นเรื่อง ผู้รุกราน ฉากของเรื่องคือจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในตัวจังหวัดบ้านเกิด ตัวละครผู้เล่าถ่ายทอดความคิดที่มีต่อสิ่งที่พบเห็น

ผมออกจากบ้าน เข้าไปในตัวเมืองที่จากไปหลายปี มันเจริญขึ้นผิดหูผิดตาจริง ๆ ตึกสูงหลายชั้นกำลังก่อสร้างอยู่เป็นจุด ๆ มองไปทางไหนก็เห็นแต่เสา

³⁸ ประมวล มณีโรจน์, "ภูเขา," ใน บ้านหลังสุดท้ายของดวงตะวัน, หน้า 221.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 223.

เครื่องบินตั้งสูงได้แต่รอกตา สถานที่เก่า ๆ ซึ่งผมเคย 'เตร็ดเตร่' สมัยเรียนชั้นมัธยมสูญเสีย
หายไป โรงหนังใหญ่ถูกทุบทิ้ง ขึ้นป้ายเตรียมสร้างดิสนีย์แลนด์⁴⁰

ตัวละครเสนอเพียงความคิดเห็นที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงจากความเป็นเมืองท้องถิ่นมา
เป็นความเจริญแบบวัฒนธรรมตะวันตกตามอย่างกรุงเทพฯ แต่ผู้เขียนก็ไม่ได้กำหนดให้ตัวละครจำ
เป็นต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือต้องลงมือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อนำผลไปสู่การ
สัมฤทธิ์ผลใดๆ ทั้งนี้เพราะผู้เขียนเพียงแต่นำเสนอให้เห็นถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงของเมืองเท่า
นั้น ดังเช่นที่มีการบรรยายภาพในอดีตเกี่ยวกับโรงภาพยนตร์

ความประทับใจอีกอย่างจากโรงหนังในอดีตคือเสียงพากย์หนังต่าง
ประเทศจะใส่เสียงภาษาไทยโดยนักพากย์ท้องถิ่น เราชื่นชอบกับน้ำเสียงและลีลา
ที่สนุกสนานเร้าใจ ร่ำลือกันว่าในบางรอบนักพากย์จะถือไมโครโฟนมานั่งพากย์
สด ๆ อยู่ในแถวเก้าอี้คนดู จริงเท็จประการใดผมก็ไม่อาจยืนยันได้ แม้ว่ายุคนั้นจะ
เป็นช่วงที่ทหารต่างชาติเดินพลุกพล่านอยู่เต็มเมือง ก็ไม่เคยปรากฏว่ามีหนังเสียง
ในฟิล์มมาฉายเอาใจฝรั่งเหล่านั้นเลย พวกนั้นคงจะดูหนังภาษาของมันกันอยู่แต่
ในค่ายทหาร ปล่อยให้มหรสพชั้นสูงนี้เป็นความสุขของคนท้องถิ่นกันไปตาม
ปกติ⁴¹

ตัวละครผู้เล่ากล่าวถึงการฉายภาพยนตร์ในอดีตที่มีคนพากย์สด ทำให้ผู้ชมรู้สึกสนุก
สนาน ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าสมัยอดีตในจังหวัดบ้านเกิดของตัวละคร มีทหารต่างชาติประจำการอยู่
มากมาย ขณะเดียวกันก็สะท้อนทัศนคติของผู้เขียนว่ามีความประทับใจกับอดีตเหล่านั้น นอกจากนี้
นี้ผู้เล่ายังบรรยายถึงการฉายภาพยนตร์ในปัจจุบันเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่าง

ปานนี้นักพากย์รุ่นเก่าคงแก่ชราหรือล้มหายตายจากกันไปบ้างแล้ว โรง
หนังมินิเธียเตอร์ที่สร้างขึ้นใหม่คงไม่ต้องการเสียงพากย์ไทยในหนังต่างประเทศ
คนดูรุ่นใหม่ต้องพยายามสร้างความคุ้นเคยกับการฟังภาษาต่างประเทศ พร้อม ๆ
กับไล่สายตาอ่านบทภาษาไทยอย่างใจจดใจจ่อ ภาพยนตร์เสียงในฟิล์มใน พ.ศ.
นี้ ไม่ได้ฉายให้เจ้าของภาษาดูกันในค่ายทหารเหมือนเมื่อ 20 ปีก่อน แต่ฉายในโรง

⁴⁰ พิสิฐ ภูศรี, "ผู้รุกราน," ใน *สัตว์แปลกหน้า*, หน้า 116.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

หนังสือแคบ ๆ จอเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่บนชั้นสูงสุดของศูนย์การค้าใหญ่ ประจำจังหวัด⁴²

การเปรียบเทียบจากโรงภาพยนตร์นอกจากจะแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างอดีตกับปัจจุบันแล้ว ยังเชื่อมโยงประเด็นเรื่องการรุกรานในรูปแบบใหม่ คือภาพยนตร์ต่างประเทศซึ่งเข้ามาแทนที่อาหารต่างชาติเพื่อนำไปสู่บทสรุปอีกด้วย

ภาพในอดีตไม่มีให้ผมเห็นอีกแล้ว จานเรตาร์ถูกถอดออกไปเสากลมมีหมาถูกรื้อโค่น เหลือแต่เศษเหล็กชิ้นสนิมกองก่ายรอวันผุพัง มันกลายเป็นอนุสาวรีย์ประจานความพ่ายแพ้ มันเป็นอนุสรณ์แห่งความทรงจำของหญิงวัยกลางคนผู้มีหน้าที่เลี้ยงดูลูก ๆ ต่างสีผิว มันเป็นเครื่องยืนยันว่าเดี๋ยวนี้จังหวัดของผมมีเอกราช-ปราศจากผู้รุกราน⁴³

คำว่า “ปราศจากผู้รุกราน” ซึ่งผู้เขียนทำตัวเอียงเพื่อเน้นคำให้ผู้อ่านพิจารณาความหมายเป็นพิเศษมีความหมายเชิงประชด (irony)⁴⁴ กลวิธีนี้ประกอบกับฉากของสภาพแวดล้อมและชีวิตในอดีต สะท้อนความคิดว่าความเจริญของเมืองที่ลอกแบบอย่างมาจากตะวันตกคือการรุกรานอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นการรุกรานทางวัฒนธรรม

การใช้ฉากที่เสนอสภาพแวดล้อมของชุมชนนั้น สะท้อนความรู้สึกของคนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยใช้ฉากสนามบิน ความหวาดผวากลัวจะสูญเสียที่นาของชาวนาจากความบีบคั้นของสถาบันต่างๆโดยใช้ฉากความฝัน การตกเป็นทาสทางวัตถุของคนในชุมชนโดยใช้ฉากความขัดแย้งระหว่างกระท่อมที่ทรุดโทรมกับแผงรับสัญญาณโทรทัศน์ การกอบโกยทรัพยากรในชุมชนเพื่อป้อนให้แก่ความเจริญแหล่งอื่นโดยใช้ฉากภูเขาประกอบการวิพากษ์วิจารณ์ และความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมอันเกิดจากความเจริญตามแบบตะวันตกอันเป็นการรุกรานทางวัฒนธรรมโดยใช้ฉากเปรียบเทียบอดีตกับปัจจุบัน

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 120.

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 122-123.

⁴⁴ Edgar V. Robert, *Writing Themes about Literature* (New York : Prentice-Hall International, Inc, 1988), p. 171.

กล่าวโดยสรุป เรื่องสั้นที่นำมาศึกษามีการใช้ฉากเป็นองค์ประกอบสำคัญในการนำเสนอประเด็นของเรื่องเพื่อสะท้อนภาพในสังคม หรือวิพากษ์วิจารณ์สังคม การสะท้อนภาพสังคมดังกล่าวประกอบด้วยการสะท้อนสภาพแวดล้อมของเด็ก และการสะท้อนสภาพแวดล้อมของชุมชน

การสะท้อนสภาพแวดล้อมของเด็กชี้ให้เห็นความรู้สึกของเด็กที่มีความหวาดกลัวพ่อโดยใช้ฉากความฝัน ความรู้สึกของเด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือภาวะอันโหดร้ายของการทำแท้งโดยการนำเสนอผ่านฉากในจินตนาการ และภัยของความรุนแรงที่คุกคามเด็กโดยใช้ฉากข่าวโทรทัศน์กับสภาพชีวิตของแม่ค้าส้มตำ

การสะท้อนสภาพแวดล้อมของชุมชนแสดงถึงความรู้สึกของคนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยนำเสนอด้วยฉากสนามบิน ความหวาดผวาทองของชาวนาจากความบีบคั้นของสถาบันต่างๆในสังคมผ่านการใช้ฉากความฝัน การตกเป็นทาสทางวัตถุของคนในชุมชนโดยใช้ฉากกระท่อมของคนจนที่มีแผงรับสัญญาณโทรทัศน์ การกอบโกยทรัพยากรในชุมชนด้วยพัฒนาเพื่อป้องกันแก่ความเจริญในแหล่งอื่นโดยใช้ฉากภูเขา และการรุกรานทางวัฒนธรรมโดยผ่านทางความเจริญที่คืบคลานเข้ามาโดยใช้ฉากอดีตเปรียบเทียบกับปัจจุบัน

4.3 การเสียดสี

การเสียดสี (Satire) หมายถึงศิลปะการเขียนที่ใช้กลวิธี (Technique) ทำเรื่องสำคัญให้กลายเป็นเรื่องขบขันเพื่อเสียดสีล้อเลียนความเขลาหรือความไม่ถูกต้องของมนุษย์และสังคม⁴⁵ เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีนี้โดยมากจึงสะท้อนให้เห็นภาพของสังคมได้อย่างชัดเจนภายใต้การสร้างความขบขันล้อเลียน

เรื่องสั้นที่นำเสนอกลวิธีการเสียดสีเพื่อสะท้อนภาพสังคม พบว่ามีอยู่ 18 เรื่อง จากผู้เขียน 10 คนดังนี้

- จำลอง ผึ้งชลจิตร เรื่อง เมืองน่าอยู่
- ฉลอง เจยาคม เรื่อง คนด้อยค่า ความเจริญ และ ทางเลือกสุดท้ายของบุญเรือน
- ชาติ กอบจิตติ เรื่อง รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี
- ตะวัน สันติภาพ เรื่อง ไทรศัพท์ และ นกกระจอกสามตัว
- พิสิฐ ภูศรี เรื่อง นรก
- ไพบุลย์ พันธุ์เมือง เรื่อง แม่บ้านปลอดเฮดส์ และ คนโง่

⁴⁵ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม : ภาพพจน์โวหารและกลการประพันธ์ (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2539), หน้า 187.

- ไพโรจน์ บุญประกอบ เรื่อง *รดน้ำศพ* และ เหตุเกิดในวันเกิด
- มวนยา พร เรื่อง *เขาผู้หัวเราะด้วยความรื่นรมย์*
- วินทร์ เลียววาริณ เรื่อง *ทิวส์สยาม 4001* และ *คำสารภาพของข้างเท่าหลัง*
- วีระ สูดสังข์ เรื่อง *ทองมา...วันนี้ไม่มีใครตายหรือ* นะ *ความตายของชายชรา* และ *ศักดิ์ศรี อ.บ.ต*

เรื่อง *เมืองน่าอยู่* นำเสนอเรื่องราวการคลอคลอกของวาทะที่ต่องกลางานทำให้ขาดรายได้ ขณะที่ *นรก* เสียชื่อเสียงชีวิตในเมืองหลวงที่เหมือนอยู่ในนรก ส่วนเรื่อง *รดน้ำศพ* สะท้อนให้เห็นถึงภาวะรีบเร่งในวิถีชีวิต *เขาผู้หัวเราะด้วยความรื่นรมย์* เสียชื่อเสียงชีวิตของคนที่ต้องตกอยู่ในภาวะตกงาน และ *คำสารภาพของข้างเท่าหลัง* เสียชื่อเสียงสถานะในครอบครัวของเพศชาย

เรื่อง *โทรทัศน์* แสดงให้เห็นว่าคนชนบทไม่สามารถพึ่งพาความเจริญได้ ขณะที่เรื่อง *ความเจริญ* เสียชื่อเสียงความเจริญที่ชาวบ้านเห็นว่าดี และเรื่อง *ความตายของชายชรา* เสียชื่อเสียงการตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้าน

เรื่อง *รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี* สะท้อนระบบราชการที่เชื่องช้า ขณะที่เรื่อง *แม่บ้านปลอดภัย* เสียชื่อเสียงการก่อตั้งกลุ่มแม่บ้านของข้าราชการ เรื่อง *คนใจ* เสียชื่อเสียงค่านิยมรับราชการ และเรื่อง *ศักดิ์ศรี อ.บ.ต* เสียชื่อเสียงศักดิ์ศรีของข้าราชการ

เรื่อง *คนด้อยค่า* เป็นการเสียชื่อเสียงคุณค่าของคนจน เรื่อง *ทางเลือกสุดท้ายของบุญเรือน* เสียชื่อเสียงชีวิตของคนจนที่ต้องทำผิดเพื่อเข้าคุก และเรื่อง *ทองมา...วันนี้ไม่มีใครตายหรือ* เสียชื่อเสียงชีวิตคนจนที่ต้องทำทุกอย่างเพื่อให้มีกิน

เรื่องสั้น *ทิวส์สยาม 4001* เป็นเรื่องที่เสียชื่อเสียงการใช้ทรัพยากรและทำลายธรรมชาติอย่างมากมายของคนในสังคม จนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิศาสตร์ของประเทศไทย

จากการศึกษา พบว่า เรื่องสั้นที่นำเสนอในเชิงเสียชื่อเสียงสามารถแยกพิจารณาการสะท้อนภาพสังคมได้ 3 ลักษณะคือ ระบบราชการ วิถีชีวิตในเมือง และการทำลายสิ่งแวดล้อม

4.3.1 การสะท้อนระบบราชการ

เรื่องสั้นที่สะท้อนระบบราชการด้วยการเสียชื่อเสียงกล่าวถึงความล่าช้าของระบบราชการและค่านิยมการรับราชการด้วยน้ำเสียงล้อเลียน เช่น เรื่อง *รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี* นั้น ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวในรูปของจดหมายที่ชี้แจงกับบรรณธิการสำนักพิมพ์แห่งหนึ่งเพื่ออธิบายข้อสงสัยในคำกล่าวของนายกรัฐมนตรีที่มักจะตอบคำถามผู้สื่อข่าวว่า “ยังไม่ได้รับรายงาน”

จดหมายชี้แจงได้อธิบายถึงรายละเอียดมากมายเกี่ยวกับลำดับขั้นตอนของเอกสาร นับจากเอกสารนั้นๆ เข้าสู่กระบวนการที่ต้องผ่านขั้นตอนต่างๆ อันมีรายละเอียดมากมายจนถึงหน้า

ห้องของนายกรัฐมนตรี ต้องใช้เวลาทั้งสิ้น 12 ปี 8 เดือน 2 วัน เท่ากับว่านายกรัฐมนตรีผู้ดำรงตำแหน่งในปีนั้นๆจะได้รับเอกสารจากเมื่อ 12 ปี 8 เดือน 2 วัน ที่แล้ว

เรื่องสั้นเรื่องนี้มีการเล่าเรื่องที่สมจริงด้วยการอธิบายถึงตัวเลขกำกับเอกสารและลำดับขั้นตอนของเอกสาร

กระผมขออธิบายเกี่ยวกับ เนื้อที่ว่าง ตรงนี้สักหน่อย กล่าวคือตามเลขหนังสือที่กระผมเคยยกตัวอย่างมา พณ. 118...2...4...67/***/คธด-2 นั้น แรกเมื่อหนังสือฉบับนี้ตกมาถึงศูนย์กลางประทับความลับฯ บริเวณเนื้อที่ระหว่างเครื่องหมายทับ (/) นั้นจะเป็นเนื้อที่ที่ไม่มีเครื่องหมายใด ๆ ทั้งสิ้น ดังตัวอย่างนี้ พณ. 118...2...4...67/ คธด-2 ในบริเวณเนื้อที่ว่างนั้นถ้าเรามองด้วยตาเปล่า เราจะไม่เห็นเครื่องหมายใดๆ ต่อเมื่อนำเข้าเครื่องถอดรหัสแล้วเราจึงสามารถเห็นเครื่องหมาย อาจเป็นวงกลม (●) หรือสามเหลี่ยม (▼) หรือสี่เหลี่ยม (■) หรือเครื่องหมายอื่น ๆ สุดแล้วแต่ 'ศูนย์งานกลั่นกรองรวบรวมเรียบเรียงคำเรียกรายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี' (รทกรง.) จะเป็นผู้กำหนดลงมา⁴⁶

การอธิบายอย่างมีลำดับขั้นตอน และมีการกล่าวอ้างถึงสถาบันทำให้เรื่องสั้นมีความสมจริง แต่เมื่อเรื่องราวดำเนินต่อไป ผู้อ่านจะพบการใช้สำนวนในบางแห่งที่ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้ไม่ได้เขียนขึ้นมาจากประสบการณ์จริง ดังเช่นข้อความที่ปรากฏใน "รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีอยู่ที่ทำเนียบ : ฤกษ์อยู่ที่ยอดสำนักนายกรัฐมนตรี"

"...เนื่องเพราะรู้กันดีในกองสำนักทำรายการเสนอรายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี' (กทกรง.) ว่า อาวุธราชการของนายพิเชษฐ อาศีวะธรรมสมบัติ เหลือเพียงหนึ่งปีเท่านั้น การขึ้นดำรงตำแหน่ง ผอ. ของกองสำนักฯนี้ จึงเป็นเรื่องเหลือวิสัยที่จะเชื่อได้ว่า จะสามารถผ่าตัดเปลี่ยนแปลงการทำงานใน กทกรง. ให้รวดเร็วขึ้นตามที่นายพิเชษฐ อาศีวะธรรมสมบัติได้ให้สัมภาษณ์ไว้เมื่อตอนขึ้นรับตำแหน่ง (สัมภาษณ์พิเศษฉบับที่ 272 หน้า 16, 17, 18) เพราะด้วยระยะเวลาเพียงชั่วเหี่ยวกระหยับปีกนี้ อย่าว่าแต่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของกองฯนี้เลย เพียงแค่ ผอ. คนใหม่ใช้เวลาจัดห้องทำงานก็ไม่ทันกาลแล้ว แหล่งข่าวกล่าวว่า จะ

⁴⁶ชาติ กอบจิตติ, รายงานถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (กรุงเทพฯ : หอน, 2539), หน้า 45-

ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ใน กทกรง. และ เบื้องลึกของการที่นายพิเชษฐ อาชีวะธรรมสมบัติได้ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองสำนักฯ ในครั้งนี้นั้น เป็นเพียงของขวัญชิ้นเล็ก ๆ ที่คนรู้จักกันบนทำเนียบโยนลงมาให้นายพิเชษฐ อาชีวะธรรมสมบัติก่อนเกษียณเท่านั้นเอง และจะไม่มีผลอันใดในการเปลี่ยนแปลงภายใน กทกรง. แต่อย่างไรก็ดี ข้อสังเกตนี้จึงไม่น่ามองข้ามโดยเด็ดขาด!"⁴⁷

จากข้อความดังกล่าว จะเห็นได้ว่าแม้ว่าจะเป็นเอกสารราชการ แต่กลับมีการเล่นคำเล่นสำนวน เช่น “ผ่าตัดเปลี่ยนแปลง” และ “เหยี่ยวกระหยับปีก” การใช้สำนวนดังกล่าวคือการบอกใบ้ว่าข้อความนี้เป็นเรื่องแต่ง ความสมจริงที่ปรากฏในเรื่องเป็นการเสียดสีทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการเสียดสีขั้นตอนของเอกสาร หมายเลขกำกับเอกสารที่มีระบบมากมาย การล่อค้าย่อกรมกองต่างๆ ในระบบราชการ เป็นต้น

นอกจากนี้การเสียดสียังปรากฏในเหตุการณ์ของเรื่องด้วย อดีตนายกรัฐมนตรียเรียกตัวละครผู้เล่าเรื่องเข้าพบเพื่อขอให้ค้นหารายงานฉบับหนึ่งจากกระทรวงวิทยาศาสตร์ เนื่องจากครั้งหนึ่งอดีตนายกรัฐมนตรีผู้นี้ถูกคนปาถุงบรรจุมูลสัตว์ใส่หน้า กระทรวงวิทยาศาสตร์นำมูลสัตว์ไปวิเคราะห์ว่าเป็นมูลสุกรหรือมูลสุนัข แม้ว่าอดีตนายกรัฐมนตรีจะเกษียณราชการไปแล้วก็ยังไม่ได้รับรายงาน และจนเมื่ออดีตนายกรัฐมนตรีถึงแก่อสัญกรรมไปแล้ว รายงานฉบับดังกล่าวก็ยังส่งมาไม่ถึง เขาจึงถึงแก่อนิจกรรมโดยไม่รู้ว่ามีมูลสัตว์ที่ปาใส่หน้าในอดีตเมื่อสิบกว่าปีที่ผ่านมา เป็นมูลสัตว์ชนิดใดกันแน่

การตายโดยไม่มีโอกาสล่วงรู้ความจริงของอดีตนายกรัฐมนตรีคือการเสียดสีระบบราชการ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่องช้าของระบบราชการ ผู้เขียนยกมูลสัตว์มาผูกเรื่องราวเพื่อสร้างความขบขันล้อเลียนระบบราชการ

จะเห็นได้ว่า เรื่องสั้นเรื่องนี้ได้ใช้กลวิธีสร้างความสมจริงจากการให้รายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆ ของเอกสาร สอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องของมูลสัตว์ที่ไร้สาระเพื่อเสียดสีระบบราชการที่ล่าช้าทั้งสิ้น

เรื่อง *แม่บ้านปลอดแฮดส์* เป็นเรื่องที่ตัวละครออกมากล่าวอย่างเปิดเผยถึงความรู้สึกในฐานะพ่อบ้านที่มีต่อการจัดตั้ง “กลุ่มแม่บ้าน” ตามที่ระบบราชการส่งเสริม ลักษณะของการเล่าเรื่องจึงคล้ายคลึงกับถ้อยแถลงที่เจ้าอารมณ์ชื่นใจของผู้เล่าที่แม้จะไม่ถึงกับด่าว่าอย่างหยาบคาย แต่ก็แฝงการประชดประชันเสียดสีและน้อยใจ

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 60-61.

พวกกระผมเป็นผู้ชาย เป็นเพศที่แข็งแรงมีพลังกำลังเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้นำของบ้านซึ่งเป็นสถาบันเล็กสุดก่อนจะประกอบขึ้นเป็นประเทศชาติ จะให้พวกกระผมไปปราบโจรผู้ร้ายหรือจะให้ไปขุดหลุมบ่อ ก่อสร้าง ฯลฯ งานหนักหนาโหดหินอย่างไรพวกกระผมก็ทำได้ จะพาไปหัวทกกันขวิด พักค้างอ้างแรมลำบากลำบากที่ไหนที่วันก็คืนก็ไม่มีปัญหา

แต่พวกท่านก็ไม่เคยสนใจ กลับไปสนใจพวกเมีย ๆ ของพวกกระผม นอกจากไม่สนใจ ยังไม่เคยแยแสว่าพ่อบ้านอย่างพวกกระผมจะรู้สึกอย่างไรกันบ้างกับการที่เมีย ๆ ของพวกกระผมไปเร่ร่อนอยู่ในกลุ่มของพวกท่าน แล้วปล่อยให้บ้านช่องลูกเต้าให้พวกกระผมเฝ้าดูแลแทน⁴⁸

ข้อความที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงความน้อยใจของพ่อบ้านที่มีต่อการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน ทำให้แม่บ้านทั้งหลายไม่มีเวลาทำหน้าที่แม่บ้านที่ดี อันเป็นบ่อเกิดแห่งความไม่พอใจของพ่อบ้าน

นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่าการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเป็นความพยายามของภาครัฐที่ไร้ประโยชน์ต่อสังคม โดยกล่าวประชดประชันถึงพันธู์พืชที่กลุ่มแม่บ้านได้รับแจกมา

อ้อ! ดูเหมือนจะมีอยู่เรื่องหนึ่งที่พวกท่านพอจะทำงานเข้าเป้า คือ การที่พวกท่านเอาหน่อพันธุ์มะพร้าวแกร็น ๆ ต้นกล้าสะเดา ต้นกล้ากระถินยักษ์ สะตอเบา กระถินณรงค์ กระถินเทพาเทพโธ ต้นกล้ายูคาลิปตัส แจกมาให้กลุ่มแม่บ้านคนละเก้าต้นสิบต้น แต่พวกกระผมเสียดายที่เห็นมันมากองสุ่มให้ตายแห้งตายเหี่ยวอยู่ที่มุมรั้วไร้คนสนใจอย่างน่าสงสารงบประมาณของแผ่นดิน ก็พวกแม่บ้านบริวารของพวกท่านเอาแต่ผัดหน้าทาปาก เขียนคิ้ว คอยพิถีพิถันอยู่กับการแต่งตัวให้ดูดี เพื่อจะได้ไปคอยรับใช้เอาใจหัวหน้าหรือเจ้านาย จะเอาเวลาไหนมาสนใจปลูกมะพร้าวสักต้น แล้วไต่ต้นกระถินเทพาเทพโธ ต้นสะเดาเทียมสะเดาเท่านั้นนะเอามาปลูกให้รกร้านรกสวนทำท่าอะไร กินเข้าไปก็ไม่ได้⁴⁹

จะเห็นได้ว่า การกล่าวชมในช่วงแรกเป็นการประชดความไร้สาระของการแจกพันธุ์พืชอันไม่น่าไปสู่ประโยชน์ใดๆแก่ประชาชนเลย

⁴⁸ไพบุลย์ พันธุ์เมือง, “แม่บ้านปลอดเฮดส์,” ใน ลายข้างใจ (กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2542), หน้า 111.

⁴⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 112-113.

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเสียดสีระบบราชการ และแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเอาไว้ด้วยเช่นกัน

(...)ไม่อาจจะไปล้มล้างนโยบายสร้างสรรค์สมานสามัคคีและความอยู่ดีกินดีของผู้คนในประเทศ ไม่อาจจะไปล้มล้างความหวังดีของระบบราชการที่ต้องการช่วยเหลือกลุ่มแม่บ้านซึ่งเป็นประชาชน กลุ่มหนึ่งให้อยู่ดีกินดีตามแผนพัฒนาสังคมสังคังสระระนั่งสาระแน และเศรษฐกิจเศรษฐกิจกรมเศรษฐกิจแห่งชาติ ฯลฯ แผนที่ 1 2 3 4 5 6 7 8...ที่ประกาศใช้มาแล้ว 8 แผน ที่ระบบราชการหยิบยื่นให้ และโดยไม่มีทางเลือก เพราะกระผมเป็นพลเมืองดีที่ถูกปกครอง⁵⁰

จะเห็นได้ว่า ข้อความที่ยกมานั้นเสียดสีระบบราชการและแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่ไม่ได้บรรลุจุดประสงค์ของการพัฒนา อีกทั้งยังปรากฏสำนวนการเล่นคำอันเป็นการยั่วล้อที่แสดงถึงอารมณ์ประชดประชันอีกด้วย

เรื่องสั้นเรื่องนี้ได้ใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องของตัวละครที่ไม่พอใจระบบราชการต่อการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน โดยผสมผสานการเล่นคำ การใช้สำนวนเชิงประชดประชัน และการกล่าวตรงๆถึงความรู้สึกไม่พอใจหรือน้อยใจซึ่งมีลักษณะเป็นเหมือนถ้อยแถลงของตัวละคร

เรื่อง *คนโง่* โดดเด่นที่การใช้มุมมองที่เต็มไปด้วยอคติของตัวละครสามีที่มีต่อตัวละครภรรยา แสดงให้เห็นว่าสามีถูกครอบงำด้วยค่านิยมรับราชการ

เขาไม่อยากเป็นพ่อค้า เขาจะต้องหาทำเลใหม่ ที่ทำงานใหม่ที่ไม่ให้เธอทำงานโง่ ๆ เป็นแม่ค้าแม่ขายให้อับอาย ขายหน้าอีกต่อไป สิบพ่อค้าหรือจะเท่าหนึ่งพระยาเลี้ยง เขาเชื่อมั่นและฝังใจ⁵¹

ทัศนคติดังกล่าวทำให้สามีเห็นว่าภรรยาซึ่งชอบค้าขายเป็นคนโง่ การประกอบกิจการค้าทุกอย่างของภรรยาจึงนำมาซึ่งความหงุดหงิด อับอายให้กับสามีทั้งสิ้น การเล่าเรื่องที่อาศัยมุมมองสามีที่มีต่อภรรยาได้ทำให้เรื่องสั้นเรื่องนี้กลายเป็นการเสียดสีค่านิยมการรับราชการด้วยการเสนออาชีพคู่ตรงข้าม คือการค้าขายตามสำนวน “สิบพ่อค้าหรือจะเท่าหนึ่งพระยาเลี้ยง” การประจบ

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 127.

⁵¹ ไพบุลย์ พันธุ์เมือง, “คนโง่,” ใน *สายข้างใจ*, หน้า 136.

ความสำเร็จของภรรยาจึงเท่ากับเป็นการสร้างความรู้สึกด้อยต่ำในความรู้สึกของสามีผู้ยึดติดกลับ
“ความสูงส่ง” ของอาซีพร์ราชการ

ปีที่สองเมียเขามีเงินซื้อที่ในตลาด รอวันเวลาที่จะปลูกห้องแถวให้คนเช่า แต่เขาก็ยังคงไม่พอใจกับสภาพการเป็นแม่ค้าของเธอ เพราะทำให้เขาต้องเป็นพ่อค้าไปด้วย เขากลับมาจากทำงานเหนื่อย ๆ อยากรับนอนผ่อนพักหรือวันหยุด อยากรออยู่ให้สบาย ๆ แบบพวกเจ้านายทั้งหลาย ก็ทำไม่ได้ พอเธอไม่อยู่ร้านเขาก็จะต้องออกไปขายของแทน ทำให้ผู้คนชอบแห่มาอุดหนุนร้านเขากันนักก็ไม่ว่า เขาอยากจะทำหนังสือพิมพ์ หรือดูละครโทรทัศน์ก็ถูกรบกวน

เขาจึงไม่เปลี่ยนความคิดที่ว่า เธอคือผู้ที่เข้ามาถ่วงความเจริญก้าวหน้าในชีวิตราชการของเขา เธอคือผู้มาทำให้ชีวิตของเขาต้องตกต่ำ เขาน่าจะมีชีวิตที่เฟื่องฟูหรือหากว่านี่ถ้าแต่งงานกับหญิงอื่น⁵²

ด้วยความที่สามีไม่อยากเป็นพ่อค้า จึงขอย้ายทุกครั้งเมื่อเห็นว่ากิจการค้าของภรรยามีที่ท่าจะประสบความสำเร็จ ทำให้ฝ่ายภรรยาต้องเริ่มต้นอาชีพใหม่ทุกครั้งตามไปด้วย ทั้งเป็นแม่ค้าทำสวน แม้กระทั่งเป็นชาวนา รายได้ทั้งหมดคงออกเงยขึ้นมาจากการไม่ยอมอยู่เฉยของภรรยาทั้งสิ้น ทำให้ครอบครัวมีบ้านหลังใหญ่ สามีได้ขับรถยนต์ไปทำงาน แต่แม้กระนั้น สามีก็ยังคงคิดว่าภรรยาใจอยู่แน่นอน

เขามั่นใจว่าเธอ “ใจ” สุด ๆ อย่างที่ไม่มีใครช่วยได้อีกแล้ว...เพราะขนาดญาติ ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ หลาน ๆ ของเธอหลายคนเรียนจบแค่ชั้น ป. 4 ยังไม่มีใครอยากทำ⁵³

จะเห็นได้ว่า ทุกครั้งที่สามีไม่พอใจพฤติกรรมของภรรยาหรือคิดว่าภรรยาตัวเองใจ ก็เท่ากับเป็นการเน้นย้ำกลับไปในตัวสามีที่ไม่ทำอะไรเลย แต่ใช้เงินที่ภรรยาหามาได้ ขับรถยนต์ที่ภรรยาซื้อมาให้ และอยู่บ้านที่ภรรยาปลูก การคิดว่าฝ่ายภรรยาใจของสามีก็คือการเสียดสีตัวสามีเองที่ยังยึดถือค่านิยมของการรับราชการอย่างเหนียวแน่น

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 144.

ผลสัมฤทธิ์ที่ทำให้เรื่องสั้นเรื่องนี้มีลักษณะเสียดสีค่านิยมรับราชการคือการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครที่ยึดติดกับค่านิยมของการรับราชการและรู้สึกดูถูกดูแคลนภรรยาผู้เป็นแม่ค้า การใช้มุมมองในลักษณะนี้ทำให้เกิดการบิดเบือนทางความคิดที่เห็นว่าภรรยาเป็นคองที่ทำการค้าซึ่งขัดแย้งกับความเป็นจริงที่กิจการของภรรยาทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านการเงิน กระบวนการบิดเบือนอันเกิดจากการเลือกใช้มุมมองของผู้เขียนนี้เองที่ทำให้เรื่องสั้นเรื่องนี้มีน้ำเสียงเสียดสีค่านิยมรับราชการของคนในสังคมอย่างชัดเจน

เรื่อง *ศักดิ์ศรี อ.บ.ต.* เป็นเรื่องสั้นหักมุมจบที่สะท้อนภาวะ “จนตรอก” ของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลที่ต้องฉ้อฉลเพื่อให้ครอบครัวอยู่รอด

เรื่องสั้นเรื่องนี้เน้นโครงเรื่องเพื่อนำไปสู่การจบหักมุมในตอนท้าย การดำเนินเรื่องจึงมีลักษณะเรียงลำดับเหตุการณ์ต่อเนื่องกันไปตั้งแต่ต้นจนจบ หลังจากสมชายได้รับเลือกเป็น อ.บ.ต. แล้ว เขารู้สึกว่า “ศักดิ์ศรี” ของการเป็น อ.บ.ต. ทำให้ชีวิตของเขาเปลี่ยนไป

(...)บางทีมีเวลาก็ไม่กล้าไปชนไปแบกกระสอบข้าว เพราะศักดิ์ศรีมันค้ำบ่าอยู่ทุกวัน นาสวน บ่อปลาไม่มีเวลาดูแล ผลตอบแทนมันก็ได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย ดูเหมือนว่าตอนนี้อะไรๆมันก็ซลุกซลักไปเสียหมด⁵⁴

จะเห็นได้ว่าคำว่า “ศักดิ์ศรี” ทำให้สมชายไม่กล้าทำงานอย่างในอดีต ส่งผลให้รายได้ที่เคยมีหายไปจนเกือบหมด และยังต้องมีภาระส่งลูกสาวเรียนในมหาวิทยาลัยอีก

“ศักดิ์ศรี” ปรากฏในหลายเหตุการณ์ในเรื่อง เช่นในการแต่งกายชุดข้าราชการในครั้งแรกของสมชาย

พอได้สวมเครื่องแบบสีทาก็เป็นครั้งแรกในชีวิต สมชายก็รู้สึกว่า ศักดิ์ศรีของเขามันเปล่งประกายแผ่รัศมีออกรอบตัว จะว่าไปแล้วศักดิ์ศรีของ อ.บ.ต. ก็ไม่ได้น้อยกว่าหรือแตกต่างจากข้าราชการครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ฯลฯ⁵⁵

จะเห็นได้ว่าตัวละครมีความภูมิใจกับการได้เป็น อ.บ.ต. อยู่ไม่น้อย ความภูมิใจดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงค่านิยมของคนในสังคมที่ยกย่องข้าราชการ

⁵⁴ วีระ สูดสังข์, “ศักดิ์ศรี อ.บ.ต.,” ใน *ความไม่เอาไหนของคนไม่เอาไหน*, หน้า 163.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160.

(...)แม้แต่บรรดาครูในโรงเรียนและเจ้าหน้าที่อนามัยก็ดูจะหันมาให้ความเคารพนับถือ ยำเกรงซึ่งเป็นสิ่งที่เขาไม่เคยได้รับมาก่อน ที่เคยทักทายกันธรรมดา ก็มายกมือไหว้ก่อนสนทนาปราศรัยกัน⁵⁶

การที่คนรอบตัวหันมาเคารพนับถือสมชายเกิดจากค่านิยมการเป็นข้าราชการที่ยึดถือกันในสังคม อย่างไรก็ตาม การที่สมชายยึดมั่นกับศักดิ์ศรีของ อ.บ.ต จนไม่กล้าทำงานใช้แรงกายเช่นเดิมกลับส่งผลเสียไปสู่ปัญหาทางการเงิน ทำให้สมชายต้องหาทางออกโดยการขอลดเพื่อออกปฏิบัติงานการณืของครอบครัว

“อย่าเอ็ดไป ปึงบประมาณใหม่นี้ เพียงแต่ย้ายมือให้ท่าน ส.จ. มีสิทธิ์รับเหมางานทุกอย่างของ อ.บ.ต หนี้สินก็โหมชะ...” เขาพูดเหมือนกระซิบข้างหูนาง “ศักดิ์ศรี อ.บ.ต.” เขาและภรรยาพูดขึ้นเกือบพร้อมกัน มีแต่ความคิดและความรู้สึกเท่านั้นที่ต่างกัน...⁵⁷

บทสนทนาดังกล่าวเป็นตอนจบของเรื่อง สำหรับสมชายแล้วการเป็น อ.บ.ต ทำให้เขามีศักดิ์ศรีที่จะยกมือให้กับ ส.จ. และทำให้เขาสามารถหาเงินมาจุนเจือครอบครัวได้ ในทางตรงข้ามภรรยาของสมชายพูดถึงศักดิ์ศรี อ.บ.ต ในเชิงประชดประชัน เพื่อแสดงให้เห็นว่า สมชายไม่เหลือศักดิ์ศรีของการเป็น อ.บ.ต อีกต่อไปแล้ว

เรื่องสั้นเรื่องนี้กล่าวถึงศักดิ์ศรีตลอดทั้งเรื่อง เพื่อเสียดสีค่านิยมของการรับราชการที่เชื่อกันว่ามีศักดิ์ศรี มีเกียรติ แต่เกียรติยศและศักดิ์ศรีดังกล่าวกลับหมายถึงการบริจาดเงินจำนวนมาก การพบปะผู้คนตำแหน่งใหญ่โต ทว่าความรู้สึกภาคภูมิใจที่มีคนเคารพนับถือหาได้เกิดจากการเสียสละตัวเองเพื่อบ้านเมืองไม่

กล่าวโดยสรุป เรื่องสั้นได้เสียดสีระบบราชการที่ล่าช้าโดยใช้กลวิธีการเขียนอย่างมีรายละเอียดสมจริงเสียดสีระบบราชการที่ไม่ตอบสนองต่อประชาชนโดยใช้กลวิธีการผสมผสานการเล่นคำ การใช้สำนวนเชิงประชดประชัน และเสียดสีค่านิยมการรับราชการโดยใช้กลวิธีของการเลือกใช้มุมมองอย่างเหมาะสม รวมทั้งการหักมุมจบ

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 161.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 165.

4.3.2 การสะท้อนวิถีชีวิตในเมือง

เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาสะท้อนวิถีชีวิตในเมืองด้วยกลวิธีการเสียดสีสภาพชีวิตในเมือง ค่านิยมทางวัตถุ การตกงาน และสถานภาพในสังคม เช่น เรื่อง *นรก* เป็นเรื่องที่น่าเสียดสีวิถีชีวิตใน 1 วันในนรกของตัวละคร สภาพแวดล้อมของนรกในเรื่องคล้ายคลึงกับสภาพแวดล้อมของเมืองหลวง ซึ่งมีผู้คนแออัด การจราจรติดขัด มลภาวะทางอากาศ ฯลฯ

เขายกข้อมือดูนาฬิกา เวลาผ่านไปแล้วเกือบ 3 ชั่วโมง แต่รถเมล์ก็ยังไม่เคลื่อนที่ไปข้างหน้าได้ไม่ไกลนัก ขณะนี้ก็จอดนิ่งอยู่กับที่มาเกือบ 20 นาที⁵⁸

ข้อความที่ยกมาแสดงให้เห็นว่านรกมีปัญหาด้านการจราจรเช่นเดียวกับเมืองหลวงที่ผู้คนเสียเวลาเดินทางหลายชั่วโมงบนท้องถนนในแต่ละวัน

นอกจากนี้เมื่อฝนตกลงมา ทำให้เกิดน้ำท่วม สร้างความยากลำบากในการเดินทางยิ่งขึ้น ตัวละครตัดสินใจลงจากรถโดยสารและต้องย่ำน้ำคร่ำ

รู้สึกว่าเขาตัดสินใจผิดเป็นอย่างมาก การเดินลุยไปในน้ำยากลำบากกว่าที่คิด อีกทั้งรู้สึกคันยุบยิบไปทั้งขาส่วนที่แช่น้ำ พอเดินไปได้สักครู่ฝนก็เทลงมาอีกท่าใหญ่ เขาเห็นว่าใกล้จะถึงบ้านแล้วจึงกัดฟันเดินลุยน้ำลุยฝนต่อไป เขาพลาดตกลงไปในหลุมข้างทาง 2 ครั้ง เหยียบเศษแก้วเป็นแผลเหวอะอีกครั้งกว่าจะลุกทุเลมาถึงหน้าประตูบ้านได้⁵⁹

เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความลำบากในการเดินทางกลับบ้าน ตัวละครเผชิญสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายของเมือง ต้องติดอยู่กับสภาพการจราจรที่ติดขัดอย่างหนัก จำต้องทนร้อนบนรถประจำทาง และต้องลุยน้ำคร่ำกลับบ้านเมื่อฝนตก

แม้กระทั่งความบันเทิงในรายการวิทยุก็ยังเป็นรายการบันเทิงที่ไร้สาระ

เขาเอนตัวลงบนที่นอนด้วยความเหนื่อยล้า เอื้อมมือเปิดปุ่มสเตอริโอบนหัวเตียง หมุนหาคณะวิทยุฟังเพลง แต่ทุกสถานีมีแต่เสียงดีเจพูดเจ้อยแจ้ว สลับกับเสียงคนโทรศัพท์เข้ามาทนายปัญหาประเภทอะไรเอ่ย? เสียงดีเจพูดไม่ชัดตะโกน

⁵⁸ พิสิฐ ภูศรี, “นรก,” ใน *สัตว์แปลกหน้า*, หน้า 71.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74-75.

ทักทายแฟน ๆ ฟังคล้ายเสียงควายกำลังโดนเชือด เสียงแฟนรายการร่วมสนุกในการอภิปรายว่าด้วยหัวข้อ-จะนุ่งกางเกงในอย่างไรถึงจะเท่ ฯลฯ⁶⁰

จะเห็นได้ว่าสภาพชีวิตในนรกนั้นมีแต่ความจำหน ต้องทนกับสภาพรถติด การย่ำน้ำคร่ำ และรายการบันเทิงที่ไร้สาระ สภาพดังกล่าวคล้ายคลึงกับสภาพของวิถีชีวิตในเมืองหลวง การใช้ฉากชีวิตในเมืองหลวงมาเป็นฉากชีวิตของตัวละครในนรก เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงสภาพของเมืองหลวงที่เหมือนกับสภาพในนรก เพื่อสะท้อนให้ว่าการใช้ชีวิตในเมืองหลวงก็เหมือนกับการใช้ชีวิตในนรกนั่นเอง

ผู้เขียนใช้ฉากเปรียบเทียบที่ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงในสังคมเพื่อเสียดสีว่าวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยและใช้ชีวิตอยู่ในเมืองหลวงมีสภาพที่ต้องทนทุกข์ทรมานเหมือนกับการตกนรก และต้องชดใช้กรรม

เรื่อง นกกระจอกสามตัว เสนอเหตุการณ์ที่นกกระจอกสามตัวพลัดหลงเข้าไปสร้างความวุ่นวายในห้างสรรพสินค้าใหญ่กลางเมือง เพื่อเสียดสีล้อเลียนค่านิยมทางวัตถุของคนในสังคม นกกระจอกทั้งสามตัวสร้างความรำคาญให้กับลูกค้า และยามประจำห้างต้องไล่จับนกกันทั่วห้าง ขณะที่นกกระจอกทั้งสามตัวสร้างความเสียหายให้กับห้างมากขึ้นทุกขณะ

“ไอ้ห่า...ห้องอาหารหรือสวนสัตว์เปิดวะ” เขาคำรามใส่หน้าบริการ ขณะประคองหญิงสาวเดินอย่างรวดเร็วออกไป

“ว้าย” เสียงร้องลั่นดังขึ้นจากอีกอนงคินาง “ไอ้นกบ้า ไม่ยอมมๆ” หล่อนเอ็ดตะโรพลางยกกระเป๋าหลุยส์วิตตองขึ้นพินิจพิจารณา “กระเป๋าเพิ่งซื้อมาตั้งสามหมื่นกว่า ไหม้เกรียมหมดเลย ไอ้นกบ้าบินชนเทียนล้มมาโดนกระเป๋าเค้า”⁶¹

ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในห้าง ความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมดล้วนเกี่ยวข้องกับสินค้าราคาแพงหรือสถานที่หรูหราเช่นห้องอาหาร ซึ่งให้เห็นว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้กำลังเสียดสีค่านิยมวัตถุของคนในสังคมเมืองนั่นเอง

เรื่อง เขาผู้หัวเราะด้วยความรื่นรมย์ นำเสนอการประชดเสียดสีชีวิตของคนตกงานด้วยการหัวเราะของตัวละคร ตัวละครจะหัวเราะตลอดเวลาไม่ว่าจะตกอยู่ในสถานการณ์เลวร้ายอย่างไรก็ตาม

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

⁶¹ ตะวันสันติภาพ, “นกกระจอกสามตัว,” ใน *ปมเหตุและนกกระจอกสามตัว*, หน้า 134-135.

ต่อจากนั้น เขาเมา เขาดื่มและหัวเราะ หัวเราะและดื่ม รวบรวมสถานภาพใหม่ เขากลายเป็นสมาชิกคนว่างงานอย่างไม่ต้องลงทะเบียน

เขาหัวเราะเพราะเขาไม่ติดกลุ่มคนจนด้านของประเทศไทยที่มีรายได้เฉลี่ยประมาณคนละสิบหกบาทต่อวัน เขากำลังจะไม่มีรายได้สักบาทในวันหนึ่ง ๆ เขาอาจไม่มีรายได้เลยตลอดปี⁶²

สภาพการตกงาน ทำให้ตัวละครต้องจำนำของทุกอย่างในห้อง และไม่เหลืออะไรไว้รับประทานครบทั้งต้องกินแบ่งเปียกต่างข้าว แม้กระนั้นตัวละครก็ยังคงหัวเราะ

เขาเพิ่งกินแบ่งเปียกค้างปีหมื่นหินกระปุกเล็ก ๆ ไปกระปุกหนึ่งเพราะไม่มีอย่างอื่นที่ดีกว่า นึกอยากลองเคี้ยวกระดาษอยู่เหมือนกัน เขากินไปหัวเราะไป เขาลำลักเสียน้ำตาไหล⁶³

การหัวเราะของตัวละครทั้งที่สถานการณ์ของชีวิตเข้าสู่จุดวิกฤติดังกล่าว เป็นการสร้างความขัดแย้งในการแสดงออกทางอารมณ์และสถานการณ์ในชีวิตของตัวละคร และทำให้เรื่องสั้นมีลักษณะเสียดสีวิถีชีวิตที่เป็นผลมาจากการตกงาน

เรื่อง *รดน้ำศพ* เป็นความโดดเด่นที่การใช้ฉากเกินจริง และเสนอเรื่องราวเสียดสีวิถีชีวิตของคนในเมืองที่มีแต่ความรีบเร่ง ผู้เขียนได้สร้างฉากรถและการจราจรที่มีลักษณะเกินจริงเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของการจราจรที่คับคั่งและผู้คนที่ต้องติดอยู่ในรถ

ในถนน-รถสารพัดรูปกักขังนักโทษไว้ภายใน คุณเคลื่อนที่มีบริการต่างกัน บ้างมีเครื่องปรับอากาศ มีวิทยุ ทีวี และสามารถแปลงให้เป็นลานปิกนิก สำหรับเปลี่ยนบรรยากาศการกินหรือเป็นห้องทำการบ้าน จนถึงคุกที่แทบไม่มีแม้แต่ที่วางตีน⁶⁴

จะเห็นได้ว่าผู้เขียนนำเสนอกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในรถในเชิงเสียดสี การจราจรที่ติดขัดทำให้ต้องรับประทานอาหารในรถหรือเด็กนักเรียนต้องทำการบ้านภายในรถ ผู้ที่อยู่ในรถจึงไม่ต่าง

⁶² มวนยา พร, "เขาหัวเราะด้วยความรื่นรมย์," ใน *เจ้าลอยลมมาหรือไร*, หน้า 180.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 183.

⁶⁴ ไพโรจน์ บุญประกอบ, "รดน้ำศพ," ใน *มรณะจันทรารักษ์*, หน้า 163.

จากนักโทษเนื่องจากการติดขัดอย่างหนักของการจรรยาทำให้ต้องอยู่กับที่ราวกับถูกกักขังเป็นนักโทษ

นอกจากนี้ บทสนทนาของชายแปลกหน้าที่ออกมาประกาศข่าวดีบนถนนกับผู้คนที่เร่งรีบเดินบนท้องถนนสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ต้องรีบเร่งของคนในสังคมระดับต่างๆ รวมทั้งเด็กนักเรียนที่ไม่ยอมหยุดรับฟังข่าวดีของชายแปลกหน้า

“หนูเอาอะไรไปโรงเรียนเยอะแยะนะ”

“หนังสือ สมุด”

“เอาสมุดออกมาสิ มีข่าวดีจะบอกให้จิด”

“ครูไม่ให้ทำสมุดเลอะเทอะ”

“ข่าวดีไม่เลอะเทอะหรือก เชื้อเถอะ”

“ไปบอกครูสิ เดี่ยวครูก็บอกให้จิดเอง”

“เราแวะคุยกันก่อนดีกว่า หนูจะได้ฟังข่าวดี แล้วจิดเอาไว้กันลืมเอาไปบอกครู บอกเพื่อน บอกทุกคนที่หนูเจอ”

“ไม่เอา เดี่ยวไปโรงเรียนสาย ต้องยืนหน้าเสาธง”⁶⁵

จะเห็นได้ว่า แม้แต่เด็กนักเรียนก็ถูกครอบงำจากวิถีชีวิตที่รีบเร่งเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ กระแสคลื่นของผู้คนที่ไหลไปข้างหน้า ผลักดันให้เด็กนักเรียนหายไปในช่วงชนนั้น

ประเด็นของเรื่องสั้นเรื่องนี้จึงไม่ได้อยู่ที่ว่าข่าวดีคืออะไร แต่อยู่ที่วิถีชีวิตอันรีบเร่งจนทำให้ผู้คนไม่มีเวลาหยุดรับฟังเรื่องราวของกันและกัน การใช้ฉากที่เกินจริงในเรื่องสั้น บทสนทนาที่ปรากฏในเรื่อง ล้วนแล้วแต่มุ่งนำเสนอวิถีชีวิตของคนในสังคมที่รีบเร่งในเชิงเสียดสี

เรื่องสั้น *เมื่อน้ำอยู่* นำเสนอเรื่องราวสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในเมืองหลวงที่ผู้คนต้องดิ้นรนเพื่อสร้างฐานะ เหตุการณ์เจ็บท้องในช่วงเวลาใกล้คลอดของวาณีเป็นการเสียดสีสภาพของคนในเมืองหลวง

สิงห์ได้ข้อสรุปว่า กรุงเทพฯเป็นมหานครที่น่าอยู่แห่งหนึ่งของโลกเลยทีเดียว โดยเฉพาะบุคคลผู้กำลังดิ้นรนไปสู่ความสำเร็จจากการทำงาน เพราะมีปัจจัยพิเศษเอื้ออำนวยต่อคนชนชั้นที่มหานครไหนๆ ก็ไม่มีคุณสมบัติข้อนี้⁶⁶

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 167.

⁶⁶ จำลอง ผังชลจิตร, “เมื่อน้ำอยู่,” ใน *เมื่อน้ำอยู่*, หน้า 21.

ในข้อความดังกล่าว ปัจจัยพิเศษที่เอื้ออำนวยต่อคนชนชั้นก็คือรายจ่ายที่มากมายในการใช้ชีวิตอยู่ในเมืองหลวง ดังที่เรื่องสั้นได้นำเสนอเหตุการณ์ช่วงเวลาใกล้คลอดของวาณี แม้ว่าการเข้าโรงพยาบาลอย่างฉุกเฉินของวาณีจะทำให้สิ่งนี้เป็นห่วงภรรยาและลูกในครรภ์ แต่ก็ทำให้เขาคิดถึงจำนวนรายจ่ายที่ต้องเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัวไปด้วย

สิงห์คิดถึงเงินที่เหลือในธนาคาร ทั้งของเขาและเธอร่วมกันไม่เกินหมื่น หากเธอคลอดก่อนกำหนดนานๆ เช่นนี้ หรือจำเป็นต้องผ่าเอาเด็กออก เงินจำนวนนี้ไม่เพียงพอ เขากาวนาให้ภรรยาเจ็บท้องธรรมดาๆ เท่านั้น⁶⁷

แม้กระทั่งเมื่อสิงห์ได้คุยกับหมอเรื่องอาการของภรรยา เขาก็ยังอดคิดเรื่องเงินไม่ได้

“กำลังจะบอกว่า อายุครรภ์ตอนนี้ยังคลอดไม่ได้ เพราะไม่มั่นใจว่าปอดของเด็กจะทำงาน ปัจจุบันนี้แม้แพทย์สามารถใช้เครื่องมือหรือยากระตุ้นให้ปอดทำงาน แต่ก็ไม่ดีเหมือนธรรมชาติ” เธอบรรยายขณะที่เขาจับความไม่ค่อยได้ เพราะคิดถึงตัวเลขเจ็ดหมื่น...แปดหมื่น หรือแสน เขาหลับตาเห็นหมอบกับพยาบาลามสีคนยืนห้อมล้อมตัวลูกที่แดงเถือกด้วยเลือด⁶⁸

ตัวเลขดังกล่าวในความคิดของสิงห์คือตัวเลขของเงินที่ต้องจ่ายหากว่าภรรยาคลอดก่อนกำหนดและต้องนำเด็กเข้าตู้อบอย่างน้อยสองเดือน ทำให้เกิดรายจ่ายเพิ่มขึ้นรายวันและเป็นสภาวะจำเป็นที่ต้องจ่ายโดยไม่มีข้อแม้

รายจ่ายที่มากมายเช่นนี้ผลักดันให้คนที่ใช้ชีวิตในเมืองหลวงต้องเป็นคนชนชั้นทำงานเพื่อเพิ่มรายได้ ดังที่สิงห์และวาณีได้เห็นคนใกล้คลอดคุยโทรศัพท์สั่งงานตลอดเวลา

“ใจเด็ดจริง ๆ” สิงห์กระซิบ “ขนาดเจ็บท้องนอนเตียงยังไม่ยอมทำงาน”
วาณียิ้มให้สามี “คนนี้ขับรถมาโรงพยาบาลเองนะพี่ ณีได้ยืนสั่งงานตลอดเวลา หมอบอกว่าคืนนี้ให้ค้างโรงพยาบาล เธอยังบอกค้างไม่ได้ ลูกที่บ้านสองคนไม่มีใครดู ห้องข้างนี้ก็เหมือนกัน โทรศัพท์ตลอด สงสัยที่บ้านชายเครื่องไฟฟ้า หรือไม่กี่อุปกรณ์โทรศัพท์อะไรทำนองนี้”

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

“ขยันสร้างเนื้อสร้างตัวกันจริง ๆ” เขาเปรย “ถ้าตลอดวันนี้อีกวันสองวัน
คงทำงานปร้อ”⁶⁹

ความขยันจึงเกิดจากความจำเป็นตามสภาพชีวิตในเมืองที่มีค่าครองชีพสูง ฉะนั้นข้อสรุป
ของสิ่งนี้ที่ว่า “ปัจจัยพิเศษ” ที่เอื้ออำนวยต่อคนขยัน จึงมีความหมายในเชิงเสียดสีที่สะท้อนให้เห็น
ว่าคนที่ใช้ชีวิตอยู่รอดในเมืองหลวงจำเป็นต้องเป็นคนขยัน เพราะภาระหลากหลายของผู้อาศัยในเมือง
หลวงนั้นผลักดันให้ต้องทำงานอยู่ตลอดเวลา

เรื่อง คำสารภาพของช่างเท้าหลัง นำเสนอประเด็นของสถานภาพในครอบครัวของเพศ
ชายและเพศหญิง โดยผ่านการดำเนินเรื่องด้วยบทสนทนา

“ปัญหาคือหนูหาเงินเข้าบ้านได้มากเกินไปนะสิคะ”

“ผมไม่เข้าใจ”

“คือว่าตอนนี้หนูได้เงินเดือนสูงกว่าสามีค่ะ”

คราวนี้เขาเงิบไป “ผมเข้าใจแล้ว สามีคุณรู้สึกเสียหน้าจ้ะ?”

หล่อนพยักหน้า

“แล้วคุณจะทำยังไงต่อไป?”

“หนูไม่ลาออกค่ะ หนูทำทุกอย่างก็เพื่อครอบครัวเหมือนกัน เขาควรจะ
เข้าใจหนูบ้าง”⁷⁰

ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างศักดิ์ชายกับวันดีในเรื่องเกิดจากฝ่ายภรรยาได้รับเงินเดือนมากกว่า
ฝ่ายสามี ทำให้ศักดิ์ชายไม่พอใจจนต้องขอให้ภรรยาลาออกจางาน สะท้อนให้เห็นว่าสถานภาพ
ของชายและหญิงในครอบครัวสามารถเปลี่ยนแปลงไปโดยขึ้นอยู่กับตำแหน่งหน้าที่การงานในสังคม
ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ได้อยู่ที่เพศเหมือนสมัยอดีตอีกต่อไป ในกรณีของศักดิ์ชายและวันดี ชีวิตคู่
ของทั้งสองกลับสู่ภาวะปรกติอีกครั้งเมื่อศักดิ์ชายยอมทำงานบ้านแทนเธอ

“คุณไม่หย่ากับคุณศักดิ์ชายแล้ว?”

“ไม่ค่ะ”

“ผมควรจะถามไหมว่าทำไม?”

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

⁷⁰ วินทร์ เลียววาริณ, “คำสารภาพของช่างเท้าหลัง,” ใน *สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน*, หน้า 218.

“เขายอมลาออกอยู่บ้านเลี้ยงลูก-ดูบ้าน-ทำกับข้าวแล้วค่ะ”

“เขาให้เหตุผลว่าอะไร?”

“เขาบอกว่าความรักคือความเข้าใจวิถีชีวิตของคนที่คุณรัก และไม่พยายามไปเปลี่ยนแปลงมันค่ะ”⁷¹

ประโยคสุดท้ายในบทสนทนาเป็นคำพูดของตัวละคร “เขา” ที่ใช้จนติดปากและใช้เป็นข้ออ้างในสถานการณ์ต่างๆ คำพูดนี้แสดงให้เห็นถึงการยอมรับสถานะความเป็นผู้นำในครอบครัวที่ด้อยลงของตน ดังเช่นเมื่อศักดิ์ชายถามตัวละคร “เขา” ว่าหากอยู่ในสถานการณ์เดียวกันจะยอมหรือไม่

“ถามจริง ๆ เอะครับท่าน ในกรณีนี้หากท่านเป็นผม ท่านเองจะยอมเป็นข้างท้ายหรือครับ?”

“ความรักคือความเข้าใจวิถีชีวิตของคนที่คุณรัก และไม่พยายามไปเปลี่ยนแปลงมัน” เขาตอบ (และยังจำไม่ได้ว่าประโยคนี้อาจมาจากหนังสือเล่มไหน)⁷²

ประโยคดังกล่าวจึงเป็นเสมือนการปลอบใจตัวละครเพศชายที่ต้องตกอยู่ในสถานะ “ข้างท้าย” และมีนัยยะเชิงเสียดสีชีวิตคู่

นอกจากนี้ในบทสนทนาหลายตอนผู้เขียนใช้กลวิธีในการเขียนเสียดสีเรื่องเกี่ยวกับชีวิตคู่

“ผมมีความสุขดี”

“ดีใจที่ได้ยินประโยคนี้นะครับ คุณอรรถสธร แล้วภรรยาคุณล่ะ?”

“เธอก็มีความสุขครับ”

“ทำยังไงคุณถึงสามารถรักษาความสุขหลังจากแต่งงานมาได้ขนาดนี้ สิบสองปีใช่ไหม?”

“สิบห้าปีครับ”

“อะไรคือเคล็ดลับ?”

“เคล็ดลับคือเราแยกทางกันตั้งแต่ปีแรกของการแต่งงานแล้วครับ”⁷³

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 225.

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 221.

⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 224.

บทสนทนาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชีวิตคู่เป็นชีวิตที่ไม่มีความสุข คำตอบของตัวละครเป็นการสร้างความขบขันเพื่อล้อเลียนเสียดสีชีวิตคู่ ซึ่งพบได้เช่นเดียวกันในกรณีของ ทรงวิทย์และ กนกวรรณ

“แน่นอน ผมมีความสุข คนที่ไม่มีความสุขในชีวิตแต่งงานคือคนที่ใช้ชีวิตไม่เป็น”

“คุณยังรักเมียเหมือนเดิมไหม?”

“รักสิครับ ยังคุดตัมเหมือนเดิม”

“เมื่อวานนี้คุณเปิดประตูรถให้เมียไหม?”

“ระบบเปิดรถให้ผู้หญิงไม่ค่อยเหมาะสมในกรุงนะครับ ท่านก็รู้ว่าเมืองหลวงรถมันแน่นมาก การลงมาเปิดประตูรถเพียงครั้งเดียวอาจเป็นสาเหตุให้รถติดไปทั้งเมือง เสียหายต่อเศรษฐกิจของชาติอย่างใหญ่หลวง”

“มีนาเล่าคุณถึงยังมีความสุขดี”⁷⁴

เรื่องสั้นเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตสมรสที่ไม่มีความสุข รวมทั้งยังแสดงให้เห็นถึงสถานภาพของความเป็นผู้นำในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปโดยไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศชายดังในอดีต แต่ขึ้นอยู่กับผู้ที่หารายได้มากกว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีการเขียนในเชิงเสียดสีด้วยบทสนทนาสนทนาเป็นหลัก

กล่าวได้ว่า เรื่องสั้นที่สะท้อนวิถีชีวิตในเมืองเสียดสีว่าการใช้ชีวิตในเมืองหลวงเหมือนกับการอยู่ในนรก โดยใช้ฉากเปรียบเทียบที่ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริง เสียดสีค่านิยมวัตถุโดยใช้นกพลัดหลงเข้าไปในห้างสรรพสินค้า นอกจากนี้ยังสะท้อนวิถีชีวิตที่ยากลำบากของคนตกงาน โดยใช้การหัวเราะเป็นการเสียดสี อีกทั้งยังสะท้อนวิถีชีวิตที่ต้องรีบเร่งในสังคม โดยการการใช้ฉากที่เกินจริง รวมทั้งบทสนทนาในเชิงเสียดสีคำใช้จ่ายสูงในเมืองที่ผลักดันให้ผู้คนต้องทำงานอย่างขยันขันแข็ง และเสียดสีสถานะของผู้นำครอบครัวที่เปลี่ยนจากเพศชายเป็นเพศหญิงเนื่องจากฝ่ายหลังเป็นผู้มีรายได้มากกว่า

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 225.

4.3.3 การสะท้อนวิถีชีวิตในชนบท

เรื่องสั้นที่อาศัยการเสียดสีเพื่อสะท้อนวิถีชีวิตในชนบท กล่าวถึงผลกระทบจากความเจริญที่มีต่อชนบท เรื่อง *โทรทัศน์* นำเสนอความไม่เกี่ยวข้องกันระหว่างความเจริญและชุมชนชนบททั้งที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน ผู้เขียนสร้างเหตุการณ์ที่เด็กหญิงสำคัญงูเห่ากัดจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือโดยด่วน แต่หนทางเดียวที่จะโทรทัศน์เรียกกรรมาพาไปโรงพยาบาลได้คือต้องขึ้นที่รีสอร์ทบนยอดดอย

หากจะกล่าวว่า รีสอร์ทที่มีความสะดวกสบายพร้อมหมายถึงความเจริญ สำลึก็คือตัวแทนของคนชนบทที่ต้องการความช่วยเหลือ ความตายของสำลึจึงสะท้อนให้เห็นถึงความไม่รับรู้ ไม่เกี่ยวข้องกันระหว่างความเจริญและชุมชนท้องถิ่นในเชิงเสียดสี

แม้กระทั่งตำแหน่งที่รีสอร์ทตั้งอยู่บนยอดดอยเหนือหมู่บ้านก็เป็นการใช้ฉากที่สะท้อนความรู้สึกของคนชนบทในทำนอง “แม้จะใกล้แค่เอื้อมแต่ก็ไปไม่ถึง” อีกทั้งการบรรยายบรรยากาศ ยิ่งเน้นย้ำความแตกต่างระหว่างความน่าอภิรมย์ของรีสอร์ทกับสภาพอันยากไร้ของหมู่บ้าน

สายลมหนาวของต้นเดือนธันวาคมกระพือโหม หลายสีส้มของเสื่อกันหนาวจึงปลิวว่อนแข่งกัน แดง เหลือง ชมพู ส้ม ของนานาพันธุ์ไม้ดอก หนุ่มสาวหลายคู่คล้องแขนเดินไปยังสันเขาฝั่งตะวันออก รอคอยนาฬิกาที่ตะวันเพลิงดวงกลมโตเท่ากระดิ่งจะทอแสงที่ขอบฟ้า กล้องถ่ายรูปแกว่งไกวบนไหล่ตามจังหวะการก้าวเดิน เสียงหยอกล้อกระเช้าเข้าแห่คละเคล้าเสียงหัวเราะเรริงดังไม่ขาดระยะ โลกช่างสดสวยและน่าอยู่เสียนี้กระไร⁷⁵

อากาศหนาวสร้างบรรยากาศให้แก่นักท่องเที่ยวบนรีสอร์ท ต่างใส่เสื่อกันหนาวหลากสีมายืนถ่ายรูป แต่สำหรับเด็กหญิงสำลึซึ่งอยู่ในหมู่บ้านเบื้องล่างแล้วกลับแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

สำลึนั่งอ้อยอิ่งหน้าเตาไฟอย่างเกียจคร้าน แมมือทั้งสองอังเตา จับตามองเปลวไฟที่ไหม้ลามดุ่นพินเหม่อลอย ลมหนาววู่วิวจากเทือกภูไม่ขาดสาย อากาศหนาวเย็นอย่างนี้ไม่อยากไปโรงเรียนเลย เสื่อกันหนาวผ้าสำลึของแม่ที่ทิ้งไว้เก่าคร่ำ สีของมันตกจนดูไม่ออกว่าเป็นสีอะไร ประการสำคัญคือมันหลวมโพรงเวลาสวมเหมือนตัวอะไรก็ไม่รู้⁷⁶

⁷⁵ ตะวัน สันติภาพ, “โทรทัศน์,” ใน *เอาโลกมาทำปากกา*, หน้า 32.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

จะเห็นได้ว่าฉากในรีสอร์ทและสภาพชีวิตของสำลีแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงทั้งที่อยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกัน

นอกจากนี้เมื่อสำลีถูกงูเห่ากัดแต่โรงเรียนไม่มีรถ ครูจำเป็นต้องแบกสำลีขึ้นไปขอความช่วยเหลือบนรีสอร์ท แต่หนทางที่ขึ้นไกลและชัน แม้นักเรียนชายจะวิ่งจนสุดชีวิต แต่นักท่องเที่ยวบนรีสอร์ทกลับมองไม่เห็น

นักเรียนชายสี่ห้าคนออกวิ่ง ถนนเริ่มลาดชัน องศาของความชันค่อย ๆ ยกมุมเงยสูงขึ้น ๆ แฉกหน้ากระดานของนักเรียนเปลี่ยนเป็นแถวตอนเรียงหนึ่งอย่างรวดเร็ว ระยะห่างของแต่ละคนไกลออกไปเรื่อย ๆ ตะวันลอยดวงสูงขึ้นอีก แสงอันแผดจ้าเต็มยิบ ๆ ไปทั่วทิศ วิ่ง...วิ่ง...คนสามสี่คนบนสันเขายังคงชมทิวทัศน์อันสวยงามเบื้องล่างคงหมายเก็บภาพสวยไว้ในความทรงจำไม่รู้ลืม⁷⁷

จะเห็นได้ว่าคนบนรีสอร์ทที่อยู่เบื้องบน ไม่มีใครรับรู้ชะตากรรมของสำลีเลยแม้แต่คนเดียว แม้ว่าเหล่าครูและนักเรียนจะพยายามเพียงใด ก็ไม่สามารถเรียกความสนใจของคนบนรีสอร์ทได้ ความตายของสำลีจึงสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างความเจริญและชนบทโดยใช้ฉากและระยะทางระหว่างหมู่บ้านและรีสอร์ทเป็นภาพแทนดังกล่าว

ในเรื่อง *ความเจริญ* เมื่อควายของนายทองถูกขโมย เขาคิดว่าเป็นเพราะหมู่บ้านไม่มีความเจริญ จึงทำให้จับผู้ร้ายไม่ได้ จึงคิดจะนำความเจริญเข้าสู่หมู่บ้าน

“นี่แหละ เพราะบ้านเรายังห่างไกลความเจริญแท้ๆ ถนนหนทางก็ไม่มี ใจผู้ร้ายมันจึงได้ซุกซุ่ม และปราบปรามยากอย่างนี้ เออ แต่พูดไปก็แค่นั้นแหละนะ ไม่มีใครเขาคิดจะมาสนใจพัฒนาหมู่บ้านเราอย่างจริงจังหรอก นี่ถ้าข้าเป็นผู้ใหญ่บ้านเองละก็ จะทำถนน เอาไฟฟ้ามาติดให้สว่างไสวไปทั้งหมู่บ้านเลย พวกใจผู้ร้ายจะได้หมดทางหากินเสียที”⁷⁸

เมื่อนายทองได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน เขาก็นำความเจริญเข้าสู่หมู่บ้านดังที่ตั้งปณิธานเอาไว้ได้สำเร็จ หมู่บ้านมีน้ำประปาและไฟฟ้าใช้ มีถนนให้รถวิ่ง หมู่บ้านมีความสะดวกสบายมากขึ้น แต่กระนั้นก็ตามความเจริญนี้ก็อำนวยความสะดวกสบายให้แก่ใจผู้ร้ายด้วยเช่นกัน

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

⁷⁸ ฉลอง เจयाคม, “ความเจริญ,” ใน *ฐานันดรสุดท้าย*, หน้า 42.

เรื่องสั้นจบลงที่ผู้ใหญ่ทองถูกโจรขโมยควายอีกครั้งหนึ่ง แต่ครั้งนี้ไม่มีคนหนุ่มในหมู่บ้าน ออกช่วยเหลือเพราะล้วนแต่ติดรายการละครโทรทัศน์ และโจรไม่ได้ขโมยควายไปเพียงไม่กี่ตัว เหมือนคราวแรก แต่ใช้รถสิบล้อบรรทุกควายทั้งฝูงไปจนหมด

“สะกดรอยควายไปก็ได้ มันพาควายไปหลายตัว คงจะทิ้งรอยไว้สะกดตามไปได้ไม่ยากหรอก” ผู้เฒ่าอีกคนแนะนำ

“จะเอารอยที่ไหนให้สะกดตามล่ะ ลุง ก็พวกมันเล่นเอารถสิบล้อมาบรรทุกไปทิ้งของทั้งควาย”⁷⁹

การจบหักมุมดังกล่าวเป็นการล้อเลียนเสียดสีความเจริญเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าความเจริญนอกจากไม่สามารถแก้ปัญหาได้แล้ว ยังนำมาซึ่งปัญหาใหม่อีกด้วย

เรื่อง *ความตายของชายชรา* เสียดสีการตัดถนนที่นำความเจริญเข้าสู่หมู่บ้านพร้อมด้วยเสียงรถมอเตอร์ไซค์ที่แล่นผ่านไปผ่านมาบนถนนสร้างความหวงหुर้าคาญให้แก่ชายชรา ทั้งที่ก่อนหน้านี้หมู่บ้านแห่งนี้ไม่เคยมีปัญหาเช่นนี้มาก่อน

(...)กลางวันก็เต็มไปด้วยผู้คนและเสียงอึกทึกครึกโครมทั้งเสียงรถไถนารถยนต์ รถมอเตอร์ไซค์ เสียงประกาศโฆษณาขายสินค้าของพวกรถเร่ พอถึงเวลากลางคืน จะมีโอกาสหลับเต็มอิมบ้างก็ถูกปลุกให้ตื่นขึ้นด้วยเสียงแข่งมอเตอร์ไซค์ เขารู้สึกว่าสิ่งแวดล้อมรอบกายมันน่ารำคาญไปหมด นอกจากเขาต้องทรมานเพราะอาการเจ็บเสียดที่ได้ร่าวนมขวาแล้ว เขายังต้องทรมานเสียงที่เสียดแก้วหูอีก⁸⁰

ถนนสายดังกล่าวก็คือถนนที่ชายชราทำเรื่องขอขบประมาณเข้าสู่หมู่บ้านเมื่อสมัยเป็นผู้ใหญ่บ้าน และถนนสายนี้ก็ทำให้เกิดมลภาวะทางเสียงสำหรับชายชรา อาจกล่าวได้ว่าชายชรา กำลังรับผลจากสิ่งที่ตนสร้างขึ้นนั่นเอง เสียงที่ดังรบกวนทำให้ชายชราตัดสินใจย้ายไปอยู่ที่กระท่อมปลายนาเพื่อความสงบ แต่เมื่อชายชราตายลง ญาติพี่น้องทั้งหลายก็พากันขับขีรถและจักรยานยนต์เข้าสู่กระท่อมปลายนา

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 45.

⁸⁰ วีระ สุกสังข์, “ความตายของชายชรา,” ใน *ความไม่เอาไหนของคนไม่เอาไหน*, หน้า 84.

ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่เคารพนับถือกันต่างแห่กันออกไปที่กระท่อม ปลายนาของชายชรา หลายคนเดินเท้าไต่ไปตามคันนา หลายคนขับขี่มอเตอร์ไซด์ ไปตามทางเท้า อีกส่วนหนึ่งก็นั่งรถกระบะ รถสองแถวเสียงอึกทึกกึกก้อง ฝุ่นผงจึง คละคลุ้งอยู่กลางทุ่ง วัวควายที่ล่ามไว้ตามนาก็ตื่นผวา⁸¹

จะเห็นได้ว่าถึงแม้จะตายไปแล้วชายชราก็ไม่สามารถหนีจากเสียงรถยนต์หรือมอเตอร์ไซด์ ได้เลย ข้อความที่ยกมามีนัยเสียดสีสภาพของการไม่สามารถหนีจากเสียงรบกวนที่เกิดจากการตัด ถนนเข้าสู่หมู่บ้านของชายชรา และสะท้อนให้เห็นว่าความเจริญได้สร้างปัญหาใหม่ให้กับชุมชน

ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ ผู้เขียนใช้ฉากเป็นกลวิธีในการนำเสนอเชิงเสียดสีปัญหาของความเจริญ ที่เกิดกับชาวชนบท

กล่าวได้ว่า เรื่องสั้นใช้ฉากถนนเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ในเชิงเสียดสี เพื่อสะท้อนให้เห็น ผลกระทบของความเจริญที่มีต่อวิถีชีวิตชนบท

4.3.4 การสะท้อนความยากจน

เรื่องสั้นที่สะท้อนความยากจนนั้น อาศัยกลวิธีการเสียดสีชีวิตความเป็นอยู่ การดิ้นรนและ คุณค่าของคนจน เช่นเรื่อง *คนด้อยค่า* ได้สะท้อนถึงคุณค่าของคนจนโดยเปรียบเทียบกับเงินตรา และสัตว์ เมื่อลูกคนโตของลุงสินแต่งงานกับลูกจ้างกรีดยาง เขาได้รับค่าสินสอด 3,000 บาท จึงนำไปซื้อวัวตัวหนึ่ง ลุงสินรู้สึกเสียใจที่ลูกสาวตัวเองมีค่าเท่ากับวัวตัวเดียว

(...)เมื่อเห็นวัวตัวนั้นที่ไร ก็ทำให้แสร้งเสียใจอยู่ลึกๆ ที่เห็นลูกสาวตัวเองมีค่าเท่ากับวัวผอมๆ ตัวหนึ่งเท่านั้น ซึ่งจัดว่าเป็นค่าสินสอดที่ถูกที่สุดของลูกสาวชาวบ้าน ในระแวกนั้น เพราะแม้บางคนหนีตามผู้ชายไปเอง แต่พ่อแม่เขาก็คงสามารถเรียก ได้มากกว่าสามพัน"⁸²

ในตอนจบของเรื่อง ลุงสินแปลกใจมากยิ่งขึ้นเมื่อพบว่าวัวผอมๆของเขานั้น ยังมีค่าน้อยกว่าสุนัขตัวเดียวของลูกสาวกำนันที่ร่ำรวย

⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 96.

⁸² ฉลอง เจยาคม, "คนด้อยค่า," ใน *ฐานันดรสุดท้าย*, หน้า 33.

“ราคามันตั้งสามพันเชียวนะ” ลุงสินตอบพลางดึงเจ้าถึกตื่นสือออกมา
 “ราคาแค่นั้นต่อให้สิบตัวก็ไม่พอใช้”
 “ลูกหมานั้นราคาเท่าไรกันเชียว มันจะแพงสู้วัวได้หรือ”
 “สามหมื่นกว่า ลุงสู้ได้ไหมละ” ลูกสาวกำนันตอบติดไอ้อวดชนิดๆ

ในเมื่อวัวตัวเดียวของลุงสินมีค่าเท่ากับลูกสาวคนเดียว ฉะนั้นราคาของลูกสุนัขหนึ่งตัวของ
 คนรวยที่มีค่ามากกว่าวัวสิบตัวก็มีค่าเท่ากับลูกสาวของลุงสิน 10 คนรวมกัน ความคิดดังกล่าวทำให้
 ลุงสินถึงกับตะลึง

“สามหมื่น สามหมื่น” แก่คิดย่ำอยู่ในใจ “นี่กว่าจะหาเงินได้เท่ากับราคา
 ลูกหมานั้น เราคงจะต้องให้ลูกสาวแต่งงานไปถึงสิบคนเชียวหรือนี่”⁸³

เรื่องสั้นเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของคนจนที่มีน้อยนิดในสังคม การจับหักมุมของ
 เรื่องจึงเป็นการเสียดสีที่เน้นย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนว่าคนจนมีค่าน้อยยิ่งกว่าลูกสุนัขของคนรวย

เรื่อง ทางเลือกสุดท้ายของบุญเรือน เสียดสีความอดอยากของบุญเรือนที่จำต้องทำผิด
 กฎหมายเพื่อให้ถูกจับติดคุก เพราะอย่างน้อยเมื่ออยู่ในคุกก็ไม่อดอยาก

บุญเรือนไม่มีแม้เงินซื้ออาหารให้ลูก ไม่มีที่อยู่เพราะถูกไล่ลงจากรถไฟ เธอได้แต่นั่งอยู่ที่
 สถานีจนเป็นที่น่าเวทนาของผู้พบเห็น

“น่าเวทนานะ อยู่อย่างนี้ติดคุกเสียยิ่งดีกว่า ยังไงในคุกก็ยังมีข้าวกิน มีที่
 นอนอย่างปลอดภัย ถึงจะยุ่งกัตหน้อย ก็ยังดีกว่ามานอนปนกับหมากับแมวอย่าง
 นี้ เราไปกันเถอะ” นางดีพูดจบหันไปชวนเพื่อนๆ แล้วเดินนำหน้าไปก่อน⁸⁴

คำกล่าวอย่างเวทนาสงสารของคน que พบเห็นกลายเป็นหนทางในการแก้ปัญหาของบุญ
 เรือนซึ่งตกอยู่ในสภาพ “จนตรอก” ของคนที่หมดที่พึ่งพิง การตัดสินใจหาหนทางติดคุกของบุญ
 เรือนในเรื่องสั้นจึงเป็นเหตุการณ์ที่ผู้เขียนสร้างขึ้นเพื่อเสียดสีต่อความยากจน กล่าวได้ว่าเรื่องสั้น
 เรื่องนี้ใช้เหตุการณ์ในเรื่องเสียดสีชะตากรรมของคนยากจน

⁸³ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁴ ฉลอง เจยาคม, “ทางเลือกสุดท้ายของบุญเรือน,” ใน *ฐานันดรสุดท้าย*, หน้า 108.

ในเรื่อง *เหตุเกิดในวันเกิด* ผู้ใหญ่ชู่ยี่ได้รับเชิญให้ขึ้นกล่าวอวยพรวันเกิดของนายบุญญ์นักการเมืองใหญ่ประจำจังหวัด ด้วยความเชื่อผู้ใหญ่จึงได้พูดถึงความยากจนข้นแค้นของหมู่บ้านในระกำที่ไม่มีใครเหลียวแล แต่กลับกลายเป็นว่าผู้ฟังหลายคนขบขัน และอีกหลายคนไม่พอใจ

คำพูดประสาชื้อช้อของผู้ใหญ่ชู่ยี่เองที่เสียดสีคนร่ำรวยซึ่งสามารถจัดงานวันเกิดได้ขณะที่ยากจนอย่างลูกบ้านโนนระกำไม่มีทางจัดได้เท่านี้

“...แต่ในหมู่บ้านเข้าถึงจำวันเกิดได้ก็ไม่มีประโยชน์อยู่ดี จัดไม่ได้หรือวันเกิด ช้างยังสงสัยอยู่นา เอาตั้งค้ทุกคนในหมู่บ้านเรารวมกันจะจัดอ๊แบบนี้ชักหนคงไม่ได้ ไม่พอ”⁸⁵

การพูดออกจากใจอย่างตรงไปตรงมาของผู้ใหญ่ชู่ยี่กลายเป็นการเสียดสี และเสียงหัวเราะขบขันของผู้ฟังในงานสะท้อนให้เห็นช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน

เรื่อง *ทองมา...วันนี้ไม่มีใครตายหรือกนะ* เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่เสียดสีปัญหาปากท้องของคนยากจน โดยใช้ตัวละครทองมาและคำไหลดำเนินเรื่อง

ความยากจนทำให้ทองมาหาเลี้ยงครอบครัวด้วยอาหารเลี้ยงตามงานศพ วิธีการของทองมาก็คือการทำที่เป็นแขกในงานศพ

ทองมาเริ่มคุ้นเคยกับบรรยากาศอย่างนี้ บางคราวเขาเคยพาเมียและลูกมานั่งเก้าอี้ ทำที่เป็นแขกผู้มีเกียรติได้รับเชิญมาในงาน ไม่มีใครรู้จักเขาและเขาก็ไม่รู้จักใคร ทั้งเขาและเมียพยายามนั่งชูดอกกลิ่นความหิว ความหงุดหงิดรอเวลาให้เด็กมาเสิร์ฟเครื่องดื่ม และอาหาร เมื่อถึงเวลาเขารับเอาอย่างกระหายหิว รับประทานให้หมดแก้วเพื่อจะรับแก้วต่อไป รับประทานให้หมดถ้วยหมดจานเพื่อจะรับถ้วยรับจานต่อไป มันเป็นโอกาสเดียวที่เขาและลูกเมียจะได้รับประทานอาหารอย่างเอร็ดอร่อยและเต็มอิ่ม ซึ่งไม่มีเจ้าภาพงานเจ้าใดตั้งใจสงสัย หรือแสดงอาการรังเกียจ แม้เขาจะแต่งกายด้วยเสื้อสกปรก มอมแมมไปบ้าง⁸⁶

⁸⁵ไพโรจน์ บุญประกอบ, “เหตุเกิดในวันเกิด,” ใน *พระเจ้ามาสาย*, หน้า 94.

⁸⁶วีระ สุตสังข์, “ทองมา...วันนี้ไม่มีใครตายหรือกนะ,” ใน *ความไม่เอาไหนของคนไม่เอาไหน*, หน้า 69.

การดำเนินชีวิตของทองมาสะดุดลงเมื่อในวันหนึ่งตามวัดไม่ม้งงานศพเลย ทองมาไม่สามารถหาอาหารให้ครอบครัวได้ ทำให้คำไหลตัดสินใจยอมมีเพศสัมพันธ์กับคนถีบสามล้อ ตามที่เธอเคยคิดว่าจะทำเมื่อถึงคราวจำเป็น

นางเคยคิดว่า ถ้าถึงคราวจะอดตายจริงๆ นางยังมีสมบัติอีกชิ้นหนึ่งที่พอจะขายได้ เรื่องนี้นางปิดปากเงียบ ไม่เคยปรึกษาให้ผัวได้ยิน⁸⁷

การแก้ปัญหาของคำไหลสะท้อนให้เห็นถึงการดิ้นรนเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดเช่นเดียวกับเรื่อง ทางเลือกสุดท้ายของบุญเรือน ผู้เขียนใช้เหตุการณ์ที่ตัวละครมาถึงทางตันเป็นกลวิธีในการประชดเสียดสีสภาพชีวิตของคนยากจน

กล่าวได้ว่า เรื่องสั้นใช้เหตุการณ์ในเรื่องเป็นกลวิธีในการเสียดสีเพื่อสะท้อนภาพของคนจนที่มีค่าน้อยยิ่งกว่าสุนัข และยังสะท้อนให้เห็นถึงการดิ้นรนในสภาวะจนตรอกของคนยากจน และสะท้อนให้เห็นช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน

4.3.5 การสะท้อนการทำลายสิ่งแวดล้อม

เรื่องสั้นที่สะท้อนให้เห็นถึงการทำลายสิ่งแวดล้อมด้วยกลวิธีการเสียดสี คือเรื่อง *ทิวรสยาม 4001* ของ วินทร์ เลียววาริณ

เรื่องสั้นดังกล่าวมีลักษณะโดดเด่นที่วิธีการนำเสนอในรูปแบบของเอกสารแนะนำการท่องเที่ยว เนื้อเรื่องกล่าวถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในประเทศไทย จนดูราวกับว่างานเขียนชิ้นนี้ไม่มีเหตุการณ์ใดๆเกิดขึ้น แต่ที่จริงแล้วผู้เขียนได้สร้างเรื่องราวเอาไว้แล้วในย่อหน้าแรกของเรื่อง คือการสร้างตัวละคร "ข้าพเจ้า" ให้เป็นผู้รับเอกสารนี้มาจากเครื่องสมองกลโทรคมนาคม

"(คู่มือ '14 วันในประเทศไทย' ฉบับนี้เป็นเอกสารแนะนำนักท่องเที่ยวโดยองค์การท่องเที่ยวแห่งโลกที่จัดทำขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 4001 ข้าพเจ้าได้รับมันมาจากองค์การท่องเที่ยวฯผ่านเครื่องสมองกลโทรคมนาคมของข้าพเจ้าในห้องนอน ซึ่งเชื่อมกับสำนักงานใหญ่ขององค์การฯ หลังจากป้อนคำถามกับศูนย์ข้อมูลที่นั่นแล้ว ข้อมูล

⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

ที่มีภาพประกอบสี่สอยสดมามากมายเหล่านี้ก็ถูกพิมพ์ออกมาจากเครื่องส่องกลภายในเวลาไม่กี่นาที)⁸⁸

จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนได้กำหนดตัวละคร “ข้าพเจ้า” กำหนดสถานที่ “ในห้องนอน” และกำหนดเวลา “ค.ศ. 4001” อีกทั้งยังมีการกระทำคือการรับเอกสาร รายละเอียดเหล่านี้คือองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เรื่องนี้เป็นเรื่องแต่ง (Fiction)

เรื่องสั้นดังกล่าวไม่มีการเล่าถึงเหตุการณ์ การพัฒนาเหตุการณ์ ความขัดแย้ง และการจบเรื่องคือการสิ้นสุดข้อความในเอกสาร

เนื้อหาในเรื่องสั้นกล่าวถึงสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญต่างๆในประเทศไทยในปี ค.ศ. 4001 สภาพแวดล้อมต่างๆล้วนเปลี่ยนแปลงไปจากยุคสมัยปัจจุบันจนหมดสิ้น อันเป็นผลมาจากการทำลายสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

เข้าตุรุดทัวร์ล่อยฟ้าจะพาท่านไปชมทะเลทรายที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ขนาดของมันราว 120,000 ตารางกิโลเมตร ทะเลทรายส่วนที่สวยงามที่สุดได้แก่ทะเลทรายห้วยขาแข้ง ซึ่งกินพื้นที่ราว 6,000 ไร่ของหลายจังหวัด เป็นแหล่งปลูกต้นตะบองเพชรกว่า 1,700 พันธุ์ ทะเลทรายที่มีชื่อแห่งนี้ถูกบันทึกไว้ในหนังสือกินเนสส์มานานกว่าสามร้อยปีแล้วว่า ต้นตะบองเพชรที่นี่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ใหญ่พอจะเป็นช่องให้รถยนต์วิ่งผ่าน ได้ถึงสองเลน⁸⁹

จะเห็นได้ว่าป่าห้วยขาแข้งในปัจจุบันกลายเป็นทะเลทรายที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทยในอนาคต นอกจากนี้ ภูกระดึงก็กลายเป็นภูเขาทะเลทรายขนาดใหญ่ด้วยเช่นกัน

ด้านสภาพอากาศ ข้อความในเอกสารท่องเที่ยวแนะนำดอยอินทนนท์ไว้ว่ามีอากาศร้อนมากและพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่จอดรถ

หลังจากนั้นแะดอยอินทนนท์ทางรถบัสล่อยฟ้า ดอยแห่งนี้เป็นที่สูงที่สุดในประเทศ พื้นที่ส่วนหนึ่งจัดทำเป็นลานจอดรถยนต์ล่อยฟ้าถึง 20,000 คัน (รถยนต์ล่อยฟ้าที่เป็นที่นิยมที่สุดคือ โตโยต้า) จากข้างบนสุดของดอยมองลงมา

⁸⁸วินทร์ เลียววาริณ, “ทัวร์สยาม 4001,” ใน เดือนช่วงดวงเด่นฟ้าดาดาว, หน้า 217.

⁸⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 222.

จะเห็นทิวทัศน์ทะเลทรายที่สวยงามที่สุดในโลก กว้างขวางสุดลูกหูลูกตา อากาศบนยอดดอยร้อนมาก แต่นักวิทยาศาสตร์บางคนเชื่อว่าในสมัยโบราณที่นี้หนาวจัด⁹⁰

การกล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่กลายเป็นทะเลทรายของห้วยขาแข้ง ภูกระดึง และดอยอินทนนท์โดยแนะนำว่าเป็นสถานที่น่าท่องเที่ยว นั้นเป็นกลวิธีเชิงเสียดสีให้เห็นว่าการทำลายสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในธรรมชาติอย่างใหญ่หลวง

นอกจากนี้ การปล่อยควันเสียขึ้นสู่อากาศยังผลให้สภาพอากาศในกรุงเทพฯ เปลี่ยนแปลงไปจากปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง

กรุงเทพฯ เป็นแห่งผลิตหมอกกันมลพิษที่ใหญ่ที่สุดของโลก นักท่องเที่ยวจะตื่นตาตื่นใจกับหมอกแบบใหม่ ๆ โดยนักออกแบบที่มีชื่อ นอกจากนี้ กรุงเทพฯ ยังมีโรงงานผลิตสีและสารเคมีกว่าหนึ่งหมื่นโรง กรรมวิธีการผลิตส่วนใหญ่ใช้วิธีดูดสารที่ต้องการจากอากาศ เพราะเป็นเมืองที่มีสารเคมีในอากาศเหลือเพื่อ รัฐบาลให้ความสนับสนุนโรงงานเหล่านี้ในด้านการเงิน เพราะเป็นอุตสาหกรรมที่ช่วยลดปริมาณสารเคมีในอากาศไปในตัว

เข้าชมพระราชวังและวัดพระแก้วที่มีหิมะเกาะหลังคาตลอดปีสวยงามมาก อุณหภูมิลบ 20 องศาเซลเซียส กวีรัตนโกสินทร์ยุคปลายท่านหนึ่งบรรยายวัดแห่งนี้ในปี 3760 ดังนี้

“น้ำแข็งบนยอดจั่ว

เยือกเย็นช้วนตาปี

เชิงชายช่อนชายใต้หิมะขาว

กรุงแห่งชาวเทพแดนสวรรค์...”⁹¹

จะเห็นได้ว่าสภาพของกรุงเทพฯ เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงทั้งทัศนียภาพและสภาพแวดล้อม มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งขึ้นมากมาย และอากาศหนาวจัดจนหิมะตก

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 224.

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 226.

จากทั้งหมดในเรื่องสะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปจนไม่เหลือเค้าเดิมของประเทศไทย ทั้งนี้สืบเนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่า และการปล่อยมลพิษในอากาศ ผู้เขียนใช้ฉากของประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงไปจากปัจจุบันจนหมดสิ้นมานำเสนอในเชิงเสียดสี

กล่าวโดยสรุป เรื่องสั้นที่นำเสนอเรื่องในเชิงเสียดสีสะท้อนให้เห็นปัญหาของระบบราชการ วิถีชีวิตในเมือง และการทำลายสิ่งแวดล้อม

ด้านระบบราชการ พบว่าเรื่องสั้นใช้กลวิธีการเขียนรายละเอียดอย่างสมจริงในการเสียดสีระบบราชการที่ล่าช้า การผสมผสานการเล่นคำและสำนวนประชดประชันในการเสียดสีระบบราชการที่ไม่ตอบสนองต่อประชาชน และเสียดสีการยึดถือค่านิยมการรับราชการโดยใช้กลวิธีการเลือกใช้มุมมองอย่างเหมาะสมและการหักมุมจบ

ด้านวิถีชีวิตในเมือง พบว่าผู้เขียนใช้ฉากเปรียบเทียบที่ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงในการนำเสนอเชิงเสียดสีวิถีชีวิตในเมืองที่เหมือนอยู่ในนรก รวมทั้งการเสียดสีค่านิยมวัตถุนอกจากนี้ ยังใช้พฤติกรรมการหัวเราะของตัวละครในการเสียดสีวิถีชีวิตที่ยากลำบากของคนตกงาน อีกทั้งยังใช้ฉากที่เกินจริงและบทสนทนาในการเสียดสีวิถีชีวิตที่ต้องรีบเร่งในสังคม รวมถึงใช้เนื้อหาของเรื่องเสียดสีการใช้ชีวิตในเมืองที่มีค่าใช้จ่ายสูงซึ่งผลักดันให้ผู้คนต้องทำงานขยันขันแข็ง และใช้บทสนทนาในเชิงเสียดสีเพื่อสะท้อนสถานะของผู้นำครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปโดยขึ้นอยู่กับคนที่หารายได้มากกว่า

ด้านวิถีชีวิตในชนบท เรื่องสั้นใช้ฉากเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ในเชิงเสียดสี ส่วนใหญ่เป็นฉากที่เกี่ยวกับถนน เพื่อสะท้อนให้เห็นผลกระทบของความเจริญที่มีต่อวิถีชีวิตชนบท

ด้านความยากจน มีการใช้เหตุการณ์ในเรื่องเป็นกลวิธีในการเสียดสีเพื่อสะท้อนภาพของคนจนที่มีค่าน้อยยิ่งกว่าสุนัข การดิ้นรนในสภาวะจนตรอกของคนจน และช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนด้วย

ด้านการทำลายสิ่งแวดล้อม พบว่ามีการใช้ฉากที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของทัศนียภาพในประเทศไทยอย่างสิ้นเชิงด้วยการเสียดสีการทำลายสิ่งแวดล้อม

4.4 การเสนอเรื่องด้วยกระแสสำนึก

การเสนอเรื่องด้วยกระแสสำนึก (Stream of consciousness) เป็นการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกของตัวละครในระดับจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก⁹² เรื่องสั้นได้สะท้อนให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางสังคมส่งผลกระทบต่อความรู้สึกแก่ตัวละคร

เรื่องสั้นที่เสนอเรื่องด้วยกระแสสำนึก พบว่ามี 3 เรื่อง จากผู้เขียน 3 คนดังนี้

- ตะวัน สันติภาพ เรื่อง *ความทรงจำของชายชรา*
- พิสิฐ ภูศรี เรื่อง *จิตบำบัด*
- เอื้อ อัญชลี เรื่อง *มัคคุเทศก์*

เรื่อง *ความทรงจำของชายชรา* ของ ตะวัน สันติภาพ เป็นเรื่องสั้นที่นำเสนอผ่านทางความรู้สึกของลูกสาวที่มีต่อพ่อ ทั้งความรัก ความโกรธ ความเบื่อหน่าย ความอิจฉาลูกคนอื่น ฯลฯ เป็นการเล่าอย่างหมดเปลือกถึงความรู้สึกที่ลูกสาวมีต่อพ่อตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน เรื่องสั้นดังกล่าวไม่มีเหตุการณ์การกระทำของตัวละครหลักอยู่เลย และไม่มีปัญหาความขัดแย้งอันนำไปสู่เหตุการณ์ใดๆในเรื่อง อีกทั้งการจบเรื่องเป็นไปอย่างฉับพลันเมื่อกระแสความคิดสิ้นสุด

กระแสความคิดของตัวละครได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นระหว่างตัวละครกับพ่อ แต่เมื่อพ่อเป็นโรคสมองฝ่อ พ่อกลายเป็นภาระของตัวละครทั้งที่ลูกที่พ่อรักที่สุดคือน้องชายของตัวละคร การเลี้ยงดูพ่อจึงกลายเป็นความทุกข์ของตัวละคร

ถ้าสมองของพ่อปกติ ฉันจะชวนถกเรื่องความทุกข์ ความทุกข์มันคืออะไรนะ ทำไมเจ้าหนึ่งจึงไม่ทุกข์ ทำไมฉันจึงเป็นทุกข์มากมายนักกับเรื่องราวของพ่อ มันก็เรื่องเดียวกันแท้ ๆ เจ้าหนึ่งไม่ทุกข์ มันจึงไม่ต้องหาทางดับทุกข์ ฉันเป็นทุกข์ ยิ่งหาทางดับก็ยิ่งทุกข์ มันคงไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ที่คนเราจะหาวิธีดับทุกข์ เมื่อความทุกข์ได้เกิดขึ้นแล้ว การดับมันน่าจะมีทางเดียวต้องคุมกำเนิดมันไม่ให้เกิดให้ได้⁹³

ความทุกข์ของตัวละครคือการเก็บเรื่องราวในอดีตที่พ่อเคยทำให้เธอเสียใจหลายครั้งมาคิดซ้ำวนเวียน การระบายความรู้สึกของตัวละครสะท้อนภาวะจิตใจที่ส่งสมความน้อยเนื้อต่ำใจที่มีต่อพ่อเมื่อครั้งวัยเด็ก เช่นเดียวกับเรื่อง *จิตบำบัด* การอบรมเลี้ยงดูของแม่ในวัยเด็กส่งผลกระทบต่อด้านจิตใจอันนำไปสู่การแสดงออกทางพฤติกรรมของตัวละครเมื่อโตขึ้น

⁹² อารีญา หุตินทะ, *ภาพลักษณ์สังคมเมืองในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัยระหว่างพุทธศักราช 2534-2536*, หน้า 230.

⁹³ ตะวัน สันติภาพ, "ความทรงจำของชายชรา," ใน *เขาโลกมาทำปากกา*, หน้า 211.

เมื่อแม่เลี้ยงดูลูกด้วยการใช้อำนาจ ผลกระทบที่เกิดขึ้นในจิตใจก็คือการพยายามต่อต้านจากภายใน ทำให้ตัวละครชอบฟังเพลงของ Pink Floyd ที่มีเนื้อหเกี่ยวกับ การทลายกำแพงไปสู่เสรีภาพ ความคลั่งไคล้กลุ่มนักดนตรีกลุ่มนี้ทำให้ตัวละครหันมาสูบบุหรี่เหมือนนักดนตรีที่ตนชมชอบ

ผมผัดไปหรือเปล่า นั้น-เสียงเพลง Comfortably Numb บรรเลงพรหมพลีอยู่ในอณูอากาศ เพลงบรรยายความสุขจากการเสพเฮโรอีน บรรยายทุกชั้นตอนอย่างละเอียดถี่ถ้วนไม่น่าเชื่อว่า Pink Floyd จะกล้าหาญเขียนเพลงอย่างนี้ขึ้นมา อ่า...ความเจ็บช้ำอันแสนสุข-มันทำให้ผมรู้สึกอยากสูบบุหรี่ขึ้นมาตจิดๆ⁹⁴

เรื่องสั้นทั้ง 2 เรื่องใช้กลวิธีกระแสสำนึกสะท้อนความรู้สึกของลูกที่ได้รับผลกระทบจากการเลี้ยงดูของพ่อแม่ แสดงให้เห็นถึงภาวะบีบคั้นทางจิตใจของลูก

ส่วนเรื่อง *มักคุเทศก์* ตัวละครพรั้งพรุกระแสดความคิดที่มีต่อเหตุการณ์บนรถโดยสารประจำทาง สะท้อนให้เห็นสภาพการเดินทางบนรถโดยสารของคนในกรุงเทพฯ เรื่องสั้นเรื่องนี้ใช้กลวิธีกระแสสำนึกโดยเน้นที่ความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้เล่าที่มีต่อภาพที่เห็น

ดูเจ้ากระเทยนั้นสิ ทำอย่างไรระกันถึงกลมดิกอย่างนั้น ยืนประชิดริมเก้าอี้แน่น แสดงออกว่าอยากได้ที่นั่งเต็มแก่ ผันไปเถอะ ชายอ้วนคนนั้นตั้งท่าจะหลับแล้ว เขาไม่มีวันลุกขึ้นหรอก ชายอ้วนนั้นก็เหลือเกิน นั่งมาตั้งแต่ต้นสายแล้วเมื่อกี้มีเด็กขึ้นมาบนรถ ยังไม่ยอมลุกให้ ปล่อยให้ผู้หญิงตัวเล็กๆ คนหนึ่งเป็นฝ่ายแสดงน้ำใจเอื้อเพื่อให้เด็กนั่งแต่ก็อย่างว่า ไชมันล้นออกอย่างนั้น ถ้ายืนก็เปลืองเนื้อที่แยะ⁹⁵

เรื่องราวที่นำเสนอผ่านห้วงความคิดของตัวละครแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมหลากหลายของผู้โดยสารที่มีกลวิธีต่างๆ เพื่อให้ได้ที่นั่ง เช่น กระเทยที่ยืนชิดริมเก้าอี้ ชายอ้วนที่นั่งเฉยไม่ยอมลุกให้เด็กนั่ง หรือแม่แต่หญิงชราที่แก่งทำเป็นลมเพื่อให้ได้ที่นั่ง ภาพทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของคนในสังคมเมืองที่ต้องแย่งชิงแข่งขัน โดยผู้เขียนใช้ฉากบนรถโดยสารเป็นภาพจำลอง

⁹⁴ พิสิฐ ภูศรี, "จิตบำบัด," ใน *สัตว์แปลกหน้า*, หน้า 48.

⁹⁵ เอื้อ อัญชลี, "มักคุเทศก์," ใน *ความทุกข์*, หน้า 141.

พวกคุณก็เหมือนกัน...! คุณนั่นแหละตัวดีเลย ไล่พวกคนเห็นแก่ตัว มีชีวิตอยู่ท่ามกลางการแก่งแย่งแข่งขัน พวกคุณต้องแย่งชิงต่อกันไปเรื่อยๆ แย่งกันไปจนตายนั่นแหละ⁹⁶

กระแสดวงความคิดของตัวละครในข้อความที่ยกมาคือบทสรุปที่ชัดเจนของเรื่องสั้นเรื่องนี้ที่สะท้อนภาพของการแก่งแย่งแข่งขัน

กล่าวได้ว่า การเสนอเรื่องด้วยกระแสดำเนินในเรื่องสั้นที่นำมาศึกษา สะท้อนให้เห็นถึงภาวะบีบคั้นทางจิตของลูกที่เป็นผลมาจากการเลี้ยงดูของพ่อแม่ และสะท้อนพฤติกรรมการชิงดีชิงเด่นกันในสังคมเมือง

4.5 การจบเรื่อง

ลักษณะการจบของเรื่องสั้น (Ending) จัดเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของโครงเรื่อง และมีลักษณะแตกต่างไปจากงานเขียนประเภทอื่นๆ ทั้งนวนิยายและบทละคร เพราะตอนจบของเรื่องจะให้ความรู้สึกแก่ผู้อ่านถึงความสมบูรณ์ของเนื้อหาหรือการสิ้นสุดกระแสดวงความคิด ในลักษณะที่มีการคลี่คลายปมเป็นส่วนใหญ่ มิได้จบเรื่องหรือจบเนื้อความอย่างจบเรื่องเล่า⁹⁷

เรื่องสั้นที่นำมาศึกษามีลักษณะการจบแบบหักมุม แบบตัวละครได้รับความสุข และแบบตัวละครได้รับความทุกข์

4.5.1 การจบหักมุม

การจบหักมุมเป็นการจบเรื่องแบบพลิกความคาดหมายของผู้อ่าน ผู้อ่านซึ่งคาดเดาตอนจบของเรื่องไว้ล่วงหน้า อาจรู้สึกเหมือนกับถูกผู้แต่ง “หักหลัง” ด้วยการจบเรื่องแบบคาดไม่ถึง เรื่องสั้นในกลุ่มที่นำมาศึกษา มีเรื่องที่จบหักมุมทั้งสิ้น 9 เรื่อง จากผู้เขียน 7 คน ดังนี้

- กิ่งฟ้า เสนีวงศ์ ณ อยุธยา เรื่อง *บนเรือข้ามฟาก*
- จุฬาลักษณ์ เรื่อง *เหล่าขวิดเดียวกัน*
- ฉลอม เจยาคม เรื่อง *ปริญญาที่ผมได้มา*
- เฉลิมศักดิ์ แห่งมงาม เรื่อง *จิมเขี้ยวกาแยง*

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 147.

⁹⁷ สุदारตน์ เสรีวัฒน์, วิวัฒนาการของเรื่องสั้นในเมืองไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ. 2475,

- ตะวัน สันติภาพ เรื่อง *เอาโลกมาทำปากกา ตู้สี่เหลี่ยม และ แก่*
- วรรณะ กวี เรื่อง *โลกีย์กรรม*
- วีระ สุตสังข์ เรื่อง *วันสุดท้าย*

เรื่อง *บนเรือข้ามฟาก* เป็นเรื่องระหว่างชายชรากับเด็กชาย ส่วนเรื่อง *เหล่าขวิดเดียวกัน* นำเสนอให้เห็นถึงการทำอะไรไม่ได้อย่างที่พูดของตัวละคร เรื่อง *ปริญญาที่ผมได้มา* เป็นเรื่องของการยึดถือในค่านิยมการรับราชการของแม่จนทำให้ถูกหลอก

เรื่อง *จิมเขี้ยวกาแยง* เป็นเรื่องของการจัดอาหารเลี้ยงคณะนายอำเภอของผู้ใหญ่หนานตื้อ ในเรื่อง *เอาโลกมาทำปากกา* การพึ่งเทศน์ของตัวละครทำให้ตระหนักว่าได้ละเลยพ่อแม่มานาน เรื่อง *ตู้สี่เหลี่ยม* เป็นเรื่องของครูที่ลุกขึ้นมาต่อต้านตู้เครื่องตีมน้ำอัดลม

เรื่อง *โลกีย์กรรม* เป็นเรื่องของแม่ลูกโสเภณี และ *วันสุดท้าย* สะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหาเศรษฐกิจ

แม้ว่าเรื่องสั้นจบหักมุมนั้นจะทำให้เกิดความเพลิดเพลินต่อผู้อ่าน⁹⁸ แต่สำหรับเรื่องสั้น สะท้อนปัญหาสังคมที่นำมาศึกษานั้นพบว่า การจบแบบพลิกความคาดหมายแสดงให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ของตัวละคร และการหลอกลวง

4.5.1.1 การสะท้อนความพ่ายแพ้ต่อสามัญสำนึกและคุณธรรม

เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีจบหักมุมแสดงให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ต่อสามัญสำนึกและคุณธรรมของตัวละคร เช่น เรื่อง *เอาโลกมาทำปากกา* นำเสนอความรู้สึกภายในของตัวละครขณะที่ฟังพระเทศน์ เรื่องพระคุณของพ่อแม่

ลีลาการเทศน์ของพระที่ฟังแล้วเข้าใจได้ง่ายและไม่ใช้ภาษาบาลี ทำให้ตัวละครตระหนักถึงพระคุณของแม่และสำนึกได้ว่าตัวเองละทิ้งพ่อแม่ที่ต่างจังหวัดมานาน

ผมเริ่มคิดถึงแม่อีก คำเทศน์ง่าย ๆ ที่ใคร ๆ ก็ตระหนักแกใจกลับสามารถ ทะลุทะลวงหัวใจผมอย่างไม่น่าเชื่อ ผมไม่ได้คิดถึงแม่มากมายอย่างนี้มานานเต็ม ที่ นานจนผมระลึกไม่ได้ว่า ก็เดือนก็ปีมาแล้ว⁹⁹

เมื่อตัวละครตระหนักว่าแทนที่จะส่งเงินไปให้แม่ที่บ้าน แต่กลับนำไปใช้จ่ายฟุ่มเฟือยให้กับผู้หญิงที่หมายปองจนสามารถคบเป็นแฟนได้สำเร็จ ตัวละครจึงคิดว่าต่อไปนี้จะไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย

⁹⁸ เถกิง พันธุ์เกิงอมร, *นวนิยายและเรื่องสั้น การศึกษาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์*, หน้า 298.

⁹⁹ ตะวัน สันติภาพ, "เอาโลกมาทำปากกา," ใน *เอาโลกมาทำปากกา*, หน้า 196.

อีกและคิดจะส่งเงินกลับไปให้พ่อแม่ แต่ทว่าในท้ายที่สุดเมื่อถูกเพื่อนรบเร้าชวนดื่มเหล้า เขาก็ไม่อาจขัดได้

“พ่อครับ...อาทิตย์ก่อนอำมิสของผมหมดไปกับสาว อาทิตย์นี้อำมิสผมหมดไปกับเพื่อน เดือนหน้านะพ่อ ผมจะปฏิบัติตามคำเทศน์ของหลวงพี่ที่วัด...ให้จงได้”¹⁰⁰

คำรำพันในตอนจบเรื่องของตัวละครชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าท้ายที่สุดแล้วตัวละครก็ไม่อาจเอาชนะใจที่ต้องการส่งเงินไปให้พ่อแม่ได้ อันแสดงถึงความพ่ายแพ้ต่อสามัญสำนึกของตัวเอง

ในเรื่อง *เหล้าขวดเดียวกัน* ทั้งที่ตัวละคร “ผม” และ ประกาย คุยกันเรื่องการต่อต้านระบบของวิถีแห่งเมือง การหลอกลวงและสวมหน้ากากเข้าหากัน ความเป็นคนช่างคิดและรอบคอบยิ่งกว่าสมชายซึ่งมุทะลุ แต่ทั้งคู่ก็พากันเข้าร้านเหล้าที่ครึกครื้นในที่สุด

บทสนทนาระหว่างตัวละครทั้งสองที่คุยกันเรื่องความไม่ชอบระบบกลไกต่างๆที่ผลักดันวิถีชีวิตมนุษย์ในเมืองแสดงให้เห็นว่าตัวละครเข้าใจกลไกที่ล่องลวงเหล่านั้นเป็นอย่างดี และคงไม่เข้าไปคลุกคลีกับสิ่งล่องลวงเหล่านั้น แต่การจบดั่งกล่าวชี้ให้เห็นว่าตัวละครเองไม่สามารถกระทำได้ตามที่พูด

“ผมเกลียดคนสวมหน้ากาก” ผมพูดขึ้นเป็นการเริ่มต้น “ผมเกลียดทุกคนที่ปากอย่างใจอย่าง เดียวนี้มันมีมากเหลือเกิน ปากบอกว่าเกลียด แต่พฤติกรรมที่แสดงออกมันไม่ใช่ มันเป็นตรงกันข้าม คนอย่างนี้ผมกลัวมาก”¹⁰¹

จะเห็นได้ว่าตัวละครกระทำสิ่งที่กล่าวว่ามันเกลียด ด้วยเหตุนี้ผู้ที่สวมหน้ากากอย่างแท้จริงก็คือตัวละคร การจบลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ต่อสิ่งที่ตัวเองต่อต้าน

เรื่อง *โลกีย์กรรม* นำเสนอเรื่องราวของแม่และลูกสาวที่เป็นโสเภณี แม้ว่าละไมจะเป็นโสเภณี แต่ก็ยังเป็นแม่ด้วยเช่นกัน ทว่าเมื่อละไมรู้ว่าละมุนผู้เป็นลูกสาวเป็นโสเภณีด้วย แทนที่จะเข้าห้ามปรามอย่างที่คุณแม่ควรจะทำ ละไมกลับถือโอกาสเพิ่มค่าตัวลูกสาวทันที

“เรื่องอะไรค่าตัวลูกสาวฉันแค่ห้าร้อย มันยังบริสุทธิ์”

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 199.

¹⁰¹ จุฬิ ละคร, “เหล้าขวดเดียวกัน,” ใน *คำบอกเล่าของชายคนนั้น*, หน้า 125.

“โอ้เจ้...เจ้จะเอาเท่าไร?”

“สองพัน” ละไม่ตอบเสียงดังฟังชัด

“โอ้โห...เจ้ไม่โหดไปหน่อยหรือ” ท่าทางเขากลัวละไม่อยู่ไม่น้อย¹⁰²

เมื่อละไม่รู้ว่าลูกสาวขายตัวมานานแล้ว แทนที่จะว่ากล่าว ผู้เป็นแม่กลับเห็นดีเห็นงามจนคิดจะเปิดช่องเป็นของตัวเอง การจบพลิกความคาดหมายเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงการไม่มีสามัญสำนึกอยู่ในตัวแม่และลูกสาวที่เป็นโสเภณีอยู่เลย ตัวละครได้พ่ายแพ้ต่อคุณธรรมที่ควรจะมีจนหมดสิ้น

ในเรื่อง *แก่* ความตั้งใจของสมใจที่จะเลิกโกงตาซึ่งประสบความสำเร็จอย่างสิ้นเชิง เมื่อเธอเคยชินกับการขานคำว่า “แก่” ทุกครั้งที่บอกราคาเนื้อหมูแก่ลูกค้า

“หมูสามโลครึ่งแก่สองร้อยเจ็ดสิบสามบาท” เธอเฉลอพลั้งปากพูดคำว่า ‘แก่’ อีกแล้ว ราคาจึงเกินไปสี่บาทเหมือนเช่นเคย¹⁰³

ความเคยชินของตัวละครที่พลิกความคาดหมายของผู้อ่าน ผู้เขียนสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะทางจิตใจของผู้คนในสังคม บางคนที่ยังประกอบกิจการค้าในลักษณะคดโกง อาจมีความต้องการเปลี่ยนแปลงตัวเองด้วยสำนึกฝ่ายดีอยู่ตลอดเวลา แต่ก็พ่ายแพ้ต่อความเคยชินในชีวิตประจำวัน

กล่าวได้ว่าการหักมุมตอนจบของเรื่องสั้นที่นำมาศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ต่อสำนึกและคุณธรรมของตัวละคร

4.5.1.2 การสะท้อนความพ่ายแพ้ต่อสถานการณ์

เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีจบหักมุมที่แสดงให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ของตัวละครต่อสถานการณ์ได้แก่เรื่อง *จิ้มเขี้ยวกาเียง* แม้ว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสั้นเชิงตลกขบขัน แต่การหักมุมจบของเรื่องได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของชาวชนบทที่ส่งผลร้าย

ผู้ใหญ่บ้านกาเียงเคยถูกต่อว่าจากนายอำเภอคนเก่าเรื่องสุxonามัยด้านอาหารการกินของคนในหมู่บ้าน เพราะผู้ใหญ่บ้านเลี้ยงรับรองนายอำเภอที่เข้ามาตรวจราชการด้วยอาหารพื้น

¹⁰² วรรณะ กวี, “โลภกรรม,” ใน *ดังดอกไม้ไม่มีชีวิต*, หน้า 171.

¹⁰³ ตะวัน สันติภาพ, “แก่,” ใน *เอาโลกมาทำปากกา*, หน้า 146.

บ้านซึ่งส่วนมากเป็นอาหารกึ่งสุกกึ่งดิบ เมื่อนายอำเภอคนใหม่เข้ามาตรวจราชการ ผู้ใหญ่บ้านก็รับรองอย่างดีด้วยอาหารสุกทั้งหมดหลังจากต้องวานเจ้าหน้าที่ประจำสงเคราะห์จัดทำให้

อ่างเก็บน้ำและถนนตัดเข้าหมู่บ้านจะถูกเนรมิตร ขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับอาหารเลี้ยงรับรองนี้ เป็นการสะท้อนภาพของข้าราชการชั้นผู้น้อยที่ต้องคอยเอาใจเจ้านายที่มีอำนาจในมือ โดยจำต้องเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการกินแบบเดิม ผู้ใหญ่บ้านซื้อกระทงน้ำแข็งซึ่งตนเองและคนในหมู่บ้านไม่ค่อยมีโอกาสได้รับประทาน

“ผู้ใหญ่ไปเอาน้ำแข็งมาจากไหน” นายอำเภอเอ่ยถามขึ้นอีก ท่านคงนึกแปลกใจ บ้านเจดีย์โคะไกลจากตัวอำเภอนัก ข้ามภูเขา ข้ามลำห้วย ไม่รู้ก็เทือกต่อกี่เทือก แต่น้ำแข็งก้อนใหญ่ๆก็ยิ่งอุตุส่าห์ดั้นด้นเข้ามาได้

“ผมฝากชาวบ้านซื้อมาตั้งแต่เมื่อวาน ผมเอาขี้เลื่อยกลบไว้”¹⁰⁴

จะเห็นได้ว่าผู้ใหญ่บ้านกาแย้งเอาอกเอาใจนายอำเภออย่างเต็มความสามารถ ขณะเดียวกันอาหารและน้ำแข็งที่เตรียมมารับรองคณะของนายอำเภอก็ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านเลย

ไม้จิ้มฟันกลายเป็นสาเหตุที่ทำให้ความพอใจของนายอำเภอพลิกผัน เมื่อรู้ว่าไม้จิ้มฟันที่เป็นส่วนหนึ่งของอนามัยในช่องปากที่นายอำเภอเอ่ยขมนั้นคือไม้จิ้มฟันอันเดียวกับที่นายอำเภอคนเก่าเคยใช้เมื่อปีที่แล้ว การจับหักมุมในลักษณะนี้จะแสดงให้เห็นถึงความเชื่อตามประสาชาวชนบทของผู้ใหญ่บ้านกาแย้ง แต่ความเชื่อกลับส่งผลร้ายต่อการพัฒนาหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านกาแย้งจึงพ่ายแพ้ต่อสถานการณ์เพราะความเชื่ออย่างชาวชนบทนั่นเอง

ในเรื่อง *ตู้สี่เหลี่ยม* ตลอดเวลาที่ตัวละครครุ่นนำเสนอมุมความคิดต่อด้านตู้เครื่องตีมน้ำอัดลมแก่นักเรียนซึ่งปฏิบัติตามเป็นอย่างดี ตัวละครคิดอยู่ตลอดเวลาว่าสักวันหนึ่งจะต้องถูกผู้อำนวยการเรียกเข้าไปต่อว่าเพราะบริษัทเจ้าของตู้เครื่องตีมน้ำดังกล่าวเป็นผู้บริจาคอุปกรณ์การศึกษารายใหญ่ แต่เมื่อเข้าพบกับผู้อำนวยการแล้วกลับได้รับการร้องขอของผู้อำนวยความสะดวก

(...)แกลุกขึ้นจากเก้าอี้พนักงานฟิงสูงท่วมหัวมารับผมถึงประตูห้อง ตบหลังตบไหล่พร่ำพูดซ้ำ ๆ ว่าเข้าใจสิ่งที่ผมทำลงไปเป็นอย่างดี ถ้าแกอายุเท่าผมแกก็คงทำอย่างที่ผมทำ ทำอย่างถูกต้องหมด (...)แกพร้อมจะสนับสนุนคนที่มีความคิดอย่างผมเสมอ

¹⁰⁴ เฉลิมศักดิ์ แห่งมงาม, “จิ้มเขี้ยวกาแย้ง,” ใน *จิ้มเขี้ยวกาแย้ง*, หน้า 156.

ขอเพียงให้ผมเปิดใจให้กว้างอีกนิด ให้อัฒิสเหี้ยมนั้นไม่ได้ตั้งอยู่ในรั้วโรงเรียนเราเพียงแห่งเดียว มันมีอยู่ทุกแห่งทั้งนอกและในโรงเรียนทั่วประเทศถึงจะแก้จุดนี้ได้ แต่อีกหลายร้อยหลายพันจุดก็ยังคงดำรงอยู่¹⁰⁵

การพลิกผันของพฤติกรรมผู้อำนวยความสะดวกที่ไม่เป็นไปตามที่ตัวละครคาดฝัน นอกจากจะสร้างความประหลาดใจให้ตัวละครแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงการยินยอมต่อผลประโยชน์ ผู้เขียนสร้างตัวละครครุขึ้นมาให้เป็นแนวคิดของการต่อสู้กับระบบทุนนิยมและพ่ายแพ้ต่อผลประโยชน์ทางธุรกิจที่สุดในที่สุด

ในเรื่อง *วันสุดท้าย* การฆ่าตัวตายของทวยสะท้อนให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ต่อสภาพเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ไม่มีใครคาดคิดว่าทวยมีปัญหาเรื่องเงินแม้แต่ยอดซึ่งเป็นเพื่อนสนิท ยอดเคยต่อว่าทวยอย่างหนักเมื่อครั้งที่เขาบากหน้าไปขอยืมเงินจากทวย

“ถ้าคนอย่างมึงไม่มีเงิน ให้อหน้าไหนในหมู่บ้านนี้มันจะมีเงิน” ยอดพูดอย่างเคียดแค้นที่ถูกเพื่อนเก่าแก่ปฏิเสธเรื่องการขอยืมเงิน

“ก็กูไม่มี มึงจะบังคับให้กูมีได้ยังไงโว้ย ให้อยอด” ทวยขึ้นเสียงส่าทับหนักแน่นไม่แพ้กัน เป็นครั้งแรกที่คนในหมู่บ้านเห็นเพื่อนเก่าสองคนทะเลาะกันในช่วงสี่สิบปีที่ผ่านมา¹⁰⁶

จะเห็นได้ว่าทั้งสองไม่เคยทะเลาะกันมานานกว่า 40 ปี แสดงให้เห็นว่าปัญหาเรื่องเงินของทั้งคู่เป็นเรื่องใหญ่มาก เรื่องสั้นเรื่องนี้เล่าเรื่องผ่านตัวละครยอด ผู้อ่านจึงรับรู้แต่ปัญหาของยอดซึ่งจำเป็นต้องหาเงินมาจ่ายดอกเบี้ยยค่าที่นา และยังคงต้องส่งเงินค่าเรียนให้ลูกอีก 3 คน ทว่าการฆ่าตัวตายของทวยเพราะปัญหาทางการเงิน ชี้ให้เห็นว่าแม้ปัญหาการเงินของยอดจะรุมเร้ามากเท่าใดก็ตาม แต่ปัญหาของทวยยังมีมากกว่า ความตายของทวยจึงเป็นความพ่ายแพ้ต่อปัญหาเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่า ความพ่ายแพ้ต่อสถานการณ์ส่งผลกระทบต่อด้านร้ายไปสู่ตัวละครทั้งสิ้น

¹⁰⁵ ตะวัน สันติภาพ, “คู่สี่เหลี่ยม,” ใน *ปมเหตุและนกกระจอกสามตัว*, หน้า 13.

¹⁰⁶ วีระ สุตสังข์, “วันสุดท้าย,” ใน *ความไม่เอาไหนของคนไม่เอาไหน*, หน้า 177.

4.5.1.3 การสะท้อนการหลอกลวง

เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีจับหักมุมแสดงให้เห็นถึงการหลอกลวงเพื่อหวังผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งเช่นหวังจะได้ทรัพย์ ในเรื่อง *บนเรือข้ามฟาก* ชายชราไม่รู้ตัวว่าถูกเด็กชายท่าทางซื่อที่คุยกันที่ท่าเรือล้วงกระเป๋าไปจนได้ขึ้นเรือไปแล้ว

การจับหักมุมในเรื่องสั้นเรื่องนี้ ชี้ให้เห็นว่าตัวละครชายชราถูกเด็กหลอกให้เล่นด้วยเกือบทั้งวัน การที่เด็กจำชายชราได้ไม่ใช่เป็นเพราะเห็นชายชราข้ามฟากมาทุกวัน แต่ที่แท้แล้วเนื่องมาจากชายชราเป็นเป้าหมายหนึ่งของเด็กชาย

เด็กชายในเรื่องจึงไม่ใช่เด็กชายที่ถูกเลี้ยงดูอย่างทิ้งขว้างจากพ่อแม่เท่านั้น แต่ยังแฝงไปด้วยความเจ้าเล่ห์เพทุบาย เมื่อพิจารณาในเรื่องสั้น พบว่าเด็กชายมีพฤติกรรมสอดส่องมาก่อนหน้าแล้ว

ชายชราค่อย ๆ ขยับร่างงอแงม หยิบกระเป๋าใส่ตางค์ขึ้นมา

เด็กชายชะเง้องหน้ามาดูเงินในกระเป๋าตางค์ของชายชราอย่างไม่กังวล
มารยาท¹⁰⁷

จะเห็นได้ว่าแท้ที่จริงแล้วเด็กชายสนใจกระเป๋าเงินของชายชรามาตั้งแต่ต้น การมาคลุกคลีกับชายชราคือการมาหาโอกาสขโมยกระเป๋าเงินของชายชรานั่นเอง เมื่อประกอบกับเนื้อหาของเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าพ่อเลี้ยงและแม่ไม่คอยดูแลเอาใจใส่เด็กชายเท่าใดนัก การจับหักมุมในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการเน้นย้ำถึงผลกระทบจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีต่อเด็ก

ใน *ปริญญาก็ผมได้มา* แม่ซึ่งอยากให้ลูกรับราชการตำรวจเป็นอย่างมากจนยอมขายที่ดินเพื่อมอบให้นำเงินฝากเข้าให้กับคนกลุ่มหนึ่งโดยไม่รู้เลยว่าคนกลุ่มนั้นเป็นพวกหลอกลวง ตลอดทั้งเรื่องสะท้อนให้เห็นว่าผู้คนยังยึดมั่นในค่านิยมการรับราชการอยู่เสมอ โดยเฉพาะแม่ซึ่งเห็นว่าการรับราชการจะทำให้มีเงินคนเฒ่าคนแก่

(...)แม่หวังให้ผมได้รับราชการ “เป็นเจ้าของคนนายคน” อย่างที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยต้องการให้ลูกให้หลานเป็นกัน แม่บอกว่า แม่คงรู้สึกสมหวัง และภาคภูมิใจไม่น้อย ถ้าได้เห็นลูกชายของแม่วางร่างงามสง่าอยู่ในชุดเครื่องแบบราช

¹⁰⁷ กิ่งฟ้า เสนีวงศ์ ณ อยุธยา, “บนเรือข้ามฟาก,” ใน *แม่น้ำสีเทา*, หน้า 71.

การ 'ได้ยินใครๆ เรียกลูกของแม่ว่า "นาย" เหมือนอย่างที่แม่เรียกพวกข้าราชการ ด้วยความนอบน้อม"¹⁰⁸

อย่างไรก็ตามหนทางของการรับราชการนั้นยากเย็นเนื่องจากเป็นอาชีพที่ผู้คนสนใจกันมาก เพราะถือกันว่ามีมั่นคงที่สุด ทำให้มีการแข่งขันสูง แม้ตัวละครจะพยายามเท่าใดก็ต้องผิดหวังทุกครั้ง

(...)ในบ้านเมืองเราไม่ว่าสมัยนี้หรือสมัยที่ล่วงแล้ว และอาจจะเป็นต่อไปในอนาคต ไม่เคยมีอาชีพใดที่มั่นคงเท่ากับอาชีพรับราชการ คำขายหรือก็เอาแม่เอานอนไม่ได้ หาหลักประกันที่แน่นอนไม่ได้ วันนี้กำไร พรุ่งกำไร มะรินขาดทุน ก็สามารถพาตัวเองและครอบครัวไปสู่ความหายนะอย่างใหญ่หลวงได้ ทำเกษตรกรรมอย่างที่ปู่ตายายเคยทำมาหรือก็เอาความแน่นอนไม่ได้ เพราะมันก็ต้องขึ้นอยู่กับความเมตตาปราณีของฟ้าฝน ยิ่งมาระยะหลังนี้ ดูเหมือนฝนฟ้าจะขาดความเมตตาปราณีเอาบ่อยๆ¹⁰⁹

ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นค่านิยมในการรับราชการ การจบในลักษณะหักมุมโดยการที่แม่ถูกกลุ่มมิชชันนารีหลอกว่าสามารถช่วยให้ลูกชายเข้าทำงานรับราชการได้ จึงสะท้อนให้เห็นถึงอันตรายของการยึดติดกับค่านิยมอย่างเหนียวแน่นของคนในสังคม เนื่องจากอาจถูกบุคคลบางกลุ่มแสวงหาผลประโยชน์จากค่านิยมนี้

กล่าวได้ว่า เรื่องสั้นทั้ง 2 เรื่องใช้กลวิธีการจบหักมุมเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการหลอกหลวงในสังคม ผู้หลอกหลวงเป็นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ และการหลอกหลวงดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะความไว้วางใจและการยึดติดของค่านิยม

กล่าวโดยสรุป การจบหักมุมของเรื่องสั้นที่นำมาศึกษา ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ต่อสามัญสำนึกและคุณธรรม ความพ่ายแพ้ต่อสถานการณ์ และการหลอกหลวงอันเป็นการจบที่นำไปสู่ผลร้ายทั้งสิ้น

ความพ่ายแพ้ต่อสามัญสำนึกและคุณธรรมเป็นการพ่ายแพ้ของตัวละครที่มีต่อสามัญสำนึกหรือคุณธรรมที่มีอยู่ในตัวเอง ส่วนความพ่ายแพ้ต่อสถานการณ์เป็นการพ่ายแพ้ของตัวละคร

¹⁰⁸ ฉลอง เจยาคม, "ปริญาที่ผมได้มา," ใน *ฐานันดรสุดท้าย*, หน้า 22.

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

ที่มีต่อสถานการณ์อันนำไปสู่ผลร้ายหรือชีวิตของตัวละคร และการหลอกลวงคือการที่ตัวละครถูกกลุ่มคนหรือเด็กหลอกเนื่องจากความไวใจและการยึดถือในค่านิยมมากเกินไป

4.5.2. การจบแบบตัวละครได้รับความสุข

การจบแบบตัวละครได้รับความสุขเป็นการจบแบบที่ตัวละครสามารถแก้ปัญหาขัดแย้งเอาชนะอุปสรรค หรือชนะผู้ร้ายและได้รับความสมหวังในสิ่งที่ต้องการ

เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีจบแบบตัวละครสมหวังมี 4 เรื่อง จากผู้เขียน 3 คน ดังนี้

- ประชาคม ลุนาชัย เรื่อง *มหกรรมแห่งชีวิต*
- วรธนะ กวี เรื่อง *หน้าต่างดวงตา* และ *หลุดโลกมหัศจรรย์*
- สมพงษ์ ทวี' เรื่อง *นายแพทย์*

เรื่อง *มหกรรมแห่งชีวิต* นำเสนอการเดินทางตามหาแก่นแท้แห่งเพลงเพื่อชีวิต เรื่อง *หน้าต่างดวงตา* เป็นเรื่องของเด็กเร่ร่อน ส่วนเรื่อง *หลุดโลกมหัศจรรย์* คือเรื่องของเด็กชายป้อนกับความฝันและจินตนาการ และเรื่อง *นายแพทย์* เป็นเรื่องของนายแพทย์ที่เหนื่อยหน่ายต่อการทำงาน

จากการศึกษา พบว่าเรื่องสั้นที่จบแบบตัวละครได้รับความสุขมีน้อยมากเมื่อเทียบกับเรื่องสั้นแบบหักมุมหรือการจบแบบเศร้า อย่างไรก็ตามในเรื่องสั้นที่จบแบบพบความสุขนั้น พบว่า การสมหวังของตัวละครคือชัยชนะที่มีต่อตนเองและต่อผู้อื่น

เรื่องสั้น *นายแพทย์* เป็นเรื่องที่ตัวละครซึ่งเป็นหมอได้พักผ่อนจากภาระการทำงานที่เหน็ดเหนื่อยในวันหยุดดังที่ปรารถนาในที่สุด นายแพทย์ต้องตรากตรำทำงานอย่างหนักตลอดบ่ายวันอาทิตย์ซึ่งควรจะเป็นวันหยุด ความตึงเครียดเกือบจะทำให้หมอระเบิดโทสะกับคนไข้

(...)เขาบอกตัวเองว่า อยากจะตบนางนั้นสักขาดให้สมแค้นเคือง หากไอ้หนุ่มนั้น
เข้าช่วยก็หมายความว่าต้องโดนหมัดลุน ๆ ของเขาสักโครมแน่นอน¹¹⁰

อย่างไรก็ตาม เมื่อนายแพทย์ประจำเวรเข้ามารับช่วงต่อ โทสะของนายแพทย์จึงสงบลงในที่สุดเพราะรู้ว่ากำลังจะได้พักผ่อน

¹¹⁰ สมพงษ์ ทวี', "นายแพทย์," ใน *เสียงสะท้อนของความรู้สึก*, หน้า 117.

เขาจะตรวจคนใช้อีกสักรายเป็นรายสุดท้ายสำหรับวันนี้ เขาจะตรวจให้ละเอียดลออ ให้ความรู้สึกที่ดีที่สุด วินิจฉัยโรคอย่างเต็มกำลังความสามารถ¹¹¹

การจบโดยตัวละครสามารถเอาชนะใจที่เต็มไปด้วยโทษของตัวเองและหันกลับมาตั้งใจจะรักษาคนไข้ให้ติดง่าม สะท้อนให้เห็นว่าการพักผ่อนอย่างเพียงพอส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ผู้ประกอบอาชีพนายแพทย์ก็ต้องการการพักผ่อนด้วยเช่นกัน

ในเรื่อง *มหกรรมแห่งชีวิต* ของ ประชาคม ลุนาชัย ตัวละครชื่อ ยืนชัย โอบอาทร สามารถค้นพบความหมายของเพลงเพื่อชีวิตที่แท้จริง และมีความหวังว่าจะนำบทเพลงเหล่านั้นเสนอสู่โลกและมนุษยชาติ

อีกไม่กี่นาทีข้างหน้า... พิณจากห้องทะเลเล็ก ซอกจากถนนคววม กลองจากหุบเขาสังหาร และปี่จากโพรงดิน จะประสานกันเป็นบทเพลง สั่นคลอนฝ่าเท้าที่ย่ำอยู่บนสะพานทุกแห่ง¹¹²

การตั้งความหวังในตอนจบที่จะให้ดนตรีที่สะท้อนภาพชีวิตอันขมขื่นจากหลายแหล่งที่ยืนชัย โอบอาทร พบ ดังก้องกังวานไปทั่วทุกแห่ง เป็นการบรรลุถึงความเป็นนักดนตรีเพื่อชีวิตของตัวละคร การจบลักษณะดังกล่าวคือการแสดงให้เห็นว่าปณิธานของยืนชัยที่ต้องการเข้าถึงแก่นแท้แห่งดนตรีเพื่อชีวิตและนำมาเสนอต่อผู้คนนั้นบรรลุผลสำเร็จ

เรื่องสั้นทั้ง 2 เรื่องนำเสนอให้เห็นว่าตัวละครมีชัยชนะต่อตนสะท้อนให้เห็นถึงการพักผ่อนที่เพียงพอส่งผลต่อประสิทธิภาพของงาน และความหวังที่จะนำเสนอความทุกข์ยากของมวลชนต่อสังคม

การจบแบบตัวละครได้รับความสุขยังนำเสนอให้เห็นว่าตัวละครอื่นในเรื่องสามารถเปลี่ยนความคิดหรือทัศนคติที่มีต่อตัวละครหลักได้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ภาพลักษณ์หรือสถานการณ์ดีขึ้น เช่นเรื่อง *หน้าต่างดวงตา* ครั้งแรกที่แม่ของเด็กหญิงเห็นเด็กชายเร่ร่อนที่ยืนมองลูกสาวรับประทานไก่ เธอมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเด็กชาย ทำให้เธอสั่งห้ามลูกสาวยืมให้เด็กชาย โดยให้เหตุผลว่าเด็กชายเป็นเด็กไม่ดี โดยกล่าวว่า “เด็กพวกนี้บางทีก็เป็นเด็กไม่ดี ชี้ขโมย ไม่น่าคบ”¹¹³

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

¹¹² ประชาคม ลุนาชัย, “มหกรรมแห่งชีวิต,” ใน *มหกรรมแห่งชีวิต*, หน้า 198.

¹¹³ วรณะ กวี, “หน้าต่างดวงตา,” ใน *ดั่งดอกไม้มีชีวิต* (กรุงเทพฯ : บัญชีแบงก์, 2540), หน้า

คำอธิบายของแม่ทำให้เด็กหญิงสับสน คิดว่าเด็กชายคงเป็นเด็กซี้ขโมยเช่นที่แม่บอก เธอจึงเลิกยิ้มกับเด็กชาย อย่างไรก็ตามเมื่อเด็กชายนำกระเป๋าสตางค์เงินที่เก็บได้มาคืนแม่ ทำให้แม่กระอักกระอ่วนใจ

หล่อนรู้สึกหน้าชาขึ้นวาบ รวากับถูกตบหน้าด้วยดวงตาสีเขียวของเด็กชาย สาวใหญ่รับกระเป๋าสตางค์มาตรวจ ถอนใจอย่างโล่งอกเมื่อของสำคัญอยู่ครบพร้อมทั้งเงิน ไม่มีใครฉกชิงของหล่อนแต่หล่อนทำตกเสียเอง และเด็กชายที่หล่อนแน่ใจว่าจะต้องเป็นเด็กไม่ดีเป็นผู้เก็บกระเป๋ามาใบนี้ส่งให้โดยไม่มีของใดถูกฉวยหยิบไป¹¹⁴

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมของเด็กชายสามารถเปลี่ยนทัศนคติความคิดของแม่เด็กหญิงได้ ชัยชนะของตัวละครแสดงให้เห็นว่าเรื่องสั้นนำเสนอประเด็นความคิดที่ว่า การตัดสินคนจากรูปลักษณ์ภายนอกเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

เรื่อง *หลุดโลกมหัศจรรย์* เป็นเรื่องราวในความฝันของเด็กชายโยเยที่ได้พบกับสิ่งสาราสัตว์ต่างๆ ได้เห็นว่ามีผู้ใหญ่ใจร้ายหลายคนล่าสัตว์ในป่า เด็กชายเชื่ออย่างจริงจังว่าตัวเองไม่ได้ฝันแต่ได้เข้าไปในหนังสือนิทานที่อ่าน แม้ว่าป่าแฉ่วจะสามารถอธิบายได้ว่าไม่มีใครตั้งใจฝันได้ แต่เมื่อเห็นข้อความในหนังสือนิทาน ป่าแฉ่วก็พบว่าไม่มีใครห้ามความฝันของเด็กได้เช่นกัน

“ในป่ามหัศจรรย์แห่งนี้...เด็กดีเท่านั้นที่จะค้นพบและเก็บรักษามันเอาไว้ได้ สำหรับพวกผู้ใหญ่ใจร้ายในไม่ช้าก็จะหมดไป เพราะโลกกำลังต้องการเด็กดีรุ่นใหม่ ที่ไม่เห็นแก่ตัวเอาเปรียบสัตว์เข้ามาแทนที่ผู้ใหญ่ใจร้าย อย่างน้อยก็มีหนูคนหนึ่งที่กำลังเติบโตเป็นอนาคตให้สัตว์ป่าต่อไป”¹¹⁵

เรื่องสั้นดังกล่าวมีลักษณะการเล่าเรื่องแบบนิทานโดยการให้สิ่งสาราสัตว์สามารถพูดได้ เหตุการณ์ที่โยเยไปพบกับสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นล้วนเกิดขึ้นในขณะที่เด็กชายโยเยหลับ ในความคิดของเด็ก ความฝันดังกล่าวคือเรื่องจริงดังเช่นที่โยเยเตรียมปิ่นฉีดน้ำและหน้ากากไว้ข้างตัวก่อนนอน เรื่องราวในป่ามหัศจรรย์ของโยเยจึงเป็นจินตนาการหลังจากที่เด็กชายโยเยได้อ่านหนังสือนิทาน การที่ป่าแฉ่วเห็นข้อความดังกล่าวในหนังสือนิทาน ทำให้ป่าแฉ่วเริ่มตระหนักได้ว่า

¹¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

¹¹⁵ วรรณะ กวี, “หลุดโลกมหัศจรรย์,” ใน *ดังดอกไม้มีชีวิต*, หน้า 184.

หนังสือนิทานสามารถสร้างจินตนาการให้แก่เด็กได้ ทำให้เด็กมองโลกในแง่ดี เติบโตขึ้นมาเป็นคนดีของสังคม อาจกล่าวได้ว่าการจบเรื่องดังกล่าวทำให้ตัวละครทั้งสองพบความสุขในที่สุด

กล่าวโดยสรุป พบว่าเรื่องสั้นที่จบแบบตัวละครได้รับความสุขมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับเรื่องสั้นจบหักมุมหรือเรื่องสั้นที่จบแบบตัวละครได้รับความทุกข์ เรื่องสั้นที่จบแบบตัวละครได้รับความสุขนำเสนอให้เห็นว่าตัวละครสามารถเอาชนะตนเองและผู้อื่นได้ สะท้อนให้เห็นถึงการพักผ่อนที่เพียงพอส่งผลต่อประสิทธิภาพของงานและความหวังที่จะนำเสนอความทุกข์ยากของมวลชนต่อสังคม ส่วนเรื่องสั้นที่ตัวละครได้รับชัยชนะต่อผู้อื่น พบว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็กอันแสดงให้เห็นถึงทัศนคติที่ดีของผู้เขียนที่มีต่อเด็ก เพื่อสะท้อนว่ารูปลักษณะภายนอกของคนในสังคมไม่ใช่สิ่งที่ตัดสินว่าคนนั้นเป็นคนดีหรือไม่ และยังสะท้อนให้เห็นว่าจินตนาการเป็นสิ่งที่ดี

4.5.3. การจบแบบตัวละครได้รับความทุกข์

นอกจากการจบแบบตัวละครมีความสุขแล้ว ยังมีการจบในลักษณะที่ตัวละครไม่สมหวัง ตัวละครสำคัญอาจถูกทำร้าย ทำลาย หรือพ่ายแพ้แก่อุปสรรค สูญเสียทรัพย์สินหรือสิ่งที่รักจนถึงขั้นเสียชีวิต

จากการศึกษาพบว่าเรื่องสั้นมีการจบแบบตัวละครได้รับความทุกข์มากที่สุดในจำนวนลักษณะการจบทั้งหมด คือมี 40 เรื่อง จากผู้เขียน 17 คน ดังนี้

- กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เรื่อง *แพะในกุโบร์*
- จำลอง ชิงชลจิตร เรื่อง *หวนไหวและเปราะบาง และ แคร์เริ่มต้นเท่านั้น*
- จุฬิลาภ ละคร เรื่อง *ระหว่างเที่ยงคืน และ หมอลำหมอมแคน*
- ฉลอง เจयाคม เรื่อง *สัตว์ป่ากับคนเถื่อน คนก่อสร้าง และ ลมหนาวโลกหัน*
- ตะวัน สันติภาพ เรื่อง *อาจารย์มืออาชีพ ผู้หญิงมีสี่สัน รองเท้าเปื้อนเลือด เหตุ และ สายพันธุ์?*
- ทินกร หุตางกูร เรื่อง *ทางสายไกลที่ไม่มีแสงไฟ ดอกไม้สีฟ้า ในอุโมงค์ส่งน้ำใต้ดิน และ เพลงแมลง*
- ประชาคม ลุนาชัย เรื่อง *นิยายจากชายฝั่ง เพลงคลื่น สุดฝั่งของฟ้า และ บ่วงไฟ*
- ประมวล มณีโรจน์ เรื่อง *บ้านหลังสุดท้ายของดวงตะวัน*
- พิสิฐ ภูศรี เรื่อง *บ้านของชายผู้ผูกคอตาย หลังจากสงคราม และ เสียงเพรียกจากชอยร้าง*
- ไพโรจน์ บุญประกอบ เรื่อง *คนหนินา ผู้ชายวันอาทิตย์ และ อันตรธาน*

- มวนยา พร เรื่อง คุณตา-คุณยาย และ ปราบฏกรรม
- มาโนช พรหมสิงห์ เรื่อง ในวันอ้างว้าง
- วรณะ กวี เรื่อง ลางสังหรณ์ เพลงขอทาน โฉนดยายช้วน และ จินตภาพ
- วีระ สุตสังข์ เรื่อง ชาวนาชานเมือง
- สนั่น ชูสกุล เรื่อง ถนนไปชายเล
- สังคม ภาสขมาลา เรื่อง หายหา
- เอื้อ อัญชลี เรื่อง วันอันแสนสนุกของเซอวี และ ลูกคนที่สิบของแม่

จากการศึกษาพบว่าเรื่องสั้นที่นำเสนอการจบดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงภาวะของความพ่ายแพ้ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ ความพ่ายแพ้ระหว่างมนุษย์ต่อชะตากรรม และความพ่ายแพ้ระหว่างมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม

4.5.3:1 ความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อมนุษย์

การจบเรื่องที่สะท้อนให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์แสดงให้เห็นผลของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ในสังคม สะท้อนการเอาตัวเปรียบ การเห็นผลประโยชน์เป็นใหญ่เหนือสิ่งอื่น และความอยุติธรรมในสังคมอันเกิดจากการใช้อำนาจ เช่นเรื่อง คนหนีนา แสดงให้เห็นการเอาตัวเปรียบของนายทุนที่มีต่อชาวนา ตัวละครต้องเข้ามาทำงานในเมืองเพื่อหนีจากการเป็นชาวนา

ผมเพิ่งจะมาสว่างกระจ่างแจ้งในคำพูดของพ่อก็เมื่อเรียนจบแล้วและเริ่มทำงานทำมาหากินด้วยลำแข้งของตัวเอง พ่อพูดถูกทีเดียว...ความเหนื่อยยากนั้น พ่อและคนในฐานะเดียวกับพ่อเป็นผู้แบกรับไว้ แต่โทษนั้นผลที่มันเกิดด้วยความเหนื่อยยากนั้นกลับไม่ใช่ของพ่อ และร้ายกว่านั้น ไม่ช้าไม่นานคนที่ได้รับโทษนั้นโดยมิได้ลงแรง ก็กลายเป็นคนที่พ่อจะต้องจ่ายค่าเช่าสำหรับที่นา ซึ่งแต่เดิมมันเป็นของพ่อ¹¹⁶

อาชีพชาวนาที่ลูกชายของตัวละครได้รับการสั่งสอนจากครุว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติจึงเป็นเพียงภาพในอุดมคติที่ตรงกันข้ามกับความจริงเท่านั้น ผู้เขียนสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงว่า ชาวนาผู้ซึ่งถือว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติมีความลำบากยากแค้น และยังคงถูกขูดรีดจากพ่อค้า

¹¹⁶ไพโรจน์ บุญประกอบ, "คนหนีนา," ใน พระเจ้ามาสาย, หน้า 49.

คนกลาง ความลำบากของชาวนาจึงยากที่ใครจะเข้าใจดังในตอนจบของเรื่อง ตัวละครไม่สามารถอธิบายให้ลูกชายเข้าใจว่าทำไมจึงไม่มีใครอยากทำนาอีกแล้ว

การเอาไรต์เอาเปรียบยังปรากฏในรูปของการฉกชิงผลงานสร้างสรรค์ของผู้มีฐานะทางสังคมดีกว่า ในเรื่อง เพลงขอทาน สำเร็จซึ่งเป็นเพียงขอทานตาบอดข้างถนนถูกนักแต่งเพลงชื่อดังแอบอ้างนำเพลงของเขาไปออกอัลบั้มจนโด่งดัง สำเร็จไม่สามารถเรียกร้องผลประโยชน์ที่ควรจะเป็นของตัวเองคืนมาได้ เพราะเขาไม่ใช่คนเด่นคนดัง เขาเป็นเพียงคนสถานะต่ำต้อยในสังคมเท่านั้น การจบด้วยการที่ตัวละครเลิกแต่งเพลงเลิกร้องเพลงจึงเป็นการสะท้อนภาวะของคนที่ถูกเอาไรต์เอาเปรียบแต่ไม่สามารถลุกขึ้นต่อสู้กับคนที่มีอิทธิพลมากกว่าได้

(...) สำเร็จจะไว้ใจใครได้อีก ในโลกมืดเขาจำต้องคอยหลบหลีกนักฉกฉวยโอกาสให้ดีกว่านี้เสียแล้ว¹¹⁷

ผู้เขียนสะท้อนเห็นถึงสภาพความเลวร้ายที่มนุษย์กระทำต่อมนุษย์ การเอาไรต์เอาเปรียบของคนในสังคมที่มักฉกฉวยผลประโยชน์จากผู้ด้อยกว่าอยู่เสมอ สะท้อนให้เห็นถึงความไม่มีอภัยต่อการแอบอ้างผลงานคนอื่นเป็นของตัวเอง คนในสังคมพร้อมจะเบียดเบียนผู้ด้อยกว่าอยู่เสมอ เช่นเดียวกับเรื่อง ถนนไปชายทะเล เลี่ยมต้องใช้ชีวิตในคุกในขณะที่คนร่ำรวยขึ้นจากโครงการตัดถนนผ่านเข้าสู่หมู่บ้าน

เลี่ยมเป็นเหยื่อของการเอาไรต์เอาเปรียบของคม การพยายามลุกขึ้นต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิ์ของตัวเองเมื่อที่ดินจะถูกตัดแบ่งไปเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ ทำให้เลี่ยมต้องสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างทั้งบ้าน ที่ดิน และอิสรภาพ สะท้อนให้เห็นว่าผู้ด้อยโอกาสในสังคมที่ถูกเอาเปรียบ ไม่มีโอกาสที่จะต่อต้านผู้ที่มีโอกาสมากกว่าในสังคมได้ และหากจะยื่นกรานสู้เพื่อปกป้องสิ่งที่เป็นของตนก็ถูกคนที่คอยจ้องเอาเปรียบทำลายจนย่อยยับ ผู้คนในสังคมทุกวันนี้จึงไม่เหลือน้ำใจให้แก่กันเหมือนดังคมซึ่งเป็นเพื่อนเก่า แต่ก็ทำลายเลี่ยมเพียงเพื่อผลประโยชน์ของตัวเองได้

นอกจากนี้ เมื่อมนุษย์หวังเพียงผลประโยชน์เป็นใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ผูกพันกันด้วยความรู้สึกทางใจก็หายไป การจบของเรื่องสั้น โคนดยายช้วน เป็นตัวอย่างของลูกชายคนโตที่ผูกพันกับแม่เพียงเพราะต้องการมรดกเท่านั้น เมื่อลูกชายคนโตรู้ว่าแม่ยกที่ดินทั้งหมดให้ลูกสาวความผูกพันก็จบสิ้นลง เขาปล่อยให้แม่ตายบนกรรมที่ดินนั่นเอง

¹¹⁷วรรณะ กวี, "เพลงขอทาน," ใน *ดั่งดอกไม้ไม่มีชีวิต*, หน้า 97.

ซากลับลูกสาวยายช้วนต้องว่าจ้างรถกะป้อกลับ... หวนคำนึงถึงตอนขาไปหล่อนกับแม่ยังได้นั่งรถเก๋ง แม่บีบมือหล่อนไว้แต่ขณะนี้หล่อนต่างหากที่เป็นฝ่ายบีบมือแม่... มือที่แปะแม่โป้งบนโหนดที่หล่อนถืออยู่ในอีกมือ ปานนี้พี่ชายหล่อนจะรู้หรือไม่ว่าเขาขับรถพาแม่มาตายที่กรมที่ดิน และยังทิ้งร่างแม่ไว้อย่างไม่ดูคำดูดีหลังจากไม่ได้โหนดของแม่กลับไป¹¹⁸

ความตายของยายช้วนในตอนจบเรื่อง ได้เน้นย้ำสภาพความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมที่ยึดโยงกันด้วยผลประโยชน์ เรื่องสั้นได้ยกตัวอย่างในความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างแม่ลูกซึ่งเป็นตัวอย่างของสังคมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและเหนียวแน่นที่สุด แต่ก็ยังผูกพันกันเพราะผลประโยชน์ การที่ลูกชายปล่อยให้ยายช้วนตายที่กรมที่ดินเมื่อรู้ว่าตัวเองไม่สมหวังในมรดกซึ่งคิดว่าแม่จะมอบให้ สะท้อนให้เห็นถึงภาวะวิกฤตของความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมที่ไม่เหลือความผูกพันทางใจใดๆต่อกันอีกแล้ว

นอกจากการจบด้วยความพ่ายแพ้ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์จะสะท้อนให้เห็นถึงการเอารอดเอาเปรียบในสังคม การยึดผลประโยชน์เป็นเรื่องใหญ่แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความอยุติธรรมของผู้ใช้อำนาจอีกด้วย ในเรื่องสั้น สัตว์ป่ากับคนเถื่อน คินถูกจับติดคุกเพราะล่าสัตว์ป่าเป็นอาหาร ขณะที่ตำรวจตระเวนชายแดนกลับไม่มีความผิดในโทษฐานเดียวกันทั้งที่ล่าสัตว์มากกว่า การจบด้วยข้อสรุปตรงไปตรงมา ของเด็กสะท้อนให้เห็นว่าผู้มีอำนาจอยู่ในมือสร้างความชอบธรรมให้ตัวเองได้เสมอ

“มันต้องเป็นเพราะปืนแน่ๆ เลย พ่อใช้ปืนตีข้างทำเองไม่ทันสมัยเลยถูกจับ แต่ถ้าใช้ปืนทันสมัยเหมือนของนาย ก็คงไม่ถูกจับหรอก”¹¹⁹

ปืนเป็นเครื่องหมายของอำนาจ ผู้ถือปืนที่ทันสมัยกว่าคือผู้ที่มีอำนาจมากกว่า เมื่อมีอำนาจมากกว่าก็สร้างความชอบธรรมได้มากกว่า การถูกจับของคินในขณะที่ตำรวจตระเวนชายแดนทำผิดในข้อหาเดียวกันแต่ไม่มีใครเอาผิดคือความพ่ายแพ้ของระบบยุติธรรมในสังคม เรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นว่าผู้มีอำนาจในมือคือผู้สร้างความยุติธรรมให้แก่ตัวเองได้

¹¹⁸ วรรณะ กวี, “โหนดยายช้วน,” ใน *ดั่งดอกไม้ไม่มีชีวิต*, หน้า 146.

¹¹⁹ ฉลอง เจยาคม, “สัตว์ป่ากับคนเถื่อน,” ใน *ฐานันดรสุดท้าย*, หน้า 68.

กล่าวได้ว่าในเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์นั้น ผู้เขียนสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะของการเอาตัวรอดเปรียบกันของคนในสังคม การยึดถือผลประโยชน์เหนือความสัมพันธ์ทางจิตใจ และความอยู่ดีศรีธรรมในสังคมที่เกิดจากการมีอำนาจที่เหนือกว่า

4.5.3.2 ความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อชะตากรรม

การจบเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ระหว่างมนุษย์ต่อชะตากรรมเป็นการจบที่สะท้อนให้เห็นสภาพของตัวละครที่ต้องรับผลร้ายโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงและไม่มีโอกาสยับยั้ง เช่นตัวละครที่ต้องย้ายหลักแหล่งทำมาหากินอยู่ตลอดเวลา ในเรื่อง *คนก่อสร้าง* อาชีพก่อสร้างเป็นอาชีพที่รายได้น้อยและต้องย้ายที่ทำงานเสมอ คนที่ทำอาชีพนี้จึงไม่อาจสร้างบ้านของตัวเองได้

ถ้าจะเปรียบไปแล้ว ฉันก็เหมือนกับช่างตัดผมทุกๆ ไป ที่สามารถจะตัดผมให้ใครต่อใครได้ แต่ก็หาสามารถตัดให้ตัวเองได้ไม่ ฉันก็เช่นกัน สร้างตึกสร้างบ้านให้ใครต่อใครอยู่ได้ไม่รู้กี่หลังต่อกี่หลัง แต่บ้านที่สำเร็จลงอย่างถาวรเพื่อฉันเพื่อทุกคนในครอบครัวของฉัน ไม่เคยมีเลย แต่ถ้าจะกล่าวไปแล้วสภาพเช่นนี้ ใช่ว่าจะเกิดขึ้นกับฉันคนเดียวก็หาไม่ คนก่อสร้างเป็นร้อยเป็นพันก็ตกอยู่ในสภาพเดียวกันกับฉันแทบทั้งสิ้น¹²⁰

ในเรื่องนี้อาชีพคนก่อสร้างเป็นอาชีพที่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของชะตากรรมและไร้โอกาสจะแก้ไขความเหลื่อมล้ำต่ำสูงดังกล่าวได้ เช่นเดียวกับตัวละครเด็กกำพร้าในเรื่อง *สายพันธุ์?* ที่ไม่มีคนรับเลี้ยงเพราะผู้ที่คิดจะรับเลี้ยงตัดสินเด็กคนนี้จากพฤติกรรมของแม่และพี่สาว ผู้กุมชะตากรรมจึงไม่ใช่เจ้าของชะตากรรม หากแต่เป็นบุคคลภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตของเด็กเลยแม้แต่น้อย ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถกล่าวโทษผู้ที่คิดจะรับเลี้ยงเด็กได้เช่นกัน เพราะการพิจารณารับเด็กมาเลี้ยงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนซับซ้อน

(...) การเลี้ยงเด็กคนหนึ่งเหมือนลูกไม่ใช่เรื่องใหญ่ระดับซื้อบ้านหรือรถ เพราะสองสิ่งนั้นสามารถถ่ายต่อไปยังผู้อื่นได้หากสิ้นความปรารถนา แต่การเลี้ยงดูเด็กนั้นลูกย่อมทอดสายสัมพันธ์ไม่สิ้นสุด ไม่มีสิทธิ์ถ่ายโอนให้ใคร จะต้องเหนื่อยกายหนักหนายิ่งกว่างานขึ้นโต๊ะตลอดช่วงวัยอนุบาลถึงประถมศึกษา จะต้องเหนื่อยใจเมื่อเธอแตกเนื้อสาวในระดับมัธยมจรมหาวิทยาลัย และอาจทอดยาวจนชั่วชีวิต

¹²⁰ อรรถกถาของ “คนก่อสร้าง” ใน *สวนพฤกษศาสตร์* หน้า 57

ของความเป็นพ่อแม่ มิพักต้องพูดถึงเงินทองที่ใช้เพื่อการนี้ซึ่งใคร ๆ ก็รู้ว่าสิ้นเปลืองปานใด¹²¹

การตัดสินใจของตัวละครที่ไม่รับเด็กหญิงมาเลี้ยงในตอนจบของเรื่องทั้งที่หลงรักเอ็นดูเธอ จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นความผิดของเด็กหรือเป็นความผิดของผู้รับเลี้ยง สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของชะตากรรมบางอย่างที่มีต่อมนุษย์ เช่นเดียวกับเรื่อง เหตุ ที่ตัวละครกลายเป็นอาชญากรเพราะสภาพครอบครัวในวัยเด็ก ผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงต้นเหตุที่แท้จริงอันก่อให้เกิดพฤติกรรมบางอย่างเมื่อโตขึ้น นั่นคือการเลี้ยงดูในวัยเยาว์ ตัวละครในเรื่องถูกแรงกดดันในครอบครัวจนทำให้ต้องหนีออกจากบ้าน ผจญกับโลกที่เลวร้ายซึ่งหล่อหลอมให้ตัวละครเป็นคนเลว พฤติกรรมของเขานั้นมีสาเหตุมาจากความรักที่มีต่อแม่แต่ไม่ได้รับการตอบสนอง

เสียงคำทอเอ็ดอิงราวอยู่กลางสนามจลาจลยังคงดำเนินต่อไป ตำรวจหลายนายประสานมือล้อมเขาไว้ การทำแผนประทุษกรรมประกอบคดียังไม่เสร็จสิ้น เขาคิดถึงแม่ แม่อาจเป็นคนเดียวในโลกที่ไม่อยากฆ่าเขาในเวลานี้...แต่ก็ไม่แน่นัก¹²²

การจบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ชีวิตของมนุษย์ที่สร้างขึ้นมาจากพื้นฐานครอบครัว และมนุษย์เป็นเพียงผู้รับผลของพื้นฐานดังกล่าวอันจะนำชีวิตไปสู่ทิศทางใดทิศทางหนึ่ง เรื่องสั้นดังเรื่องนี้ให้เห็นว่าพื้นฐานที่เลวร้ายในครอบครัวที่ตัวละครประสบ ผลของพื้นฐานดังกล่าวผลักดันชีวิตของตัวละครไปสู่ทิศทางแห่งอาชญากรรม แนวคิดดังกล่าวคล้ายคลึงกับการจบของเรื่อง อันตรธาน ที่แสดงให้เห็นว่าชีวิตอุโรตกต่ำลงจนกลายเป็นโสเภณีเพราะเธอต้องประสบกับชีวิตที่โหดร้ายอันเป็นผลมาจากพื้นฐานครอบครัวที่เลวร้าย เธอจึงเลือกทำแท้งลูกของตัวเอง เพื่อไม่ให้ลูกต้องเกิดมาพบกับชะตากรรมเช่นเดียวกับเธอ

เส้นสายความผูกพันกับอนาคตขาดสะบั้นลงทันทีที่เลือกก่อนนั้นถูกทำลาย แต่อูโรมารู้ชัดเจนในภายหลัง
สายไซที่เป็นรากเหง้าแห่งอดีตของเธอนั้นโดนบั่นสะบั้นไปนานแล้ว

¹²¹ ตะวัน สันติภาพ, "สายพันธุ์?" ใน *ปมเหตุและนกกระจอกสามตัว*, หน้า 117-118.

¹²² ตะวัน สันติภาพ, "เหตุ," ใน *ปมเหตุและนกกระจอกสามตัว*, หน้า 27.

เธอเป็นเสมือนสสารที่ล่องลอยไร้สิ่งเกี่ยวยึด เคว้งคว้างไปอย่างไรจุด
หมาย¹²³

อดีตของอุไรคือความเลวร้ายในทุกด้าน การล่องเกินทางเพศของพ่อส่งผลใหญ่หลวงต่อ
ชีวิตของเธอ เพราะหมายถึงการที่เธอถูกครอบครัวตัดความสัมพันธ์อย่างสิ้นเชิง ชีวิตของอุไรจึง
ต้องเคว้งคว้างไปตามชะตากรรม ต้องตกอยู่ในฐานะของผู้ถูกระทำโดยตลอดและไม่อาจกล่าว
โทษใครได้ การเลือกเป็นโสเภณีของอุไรนั้นก็เพื่อหนีให้ห่างจากครอบครัวนั่นเอง อุไรจึงไม่ใช่ผู้กุม
ชะตากรรมของตัวเอง แต่เป็นผลมาจากพื้นฐานเลวร้ายของครอบครัวที่ผลักดันให้เธอกลายเป็น
โสเภณี การตัดสินใจทำแท้งของอุไรได้สะท้อนให้เห็นว่าชีวิตมนุษย์เต็มไปด้วยความเลวร้าย มนุษย์
ไม่มีโอกาสได้เลือกใช้ชีวิต สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับลูกของอุไรคือการไม่ต้องเกิดมามีชีวิตระทมทุกข์เช่น
เดียวกับที่เธอเคยพบเจอ

นอกจากการจบของเรื่องได้สะท้อนให้เห็นถึงชะตากรรมของมนุษย์ที่ต้องตกอยู่ในฐานะผู้
ถูกระทำโดยไม่มีโอกาสเลือกแล้ว เรื่องสั้นของประชาคม ลุนาชัย ยังสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของ
มนุษย์ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของชะตากรรมบางอย่างที่อยู่เหนือจากน้ำมือของมนุษย์อีกด้วย เช่น
เรื่อง *นิยายจากชายฝั่ง* หลังจากติดคุกอยู่หลายปี พ่อของหมึกก็กลับมา แต่กลายเป็นการเพิ่มภาระ
ให้กับหมึกยิ่งขึ้นไปอีก เพราะพ่อกลายเป็นคนพิการขาขาด

หมึกนั่งคู่เขาอยู่ข้าง ๆ กำลังป้อนยาและน้ำใส่ปากพ่ออย่างใส่ใจ ทั้งสอง
ยังไม่รับรู้การมาของเราสามคน
แหลมกับมิ่งยืนนิ่งงัน ข้าพเจ้าถอนหายใจออกมาหนักหน่วง¹²⁴

ไม่ใช่ความผิดของพ่อที่ต้องติดคุกในพม่าหลายปีและไม่ใช่ความผิดของแม่ที่เป็นอัมพาต
ครึ่งตัว ภาระการเลี้ยงดูทั้งหมดตกอยู่กับหมึกซึ่งยังเป็นเด็กคนหนึ่งเท่านั้น การรอคอยพ่ออย่างตื่น
เต้นของหมึกแต่ต้องพบกับสภาพของพ่อที่ขาขาดสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของชะตากรรมบางอย่าง
ที่อยู่เหนือไปกว่าที่มนุษย์จะลุกขึ้นต่อต้าน มนุษย์จึงอยู่ในฐานะของผู้รับเคราะห์กรรม ดังเช่นที่
แหลมกับมิ่งและตัวละคร "ข้าพเจ้า" ต้องถอนใจอย่างหนักหน่วงเมื่อได้เห็นสภาพครอบครัวของ
หมึก

¹²³ไพโรจน์ บุญประกอบ, "อันตรธาน," ใน *มรณะจรรย์*, หน้า 66.

¹²⁴ประชาคม ลุนาชัย, "นิยายจากชายฝั่ง," ใน *ลูกแก้วสำรอง*, หน้า 65.

เรื่อง เพลงคลื่น ก็เช่นเดียวกัน ธงตัดสินใจไม่อยู่กับแม่มายลูกติดในตอนจบเรื่อง เพราะรู้ว่าสักวันหนึ่งสามีของเธอจะต้องกลับมา เช่นเดียวกับที่ธงเคยติดคุกที่พม่าแล้วกลับมาพบภรรยาและลูกของเขาอยู่กับสามีคนใหม่ เขายังจำได้ถึงความรักซ้ำของตัวเอง

(...)เมื่อเขากลับถึงเรือนชานเพียงก้าวแรกก็เผชิญกับสิ่งที่ไม่คาดคิด เมียมองเขาด้วยสายตาดิ้นกั้ว ลูกน้อยตัวสั้นลนลานเหมือนเขาเป็นผีร้าย ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนไป เพียงระยะเวลาปีครึ่งที่เขาจากไป ชายคนใหม่เข้ามาแทนที่ว่างและครอบครองทุกอย่างซึ่งเคยเป็นของเขา ความรู้สึกของเขายามนั้นไม่ต่างจากเรือลำเล็กที่แล่นผ่านรสุมโหดร้ายมาจากกลางทะเลลึก พอเห็นฝั่งรำไรอยู่เบื้องหน้ากลับถูกแรงคลื่นลูกสุดท้ายโถมซัดอัปปาง¹²⁵

จะเห็นได้ว่า ความรู้สึกของธงไม่ใช่ความโกรธ แต่เป็นความรู้สึกอ้างว้าง มึนงง ผู้เขียนเปรียบเทียบความรู้สึกของตัวละครกับเรือที่อยู่ท่ามกลางพายุในทะเล อย่างไรก็ตามธงเข้าใจดีว่าสถานการณ์ของการไม่มีหัวหน้าครอบครัวนั้นลำบากเพียงใด เขาไม่สามารถกล่าวโทษใครได้ เพราะมันเป็นเคราะห์กรรมที่กระหน่ำซ้ำเติมชีวิตของมนุษย์ และมนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงหนีต่อชะตากรรมนั้นได้

ในเรื่อง *สุดฝั่งขอบฟ้า* ก็เช่นกัน ความตายของซิ่นและชอบสะท้อนให้เห็นชะตากรรมที่ "เล่นตลก" กับชีวิตของคนทั้งสอง เมื่อเหตุการณ์ทุกอย่างกำลังจะไปได้ด้วยดี ชอบและซิ่นกำลังจะได้เงินก้อนและกลับบ้านไปแต่งงานหลังจากเรือเข้าฝั่ง แต่ทั้งสองกลับต้องมาตกล้ำตาย

เรื่องสั้นเรื่องนี้แสดงให้เห็นความอดทนและอดทนต่อผู้กับการทำงานหนักในเรื่องประมงของซิ่นและชอบ โดยเฉพาะซิ่นยังต้องอดทนต่อโรคประจำตัวที่รุมเร้า ความตายของตัวละครทั้งสองจึงเหมือนเป็นการถูกโชคชะตาล้นแก้ง จะเห็นได้ว่าเรื่องสั้นของประชาคม ลุนาชัยทั้ง 3 เรื่องสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของมนุษย์ที่อยู่ในกำมือของอำนาจที่มองไม่เห็น สำหรับผู้เขียนแล้ว มนุษย์ไม่ได้มีอำนาจที่จะเลือกวิถีชีวิต แต่อยู่ในฐานะของผู้ถูกกระทำโดยแท้

กล่าวได้ว่า การจบของเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ระหว่างมนุษย์ต่อชะตากรรมได้สะท้อนแนวความคิดของผู้เขียนว่า มนุษย์ไม่มีอิสระที่จะเลือกใช้ชีวิตดังที่ใจปรารถนา มนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจบางอย่างซึ่งอาจมาจากพื้นฐานครอบครัวในวัยเด็ก หรืออาจเป็นสิ่งที่เกินประสาธลัมผัสของมนุษย์จะรับรู้ได้ มนุษย์จึงตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำโดยไม่มีสิทธิ์หลีกเลี่ยง

¹²⁵ ประชาคม ลุนาชัย, "เพลงคลื่น," ใน *นาฏกรรมแห่งชีวิต*, หน้า 100.

4.5.3.3 ความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม

เรื่องสั้นที่จบด้วยความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นการจบที่สะท้อนสภาพของความโดดเดี่ยว และความพ่ายแพ้ต่อการพัฒนาทางวัตถุ

การจบในเรื่อง *แพะในกุโบร์* สะท้อนให้เห็นถึงภาวะของคนที่ต้องพ่ายแพ้ต่อการพัฒนาทางวัตถุ ชุมชนกุโบร์อันเป็นกลุ่มชนมุสลิมเก่าแก่ต้องย้ายออกจากที่เดิมด้วยผลของการตัดสินใจของอานนท์ที่จะพัฒนาที่ดินในกุโบร์ให้เป็นท่าจอดรถโดยสาร แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าอานนท์เป็นผู้กระทำต่อชุมชนกุโบร์ ทว่าอานนท์นั่นเองที่ต้องพ่ายแพ้ต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมอันเป็นผลมาจากการแข่งขันทางธุรกิจและความจำเป็นต้องพัฒนา

“ผมรู้ว่าลูกรู้สึกอย่างไร” อานนท์เอ่ยขึ้นอย่างอึดอัด “ผมเสียใจที่ต้องทำแบบนี้ แต่ผมบอกแล้ว มันมีความจำเป็น ลูไม่รู้หรือว่าผมรู้สึกอย่างไร ผมต้องคิดมากมายขนาดไหน บางทีผมอาจเศร้ามากกว่าที่ลูจะเป็น...”¹²⁶

คำกล่าวแสดงความเสียใจของอานนท์ไม่ใช่คำพูดที่ไร้ความหมาย เขาได้ผ่านการตัดสินใจอันหนักหน่วงหลายต่อหลายครั้ง ความจำเป็นที่ต้องพัฒนาที่ดินทำให้เขาต้องทำในสิ่งที่ค้านกับคุณธรรมที่พ่อเคยยึดถือ การจบด้วยการตัดสินใจย้ายชุมชนกุโบร์ออกไปจากที่ดินจึงสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาทางวัตถุที่ไม่เพียงแต่รุกคืบเข้ามาสู่ชุมชนในรูปของตึกรามบ้านช่องและวัฒนธรรมการใช้ชีวิตแบบใหม่เท่านั้น แต่การพัฒนายังสามารถทำให้คุณธรรมประจำใจที่มีอยู่ต้องพ่ายแพ้อย่างสิ้นเชิงอีกด้วย

การจบในเรื่อง *ชาวนาขานเมือง* สะท้อนให้เห็นว่าความเจริญทางวัตถุยังสามารถดึงมนุษย์ให้ตกไปเป็นทาสได้ด้วย เมื่อลูกสาวของชาวนาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมที่ชาวนาเคยยึดถือมาแต่เก่าก่อน ผู้หญิงไม่ยึดถือค่านิยมรักนวลสงวนตัวอีกต่อไป การไปคูคอนเสิร์ตกลายเป็นเรื่องปรกติ และสุดท้ายลูกสาวตัดสินใจย้ายเข้าไปอาศัยอยู่ในโรงงาน การละเมอของชาวนาสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของความพ่ายแพ้ได้อย่างชัดเจน

“มันเอานาของข้าไป แล้วก็เอาลูกสาวของข้าไปด้วย” แกพูดเหมือนละเมอออกมา มีเพียงยายเท่านั้นที่ได้ยินและเข้าใจลึกถึงความรู้สึกของแก โรง

¹²⁶ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, “แพะในกุโบร์,” ใน *แผ่นดินอื่น*, หน้า 328.

งานไม่มีวันได้ยื่นหรอก เพราะเสียงเครื่องจักรในโรงงานกลบกลืนทุกสิ่งทุกอย่างหมดแล้ว...¹²⁷

ความฟ่ายแพ้ของชาวนาจึงเป็นความฟ่ายแพ้ของวิถีชีวิตแบบเก่าที่ถูกความเจริญทางวัตถุกลืนกินและฉกชิงมนุษย์มาเป็นทาสเพื่อตอบสนองต่อความเจริญเหล่านั้น

การจบของเรื่อง *ปรากฏการณ์* สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นทาสของการพัฒนาทางวัตถุเช่นเดียวกัน พี่ชายของตัวละครเอกชายที่คืนให้โครงการพัฒนานิคมอุตสาหกรรม แล้วใช้เงินจนหมดและไม่มีเงินคืนให้กับน้อง ทำให้วิถีชีวิตของพี่ชายเปลี่ยนแปลงไป

“แล้วไง...ข้าก็ต้องเปลี่ยนจากเกษตรกรรมมาเป็นกรรมกร เหอะ...ทำไงได้ ลูกก็ยังเรียนกันทั้งนั้น แล้วนั่งพี่สะใภ้เหง้าเหนื่อย...ติดใจความร่ำรวย ผลอไม่ได้ แม่่งเล่นการพนันยังกับผีสิง วันนี้...ขึ้นไปเล่นอีก พ่อจะตบให้หน้าหงาย”¹²⁸

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของพี่ชายจากเกษตรกรรมมาเป็นกรรมกร สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์ได้โดยตรง และยังหลอกล่อให้มนุษย์กลายเป็นทาสได้โดยใช้เงินเป็นเหยื่อล่อให้มนุษย์เข้ามาติดกับ เช่นเดียวกับตัวละครพี่ชายที่ต้องมาทำงานเป็นกรรมกรในโรงงาน และพี่สะใภ้ที่เคยชินกับชีวิตหรูหราจนต้องหันมาเล่นการพนันเพื่อหวังว่าจะร่ำรวยเหมือนเดิม ผู้เขียนสะท้อนให้เห็นถึงผลของการพัฒนาที่หลอกล่อมมนุษย์ให้ตกเป็นทาสของการพัฒนา

จะเห็นได้ว่ามนุษย์ได้ฟ่ายแพ้ต่อกระแสแห่งการพัฒนาทางวัตถุและตกเป็นทาสอย่างสิ้นเชิงทั้งภายในจิตใจ วิถีชีวิต และค่านิยม

นอกจากการนี้ การจบของเรื่องยังสะท้อนให้เห็นถึงความโดดเดี่ยวของมนุษย์อันเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมด้วยเช่นกัน เช่นเรื่อง *หลังจากสงคราม* สภาพของการใช้ชีวิตในเมืองได้เปลี่ยนแปลงตัวละครไปอย่างสิ้นเชิง เมื่อตัวละครกลับมาสู่บ้านเกิด ความคิดความรู้สึกของตัวละครได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด

“ฉันพูดเรื่องความรักกับเธอไปเมื่อสิบหกปีก่อนแล้วนะ ไม่จำเป็นต้องพูดซ้ำอีก ส่วนเรื่องความแค้น ฉันก็ลืมมันไปตั้งสิบหกปีแล้วเหมือนกัน เรากำลังพูด

¹²⁷ วีระ สุตสังข์, “ชาวนาชานเมือง,” ใน *ความไม่เอาไหนของคนไม่เอาไหน*, หน้า 121.

¹²⁸ มวนยา พร, “ปรากฏการณ์,” ใน *เจ้าลอยลมมาหรือไร*, หน้า 87.

กันเรื่องการใช้ชีวิตคู่ ถ้าเธอยอมรับเงื่อนไขของฉัน เราก็มาอยู่ด้วยกัน ฉันจะทำหน้าที่สามีที่ดี และถ้าอยู่ ๆ ไปเธอมองไม่เห็นความเป็นสามีที่ดีของฉัน เราก็เลิกกัน...ไม่เห็นยุ่งยาก จะไปเอาอะไรกันนักหนากับชีวิต"¹²⁹

จะเห็นได้ว่าทัศนคติในชีวิตของตัวละครได้ "ตายด้านไป" แล้ว ตัวละครกลายเป็นคนหยาบกระด้าง มองชีวิตเป็นสิ่งไม่มีค่าอีกต่อไป สะท้อนผลของการใช้ชีวิตในเมืองที่เปลี่ยนแปลง มนุษย์ให้กลายเป็นคนไร้หัวใจ

การจบในเรื่อง *คำคืนในเมืองใหญ่* สะท้อนความรู้สึกอ้างว้างของคนต่างจังหวัดที่เข้ามาดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองหลวง เสียงเพลงลูกทุ่งจากวิทยุของคนขับแท็กซี่ผู้มาจากบ้านนอก ทำให้เปลืองสะท้อนใจจากจดหมายของภรรยาและลูกที่อยู่บ้าน เสียงเพลงเดียวกันนี้ยังทำให้หญิงสาวผู้จากบ้านมาทำงานเดินระบำเปลื้องต้องหลังน้ำตา

เปลื้องเหลียวไปมองหญิงสาวผู้นั่งเคียง หล่นมองเหม่อออกไปนอกหน้าต่าง แสงไฟรถสาดผ่านเข้ามาเป็นระยะ ในชั่วแสงวับวาวที่สาดจับใบหน้า เขาเห็น নয়น์ตาคู่นั้นเออน้ำแวววาว...

ในเลี้ยวสำนึกนั้น เปลื้องรู้สึกเหงาขึ้นมาจับใจ...¹³⁰

ผู้เขียนสะท้อนให้เห็นถึงความโดดเดี่ยวอ้างว้างของคนต่างจังหวัดที่ต้องเข้ามาใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ ถึงแม้แต่ละคนจะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันในสภาพแวดล้อมของกรุงเทพฯ สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันก็คือความเหงาอันเป็นผลมาจากความรู้สึกโดดเดี่ยวนั่นเอง

วิถีชีวิตในเมืองที่ต่างคนต่างอยู่ทำให้ผู้คนต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่มีใครสนใจชีวิตของใคร การหายไปของใครคนใดคนหนึ่งจึงไม่มีความหมาย สภาพของความโดดเดี่ยวดังกล่าวสะท้อนในการจบของเรื่อง *รองเท้าเปื้อนเลือด* ด้วยเช่นกัน

เจ้าประคุณเอ๋ย สิงคโปร์อย่าได้เหมือนกรุงเทพฯ เลย ป้าแดงจุดธูปเทียน อ่อนวอนองค์พระพุทธรูปประจำบ้าน เมืองเมืองนี้มันน่ากลัวเหลือเกิน คนทั้งคนหายไปเหมือนหายตัว ไม่มีใครรู้ไม่มีใครเห็น¹³¹

¹²⁹ พิสิฐ ภูศรี, "หลังจากสงคราม," ใน *คนโซในปราสาท*, หน้า 56.

¹³⁰ พิสิฐ ภูศรี, "คำคืนในเมืองใหญ่," ใน *คนโซในปราสาท*, 2542), หน้า 40.

¹³¹ ตะวัน สันติภาพ, "รองเท้าเปื้อนเลือด," ใน *ปมเหตุและนกกระจอกสามตัว*, หน้า 85.

ข้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าสภาพชีวิตในกรุงเทพฯ เป็นสิ่งน่ากลัว เพราะวิถีชีวิตที่ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีใครสนใจใคร คนที่อยู่ในกรุงเทพฯ ทุกคนจึงต้องตกอยู่ในฐานะของคนโดดเดี่ยว ผู้เขียนได้สะท้อนว่าเมืองสร้างผลผลิตแห่งความโดดเดี่ยวให้กับมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในเมืองนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ความโดดเดี่ยวยังมีสาเหตุมาจากการถูกทอดทิ้งด้วยเช่นการจบของเรื่อง *กลางสังหรณ์* เมื่อคุณยายสียวงถูกทิ้งให้ตายอยู่ใต้ต้นไม้ในสวนสาธารณะโดยไม่มีใครล่วงรู้

ร่างของคุณยายยังแน่นิ่งไม่ไหวติงอยู่ใต้เงาร่มไม้ในสวนสาธารณะ ไม่มีใครสนใจว่าคุณยายเป็นอะไรบ้าง คิดว่าแคงจะนอนพักผ่อนเพื่อสูดอากาศบริสุทธิ์ยามบ่ายใต้ร่มไม้ บางคิดว่าแคงมารอเพื่อนคุยที่เคยนัดแนะกันมานั่งที่นี่เป็นประจำ คนที่เคยคุ้นต่างอมยิ้มให้กับร่างอ้วนที่นอนนิ่งสนิทคนแก่มักจะผลอหลับอย่างนี้บ่อยๆ หลายคนสะกิดให้คุณยายสียวงมาแอบหลับใต้ต้นไม้ เด็กๆ หลายคนชนกันปลดใจกระเบนยายเฒ่าเพื่อการสนุกยามที่คุณยายลุกขึ้นปี บางคนที่เป็นนักกล้อก็แอบเก็บภาพคนแก่นอนหลับไว้เพื่อสต็อกภาพชีวิตต่างๆ เก็บไว้ประกวดประชันตามวาระงานต่างๆ¹³²

หากความตายของคุณยายสียวงที่ตายใต้ต้นไม้ในสวนสาธารณะสะท้อนความโดดเดี่ยวของคุณยายเมื่อครั้งยังมีชีวิตที่เกิดจากความรู้สึกเป็นส่วนเกินในครอบครัวของลูกสาว ความตายของคุณยายจึงเป็นการปลดเปลื้องชีวิตที่ต้องทนทุกข์กับความรู้สึกน้อยใจ ความรู้สึกที่ไม่มีใครเห็นคุณค่าซึ่งเป็นที่ทำร้ายจิตใจของคุณยายสียวงมาตลอด ผู้เขียนสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความโดดเดี่ยวของคนชราที่เกิดจากการถูกทอดทิ้ง เช่นเดียวกับการจบในเรื่อง *ในวันอ้างว้าง* ที่ชายชราได้แต่ได้ยินเสียงหลอนของหลานๆ ในความมืดอันเปลี่ยวเหงา

แมลงกลางคืนกรีดเสียงดังระงมไปทั้งสวน ราวกับจะปลุกราตรีและเรือนไม้เก่าๆ ให้ตื่นฟื้นขึ้นมาร่าเริง ชายชรากลับได้ยินเป็นเสียงหยอกล้อกันของเด็กมากมายซึ่งหลบซ่อนตัวอยู่หลังพุ่มไม้¹³³

¹³² วรรณะ กวี, "กลางสังหรณ์," ใน *ดั่งดอกไม้มีชีวิต*, หน้า 71.

¹³³ มาโนช พรหมสิงห์, "ในวันอ้างว้าง," ใน *ร่างแหแห่งวิหค*, หน้า 73.

การเข้าใจว่าเสียงแมลงคือเสียงเด็กๆ เล่นกันหลังพุ่มไม้ของชายชรา สะท้อนความรู้สึกของชายชราที่รอคอยลูกหลานซึ่งไม่เคยมาเยี่ยม ในเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องผู้เขียนสะท้อนภาพความรู้สึกโดดเดี่ยวของคนชราในสังคมอันเป็นผลมาจากการถูกลูกหลานทอดทิ้ง

จะเห็นได้ว่าผู้เขียนได้สะท้อนสภาพของวิถีชีวิตในเมืองและชี้ให้เห็นว่าการถูกทอดทิ้งเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความโดดเดี่ยว มนุษย์มีความอ่อนแอต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมทั้งสิ้น ความอ่อนแอดังกล่าวผลักดันให้มนุษย์ต้องหาที่พึ่งพิงเมื่อต้องพบกับปัญหา ลักษณะเช่นนี้ปรากฏในการจบของเรื่องสั้นด้วยเช่นกัน

ในเรื่อง *จินตภาพ* การเลี้ยงดูอย่างดีของพ่อแม่ไม่ได้ทำให้ลูกกลายเป็นคนดีในสังคมได้ดังที่ตำราวิชาการทั้งหลายกล่าวไว้ ตัวละครมุ่งกับการหาคำอธิบายไม่ได้ในพฤติกรรมของลูก สิ่งที่ดีตัวละครทำก็คือการหาที่พึ่งพิงอย่างอื่นที่ไม่ใช่ตำราวิชาการอีกต่อไป หากแต่กล่าวโทษว่าลูกของตัวเองอาจเป็นวิญญาณร้ายมาเกิด

ในยามที่ข้าพเจ้ายังเห็นวิมาดา นั่งอ่านหนังสือที่หล่อนเคยเกลียดนัก บางครั้งหล่อนก็หลับไปพร้อมกับหนังสือเหล่านี้ ในห้วงนิทรามณ... อาจมีสักครั้งที่หล่อนจะเห็นจินตภาพของดวงวิญญาณสีชาวล่องลอยผ่านไป ในขณะที่ดวงวิญญาณสีดำเบียดตัวเข้ามาเกาะติดฝ่ามือหล่อนจนแน่นและติดตัวหล่อนไปตลอดกาล¹³⁴

การอ่านหนังสือเกี่ยวกับวิญญาณของวิมาดาคือการพึ่งพิงความเชื่อ สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์พบว่าปัญหาบางอย่างไม่อาจแก้ไขได้ ก็หันไปพึ่งพิงความเชื่ออื่นแทนโดยเฉพาะความเชื่อทางไสยศาสตร์หรือเรื่องลึกลับ เช่นเดียวกับเรื่อง *ลูกคนที่สิบของแม่* ที่ปัญหาการเงินในครอบครัวทำให้แม่ปักใจเชื่อคำทักของหมอดูทันทีที่บอกว่า ลูกคนที่สิบของแม่จะนำความรุ่งเรืองมาให้

ความเชื่อดังกล่าวนำความยุ่งยากในชีวิตมาให้กับครอบครัวของตัวละคร เพราะแม่พยายามจะมีลูกให้ได้ถึง 10 คน ความเป็นอยู่ที่ลำบากอยู่แล้วจึงยิ่งยากลำบากมากขึ้นไปอีก พ่อจำต้องขายลูกเพื่อให้ครอบครัวอยู่รอด น้องๆหลายคนของตัวละครต้องออกจากโรงเรียนเพราะแม่ไม่มีเงินส่งเสียอีกต่อไป พ่อต้องเลิกกับแม่แล้วไปแต่งงานใหม่เพื่อหนีจากสภาพชีวิตที่ขุ่นแค้น ส่วนสุขภาพของแม่ก็เสื่อมโทรมลงทุกทีเนื่องจากการตั้งท้องและคลอดลูกทุกปี สุดท้ายความหวังที่จะมีลูกคนที่สิบของแม่ก็เป็นเพียงความฝันเลื่อนลอย

¹³⁴ วรรณะ กวี, "จินตภาพ," ใน *ดังดอกไม้ไม่มีชีวิต*, หน้า 206.

แม่บอกฉันว่า ตอนนี่แม่ไม่เหลืออะไรอีกแล้ว รวมทั้งความฝันที่มีต่อลูกคนที่สิบ แม่ก็ไม่อาจหวังได้อีกต่อไป¹³⁵

เมื่อสิ่งฟุ้งฟิงนำแม่ไปสู่ความวิบัติ ความหวังของแม่จึงมลายหายไปหมดสิ้น การจับดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงภาวะความสิ้นหวังของมนุษย์เมื่อสิ่งฟุ้งฟิงไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาได้

กล่าวได้ว่าสำหรับการจับที่แสดงให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมนั้น ผู้เขียนสะท้อนให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อกระแสแห่งการพัฒนาทางด้านวัตถุและความเจริญทั้งภายในจิตใจ วิถีชีวิตรวมทั้งค่านิยม และมนุษย์ก็ตกเป็นทาสของการพัฒนาทางวัตถุเหล่านั้น

นอกจากนี้ผู้เขียนยังสะท้อนให้เห็นถึงความโดดเดี่ยวของมนุษย์อันเป็นผลมาจากวิถีชีวิตในเมือง และการถูกคนในสังคมทอดทิ้ง ทั้งนี้ยังพบว่าเมื่อมนุษย์ไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ก็อาศัยฟุ้งฟิงความเชื่ออื่นเพื่อสร้างความหวังในการแก้ปัญหา แต่เมื่อความเชื่อเหล่านั้นไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ มนุษย์จึงตกอยู่ในสภาวะสิ้นหวัง

กล่าวได้ว่า การจับเรื่องแบบตัวละครได้รับความทุกข์ล้นแต่แสดงให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ของมนุษย์ทั้งสิ้น ความพ่ายแพื่อดังกล่าวคือ ความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกัน ความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อชะตากรรม และความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม

ความพ่ายแพ้ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์นั้น ผู้เขียนสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะของการเอารอดเอาเปรียบกันของคนในสังคม การยึดถือผลประโยชน์เหนือความสัมพันธ์ทางจิตใจ และความไม่ยุติธรรมในสังคมที่เกิดจากการมีอำนาจที่เหนือกว่า

ความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อชะตากรรมสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์ไม่มีอิสระที่จะเลือกใช้ชีวิตมนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจบางอย่างซึ่งอาจมาจากอิทธิพลของการเลี้ยงดูของครอบครัวในวัยเด็ก หรืออาจเป็นอำนาจของบางสิ่งบางอย่างที่เกินประสาธสัมผัสรับรู้ของมนุษย์ มนุษย์จึงตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมสะท้อนให้เห็นความพ่ายแพ้ทั้งภายในจิตใจ วิถีชีวิตรวมทั้งค่านิยม และการตกเป็นทาสของการพัฒนาทางวัตถุเหล่านั้น

นอกจากนี้ผู้เขียนยังสะท้อนให้เห็นถึงความโดดเดี่ยวของมนุษย์อันเป็นผลมาจากวิถีชีวิตในเมือง และการถูกคนในสังคมทอดทิ้ง ทั้งนี้ยังพบว่าเมื่อมนุษย์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ก็อาศัย

¹³⁵ เอื้อ อัญชลี, "ลูกคนที่สิบของแม่," ใน *ความทุกข์*, หน้า 47.

ฟังฟังความเชื่ออื่นเพื่อสร้างความหวัง แต่เมื่อความเชื่อเหล่านั้นไม่สัมฤทธิ์ผล มนุษย์จึงตกอยู่ในสภาพสิ้นหวัง

จะเห็นได้ว่าในการจบทั้ง 3 ลักษณะ คือการจบหักมุม การจบแบบตัวละครได้รับความสุข และจบแบบตัวละครได้รับความทุกข์ โดยส่วนใหญ่แล้วเรื่องสั้นมักจบแบบตัวละครได้รับความทุกข์ การสะท้อนให้เห็นทัศนะของผู้เขียนที่มีต่อมนุษย์ในสังคมว่าเป็นผู้อ่อนแอและถูกกระทำจากสภาพแวดล้อมทางสังคมในแง่ต่างๆ

กล่าวโดยสรุป ภาพของสังคมสะท้อนออกมาผ่านกลวิธีทางวรรณศิลป์อันประกอบด้วย การใช้สัญลักษณ์ การเสนอเรื่องด้วยฉาก การเสียดสี การเสนอเรื่องด้วยกระแสสำนึก และการจบเรื่อง

การใช้สัญลักษณ์ของเรื่องสั้นที่นำมาศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและความเชื่อ รวมทั้งวิถีชีวิตของคนในสังคม ในด้านค่านิยม แสดงให้เห็นการนิยมวัตถุอันนำมาซึ่งปัญหาในครอบครัว และสะท้อนความเชื่อของท้องถิ่นที่ล่มสลายอันเป็นผลมาจากความเจริญที่รุกคืบ ด้านวิถีชีวิตของคนในสังคม การใช้สัญลักษณ์ในเรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นชีวิตครอบครัวที่ไร้อิสระ วิถีชีวิตที่ขาดอิสรภาพในเมือง อีกทั้งยังสะท้อนภาพของการคุกคามของความเจริญที่มีต่อท้องถิ่น ข้อสังเกตประการหนึ่งคือเรื่องสั้นที่กล่าวถึงอิสรภาพมักใช้นักเป็นสัญลักษณ์

การเสนอเรื่องด้วยฉาก พบว่าภาพสะท้อนของสังคมประกอบด้วย การสะท้อนสภาพแวดล้อมของเด็ก และการสะท้อนสภาพแวดล้อมของชุมชน ด้านการสะท้อนสภาพแวดล้อมของเด็กนั้นชี้ให้เห็นความรู้สึกของเด็กที่มีความหวาดกลัวพ่อโดยใช้ฉากความฝัน เด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือภาวะอันโหดร้ายของการทำแท้งโดยการนำเสนอผ่านฉากในจินตนาการ และถึงภัยของความรุนแรงที่คุกคามเด็กโดยใช้ฉากข่าวโทรทัศน์กับสภาพชีวิตของแม่ค้าส้มตำ ส่วนการสะท้อนสภาพแวดล้อมของชุมชนนั้น นำเสนอความรู้สึกของคนในชุมชนที่ถูกกระทำจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยอาศัยฉากสนามบิน ความหวาดผวาของชาวนาที่เกิดจากความบีบคั้นของสถาบันต่างๆ ในสังคมโดยผ่านการใช้ฉากความฝัน การตกเป็นทาสทางวัตถุของคนในชุมชนโดยใช้ฉากกระท่อมของคนจนที่มีแผงรับสัญญาณโทรทัศน์ การกอบโกยทรัพย์สินในชุมชนด้วยพัฒนาเพื่อป้อนให้แก่ความเจริญในแหล่งอื่นโดยใช้ฉากภูเขา และการรุกรานทางวัฒนธรรมโดยใช้ฉากเปรียบเทียบอดีตกับปัจจุบัน

การเสียดสีนั้นสะท้อนให้เห็นปัญหาของระบบราชการ วิถีชีวิตในเมือง และการทำลายสิ่งแวดล้อม ด้านระบบราชการพบว่า เรื่องสั้นใช้กลวิธีการเขียนด้วยรายละเอียดสมจริงในการเสียดสีระบบราชการที่ล่าช้า การผสมผสานการเล่นคำและสำนวนประชดประชันในการเสียดสีระบบราชการ

การที่ไม่ตอบสนองต่อประชาชน และเสียดสีการยึดถือค่านิยมการรับราชการ โดยใช้กลวิธีของการเลือกใช้มุมมองอย่างเหมาะสมและการหักมุมจบ

ด้านวิถีชีวิตในเมืองพบว่า เรื่องสั้นเสียดสีวิถีชีวิตในเมืองที่เหมือนอยู่ในนรก ค่านิยมวัตถุวิถีชีวิตที่ยากลำบากของคนตกงาน เสียดสีวิถีชีวิตที่ต้องรับแรงในสังคม เสียดสีการใช้ชีวิตในเมืองที่มีค่าใช้จ่ายสูง และเสียดสีชีวิตคู่

ด้านวิถีชีวิตในชนบท เรื่องสั้นใช้ฉากเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ในเชิงเสียดสี ส่วนใหญ่เป็นฉากที่เกี่ยวกับถนน เพื่อสะท้อนให้เห็นผลกระทบของความเจริญต่อวิถีชีวิตชนบท ด้านความยากจน เรื่องสั้นใช้เหตุการณ์ในเรื่องเป็นกลวิธีในการเสียดสีที่สะท้อนภาพของคนจนที่มีค่าน้อยยิ่งกว่าสุนัข และการดิ้นรนในสภาวะจนตรอกของคนจน และสะท้อนให้เห็นช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนอีกด้วย ด้านการทำลายสิ่งแวดล้อมพบว่า เรื่องสั้นใช้ฉากที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของทัศนียภาพในประเทศไทยอย่างสิ้นเชิงเพื่อเสียดสีการทำลายสิ่งแวดล้อม

การเสนอเรื่องด้วยกระแสสำนึก สะท้อนให้เห็นถึงภาวะบีบคั้นทางจิตของลูกที่เป็นผลมาจากการเลี้ยงดูของพ่อแม่ และสะท้อนพฤติกรรมมารชังดีชิงเด่นกันในสังคมเมือง

การจบเรื่อง พบว่ามีการจบ 3 ลักษณะคือ การจบหักมุม การจบแบบตัวละครได้รับความสุข และการจบแบบตัวละครได้รับความทุกข์ โดยส่วนใหญ่มีการจบเรื่องแบบตัวละครได้รับความทุกข์มากที่สุด และตัวละครได้รับความสุขน้อยที่สุด

ในการจบหักมุม เรื่องสั้นล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ต่อสามัญสำนึกและคุณธรรม ความพ่ายแพ้ต่อสถานการณ์ และการหลอกลวง อันเป็นการจบที่นำไปสู่ผลร้ายทั้งสิ้น

ความพ่ายแพ้ต่อสามัญสำนึกและคุณธรรมเป็นการพ่ายแพ้ของตัวละครที่มีต่อสามัญสำนึกหรือคุณธรรมที่มีอยู่ในตัวเอง ส่วนความพ่ายแพ้ต่อสถานการณ์เป็นการพ่ายแพ้ของตัวละครที่มีต่อสถานการณ์นั้นอันนำไปสู่ผลร้ายหรือชีวิตของตัวละคร และการหลอกลวงคือการที่ตัวละครถูกกลุ่มคนหรือเด็กหลอกเนื่องจากความไว้ใจและการยึดถือในค่านิยมมากเกินไป

การจบแบบตัวละครได้รับความสุขนั้น พบว่ามีน้อยมากเมื่อเทียบกับเรื่องสั้นจบหักมุมหรือเรื่องสั้นที่จบแบบตัวละครไม่สมหวัง เรื่องสั้นที่จบแบบตัวละครได้รับความสุขนำเสนอให้เห็นว่าตัวละครสามารถเอาชนะตนเองได้ ซึ่งสะท้อนถึงการพักผ่อนที่เพียงพอส่งผลต่อประสิทธิภาพของงานและความหวังที่จะนำเสนอความสุขยากของมวลชนต่อสังคม เรื่องสั้นที่จบแบบตัวละครได้รับความสุขยังนำเสนอตัวละครที่สามารถเอาชนะผู้อื่นเช่นเดียวกัน มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับเด็กอันแสดงให้เห็นถึงทัศนคติที่ดีของผู้เขียนที่มีต่อเด็ก และสะท้อนให้เห็นว่าจินตนาการเป็นสิ่งที่ดี

สำหรับการจบแบบตัวละครได้รับความทุกข์นั้น พบว่าเรื่องสั้นแสดงให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ของมนุษย์ทั้งสิ้น ความพ่ายแพ้ดังกล่าวคือ ความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกัน ความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อชะตากรรม และความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม

ความฟ่ายแพ้ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์สะท้อนสถานะของการเอาตัวเปรียบกันของคนในสังคม การยึดถือผลประโยชน์เหนือความสัมพันธ์ทางจิตใจ และความอยุติธรรมในสังคมที่เกิดจากการมีอำนาจที่เหนือกว่า

ความฟ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อชะตากรรมสะท้อนให้เห็นว่า มนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจบางอย่างซึ่งอาจมาจากอิทธิพลของการเลี้ยงดูของครอบครัวในวัยเด็ก หรืออาจเป็นอำนาจของบางสิ่งบางอย่างที่เกินประสาทสัมผัสรับรู้ของมนุษย์ มนุษย์จึงตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ความฟ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมสะท้อนให้เห็นความฟ่ายแพ้ทั้งภายในจิตใจ วิถีชีวิตรวมทั้งค่านิยม และการตกเป็นทาสของการพัฒนาทางวัตถุ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความโดดเดี่ยวของมนุษย์ในเมืองและการถูกคนในสังคมทอดทิ้ง และพบว่าเมื่อมนุษย์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ก็อาศัยพึ่งพิงความเชื่ออื่นเพื่อสร้างความหวัง แต่เมื่อความเชื่อเหล่านั้นไม่ก่อให้เกิดผล มนุษย์จึงตกอยู่ในสภาพสิ้นหวัง

จะเห็นได้ว่าเรื่องสั้นที่นำมาศึกษาส่วนใหญ่จบในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความฟ่ายแพ้ของมนุษย์ สะท้อนให้เห็นทัศนะของผู้เขียนที่มีต่อมนุษย์ในสังคมว่าเป็นผู้อ่อนแอและถูกกระทำจากสภาพแวดล้อมในแง่ต่างๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย